

“ชีวิตนี้สำคัญนัก”

“คุณค่าของชีวิตที่เราอาจลืมโดยไม่รู้ตัว”

สมเด็จพระญาณสังวร

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

“ชีวิตนี้น้อยนัก แต่ชีวิตนี้สำคัญนัก

เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อ

เป็นทางแยก

จะไปสูงไปต่ำ จะไปดีไปร้าย

เลือกได้ในชีวิตนี้เท่านั้น

ฟังสำนึกข้อนี้ให้จงดีแล้วจงเลือกเถิด

เลือกให้ดีเถิด”

คำนำ

การเกิดมาเป็นมนุษย์นี้แสนยาก เพราะต้องสั่งสมคุณงามความดีมากมายกว่าจะมีโอกาสเราจึงควรใช้ช่วงเวลานี้ให้เป็นประโยชน์สูงสุดด้วยการหมั่นสร้างกรรมดี รีบเร่งทำความเพียรพัฒนาตนเอง เพื่อให้คุณความดีคงอยู่กับตัวเราตลอดไป

“ชีวิตนี้สำคัญนัก” เป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ที่ช่วยให้เราได้ตระหนักถึงความดี ความงาม และคุณค่าของชีวิต พระนิพนธ์เล่มนี้ประกอบด้วยเรื่องสองเรื่อง คือ “ชีวิตนี้สำคัญนัก” และ “ความเข้าใจเรื่องชีวิต”

นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณยิ่งที่สำนักพิมพ์อมรินทร์ได้รับประทานอนุญาตให้จัดพิมพ์เพราะพระนิพนธ์ของพระองค์ท่านนั้นอ่านเข้าใจง่าย สำนวนภาษาก็จับใจจับใจ หากค่อยๆอ่านและพิจารณาตามไปเรื่อยๆ ก็จะพบว่า มีสาระประโยชน์ที่พระองค์ท่านสอดแทรกไว้แทบทุกบรรทัดทีเดียว

สำนักพิมพ์ขอกราบนมัสการขอบพระคุณพระสัทธาน จิตตวโร ที่ได้ช่วยแนะนำและประสานงานในการติดต่อขออนุญาตจัดพิมพ์

ขอขอบคุณ อาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ ที่ได้อนุญาตให้นำภาพอันประณีตล้ำค่าของท่านมาประกอบในเล่ม เพื่อช่วยให้หนังสืออ่านและมึรูปเล่มสวยงาม โดยได้มอบค่าลิขสิทธิ์ภาพทั้งหมดถวายแด่สมเด็จพระสังฆราช อันนับว่าเป็นบุญกิริยาที่ควรค่าแก่การอนุโมทนาเป็นอย่างสูง

ขอขอบคุณ คุณอุคอน ชุมภูศรี และคุณอัจฉราวดี สดประเสริฐ ที่ได้ช่วยประสานงานและจัดเตรียมภาพของอาจารย์เฉลิมชัยให้ด้วยความยินดียิ่ง เพราะความช่วยเหลือของทั้งสองท่าน จึงทำให้หนังสือเล่มนี้สำเร็จเป็นรูปเล่มรวดเร็วยิ่งขึ้น

ประโยชน์ของพระนิพนธ์นี้อยู่ที่ผู้อ่านได้นำไปใคร่ครวญด้วยปัญญา พินิจพิจารณาอย่างลึกซึ้งเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริง อันจะเป็นบันไดก้าวแรกเพื่อนำไปสู่จุดหมายสูงสุดของพระศาสนาต่อไป

สำนักพิมพ์อมรินทร์

คำนิยม

เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร องค์สกลมหาสังฆปริณายกนั้น ทรงสามารถมากทั้งในทางคัมภีร์และวิปัสสนาธุระ อย่างยากที่จะหาพระมหาเถระร่วมสมัยรูปใดได้เข้าถึงทั้งทางปริยัติและปฏิบัติเช่นพระองค์ท่าน

พระคุณท่านทรงทราบทั้งทางศกสมัยและปรสมัย ทั้งทางโลกและทางธรรม ประกอบไปด้วยพระลีลาจารวัตรอันงาม ทรงมีความอ่อนน้อมถ่อมพระองค์อย่างสุภาพราบเรียบ ทั้งยังทรงไว้ซึ่งพรหมวิหารธรรม สมกับความเป็นผู้ใหญ่โดยแท้ นอกเหนือไปจากพระอารมณฺ์ขันอันน่าสำเนียงอีกด้วย

พระวิจนะทั้งที่ทรงเทศนาสั่งสอนและที่ทรงพระนิพนธ์เพื่อแผ่ธรรมนั้น นับว่าน่าจับใจหากเป็นไปได้ไปอย่างเรียบๆ อันผู้อ่านต้องตั้งใจและรู้จักอ่านระหว่างบรรทัดด้วย จึงจะเข้าถึงสาระที่ต้องพระประสงค์จะสื่อถึง

ยิ่งเล่มนี้ด้วยแล้ว ทรงอธิบายถึงความลึกลับหรือมหัศจรรย์ของชีวิตที่คนร่วมสมัยยากจะเข้าใจได้ เพราะเรามักถูกสะกดโดยวิทยาศาสตร์ตะวันตกกระแสหลัก จนแทบไม่เชื่อเรื่องโลกหน้ากับการเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไปแล้ว ทั้งๆ ที่พระพุทธศาสนิกชนชาวทิเบตเน้นย้ำนักในเรื่องก่อนเกิดและการเตรียมตัวเพื่อไปเกิดสำหรับรับใช้สรรพสัตว์ ยิ่งกว่ามุ่งที่ความเห็นแก่ตัว

เจ้าพระคุณทรงคุ้นเคยกับองค์ทะเลาะ ประมุขแห่งนิกายวัชรยานของทิเบต ทรงมีวิสาสะกันหลายครั้ง และทรงอธิบายถึงสาระแห่งชีวิตคล้ายกัน แม้จะต่างนิกายกัน สาระดังกล่าวนั้นก็มีส่วนต่อที่มาจากพระบรมศาสดาองค์เดียวกันนั่นเอง

พระนิพนธ์ชิ้นนี้ หากแปลออกเป็นภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศสจะทิ้งกันมาก เพราะฝรั่งส่วนมากปฏิเสธการครอบงำโดยสิ่งซึ่งอ้างว่าเป็นวิทยาศาสตร์และวัตถุนิยมกันมากแล้ว หากคนไทยร่วมสมัยยังสยบยอมกับโลกาภิวัตน์มากเกินไป จนพุทธศาสนาหายไปจากเนื้อหาสาระอย่างน่าเสียดาย

พระนิพนธ์ชิ้นนี้ชี้ไปที่สาระของพระพุทธศาสนา อันว่าด้วยชีวิตของเราเอง หากเราตั้งใจอ่าน และนำเอาคำสอนของพระองค์มาประพฤติปฏิบัติ จะช่วยให้เราเข้าถึงความมหัศจรรย์ของชีวิตที่ไปพันมลพิษในทางโลกๆ อย่างเป็นความสุขอันสงบ โดยที่จะไปถึงความสว่างในทางโลกอุดรได้อีกด้วย

ส.ศ.ษ.

(สุลักษณ์ ศิวรักษ์)

สารบัญ

ชีวิตนี้สำคัญนัก

อานาจักรม

คุ้นเคยกับสิ่งดีมีมงคล

กรรมบันดาล

เหตุในอดีตส่งผลในปัจจุบัน

ทำดีได้ดีเสมอ

ผู้มีปัญญาย่อมไม่ประมาท

นานแสนนานแห่งการเวียนว่าย

คิดดี พุคดี ทำดี

การกระทำคือการสั่งสม

คุณของพระพุทธศาสนา
 ธรรม เครื่องสร้างคนให้เป็นคนดี
 ชีวิตนี้น้อยนัก
 ความเข้าใจเรื่องชีวิต
 วงจรชีวิต
 เราเกิดมาทำไม
 ภาพชีวิตของแต่ละคน
 ชีวิตต้องการอะไร
 ศึกษาชีวิตทั้งสองด้าน
 สิ่งอันเป็นที่รักของชีวิต
 แง่คิดเกี่ยวกับชีวิต
 จุดหมายของชีวิต
 ฟังผิดที่ ชีวิตย่อมมีภัย
 ความสุขอยู่ที่ไหน
 เงื่อนไขของความสุข
 สุจริตธรรม เหตุแห่งความสุขที่แท้จริง
 พระประวัติสมเด็จพระสังฆราชฯ
 ประวัติเฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์

ชีวิตนี้สำคัญนัก

พุทธศาสนสุภาษิตบทหนึ่งกล่าวว่า
 อปฺปกณฺจิทํ ชีวิตมาหุ ธีรา
 ปราชญ์กล่าวว่าชีวิตนี้น้อยนัก
 ทุกชีวิตไม่ว่าคน ไม่ว่าสัตว์ มิได้มีเพียงเฉพาะชีวิตนี้ คือมิได้มีเพียงชีวิตในชาตินี้ชาติเดียวแต่ทุกชีวิตมีทั้ง
 ชีวิตในชาติอดีต ชาติในชาติปัจจุบัน และชีวิตในชาติอนาคต “ชีวิตนี้น้อยนัก” หมายถึงชีวิตในชาติปัจจุบันน้อย
 นึก สำนึก

ชีวิตคืออายุ ชีวิตในปัจจุบันชาติของแต่ละคน อย่างยืนนานที่สุดก็เกินร้อยปีได้ไม่เท่าไรซึ่งก็ดูเหมือน
 เป็นอายุที่ไม่ยืนมากนัก แม้ไม่นำไปเปรียบกับชีวิตที่ต้องผ่านมาแล้วในอดีตที่นับชาติไม่ถ้วน นับปีไม่ได้ และ
 ชีวิตที่จะต้องเวียนวนเกิดตายต่อไปอีกในอนาคตที่จะนับชาติไม่ถ้วนนับปีไม่ได้อีกเช่นกัน

ที่ปราชญ์ท่านว่า “ชีวิตนี้น้อยนัก” นั้น ท่านมุ่งให้เปรียบชีวิตนี้กับชีวิตในอดีตที่นับชาติไม่ถ้วนและชีวิตที่
 ในอนาคตที่จะนับชาติไม่ถ้วนอีกเช่นกัน สำหรับผู้ไม่ยิ่งด้วยปัญญา ไม่สามารถพาดนให้พ้นทุกข์สิ้นเชิงได้

ทุกชีวิตก่อนจะได้มาเป็นคนเป็นสัตว์อยู่ในปัจจุบันชาติ ต่างเป็นอะไรต่อมิอะไรมาแล้วมากมาย แยก
 ออกไม่ได้ว่ามีกรรมดีกรรมชั่วอะไรบ้าง ทำกรรมใดก่อน ทำกรรมใดหลังทั้งกรรมดีกรรมชั่วที่ทำไว้ในชาติอดีต
 ทั้งหลาย ย่อมมากมายเกินกว่าที่ได้มากระทำในชาตินี้ในชีวิตนี้อย่างประมาณมิได้ และกรรมดีกรรมชั่วทั้งหลาย

เหล่านั้น ย่อมให้ผลตรงตามเหตุทุกประการ แม้ว่าผลอาจจะไม่เกิดขึ้นพร้อมกันทุกสิ่งทุกอย่าง และอาจไม่เรียงลำดับตามเหตุที่ได้กระทำแล้วก็ตาม แต่ผลทั้งหลายย่อมเกิดแน่ แม้เหตุได้กระทำแล้ว

เมื่อมีเหตุย่อมมีผล เมื่อทำเหตุย่อมได้รับผล และผลย่อมตรงตามเหตุเสมอ ผู้ใดทำผู้นั้นก็เป็นผู้ได้รับผล เทียบเท่าแน่นอน

เมื่อใดกำลังมีความสุข ไม่ว่าผู้กำลังมีความสุขนั้นจะเป็นเราหรือเขา เมื่อนั้นพึงรู้ความจริงว่าเหตุที่ดีที่ได้ทำไว้แน่กำลังให้ผล ผู้ทำเหตุดีนั้นกำลังเสวยผลแห่งเหตุนั้นอยู่ แม้ปุถุชนจะไม่สามารถหยั่งรู้ให้เห็นแจ้งได้ว่าทำเหตุดีหรือกรรมดีใดไว้ แต่ก็พึงรู้พึงมั่นใจว่า เหตุแห่งความสุขที่กำลังได้เสวยอยู่เป็นเหตุดีแน่ เป็นกรรมดีแน่ ผลดีเกิดแต่เหตุดีเท่านั้น ผลดีไม่มีเกิดแต่เหตุไม่ดีได้เลย

เมื่อใดกำลังมีความทุกข์ความเดือดร้อน ไม่ว่าผู้กำลังมีความทุกข์ความเดือดร้อนนั้นจะเป็นเราหรือเป็นเขา เมื่อนั้นพึงรู้ความจริงว่า เหตุไม่ดีที่ได้ทำไว้แน่กำลังให้ผล ผู้ทำเหตุไม่ดีนั้นกำลังเสวยผลแห่งเหตุนั้นอยู่ แม้ปุถุชนจะไม่สามารถหยั่งรู้ให้เห็นแจ้งได้ว่าทำเหตุไม่ดีหรือกรรมไม่ดีใดไว้ แต่ก็พึงรู้พึงมั่นใจว่าเหตุแห่งความทุกข์ความเดือดร้อนที่กำลังได้เสวยอยู่เป็นเหตุไม่ดีแน่ เป็นกรรมไม่ดีแน่ ผลไม่ดีเกิดแต่เหตุไม่ดีเท่านั้น ผลไม่ดีไม่มีเกิดแต่เหตุดีได้เลย

เมื่อใดมีความคิดว่าเราทำดีไม่ได้ดี หรือเขาทำดีไม่ได้ดี ก็พึงรู้ว่าเมื่อนั้นกำลังหลงคิดผิดจากความจริง กำลังเข้าใจผิดจากความจริง ทำดีต้องได้ดีเสมอ ไม่มียกเว้นด้วยเหตุผลใดทั้งสิ้น

เมื่อใดมีความคิดว่าเราทำไม่ดีแต่กลับได้ดี หรือเขาทำไม่ดีแต่กลับได้ดี ก็พึงรู้ว่าเมื่อนั้นกำลังหลงคิดผิดจากความจริง กำลังเข้าใจผิดจากความจริง ทำไม่ดีต้องได้ไม่ดีเสมอ ไม่มียกเว้นด้วยเหตุผลใดทั้งสิ้น

อำนาจกรรม

ชีวิตในชาตินี้ชาติเดียวย่อมน้อยนัก เมื่อเปรียบกับชีวิตในอดีตชาติซึ่งนับจำนวนชาติหาถ้วนไม่ ดังนั้นกรรมคือการกระทำที่ทำในชีวิตนี้ในชาตินี้ชาติเดียวจึงน้อยนัก เมื่อเปรียบเทียบกรรมหรือการกระทำที่ทำไว้แล้วในอดีตชาติอันนับจำนวนชาติไม่ถ้วน

การเขียนหนังสือด้วยปากกาหรือดินสอลงบนกระดาษแผ่นเดียวนั้น เขียนลงครั้งแรกก็ย่อมอ่านออกง่าย อ่านเข้าใจได้ง่าย แต่ยิ่งเขียนทับเขียนซ้ำลงไปบนกระดาษแผ่นเดียวกันนั้นตัวหนังสือย่อมจะทับกันยิ่งขึ้นทุกที การอ่านก็จะยิ่งอ่านยากขึ้นทุกทีจนถึงอ่านไม่ออกเลย ไม่เห็นเลยว่าเป็นตัวหนังสือ จะเห็นแต่รอยหมึกหรือรอยดินสอทับกันไปทับกันมาเป็นสีสันเท่านั้น ให้เพียงรู้เท่านั้นว่าได้มีการเขียนลงบนกระดาษแผ่นนั้น หากอ่านรู้เรื่องไม่ และหาอาจรู้ได้ไม่ว่าเขียนอะไรก่อนเขียนอะไรหลัง นี้ฉันใด การทำกรรมหรือการทำดีทำชั่วก็ฉนั้น ต่างได้ทำกันมานับภพนับชาติไม่ถ้วน ทับถมกันมายิ่งกว่าตัวหนังสือที่อ่านไม่ออก หารู้ไม่ว่าได้เขียนอะไรก่อนเขียนอะไรหลัง ทำกรรมใดไว้ก็ไม่รู้ไม่เห็น แยกไม่ออกว่าทำกรรมใดก่อนทำกรรมใดหลัง ทำดีอะไรไว้บ้าง ทำไม่ดีอะไรไว้บ้าง มากน้อยหนักเบากว่ากันอย่างไร มาถึงชาตินี้ไม่รู้ด้วยกันทั้งสิ้น เป็นความซับซ้อนของกรรมที่แยกไม่ออก เช่นเดียวกับความซับซ้อนของตัวหนังสือที่เขียนทับกันไปทับกันมา

ความซับซ้อนของกรรมแตกต่างกับความซับซ้อนของตัวหนังสือ ตรงที่ตัวหนังสือนั้นเมื่อเขียนทับกันมากๆ ย่อมไม่มีทางรู้ว่าเขียนเรื่องดีหรือเรื่องไม่ดีอย่างไร แต่กรรมนั้นแม้ทำซับซ้อนมากเพียงไร ก็มีทางรู้ว่าทำกรรมดีไว้มากน้อยเพียงไร หรือกรรมไม่ดีไว้มากน้อยเพียงไร โดยมีผลที่ปรากฏขึ้นของกรรมนั่นเองเป็นเครื่องช่วยแสดงให้เห็น

ชีวิตหรือชาตินี้ของทุกคนมีชาติกำเนิดไม่เหมือนกัน เป็นไทยก็มี จีนก็มี แจกก็มี ฝรั่งเศสก็มี มีชาติตระกูลไม่เสมอกัน ตระกูลสูงก็มี ตระกูลต่ำก็มี มีสติปัญญาไม่ทัดเทียมกัน ฉลาดหลักแหลมก็มี โง่เขลาเบาปัญญาก็มี มีฐานะต่างระดับกัน ร่ำรวยก็มี ยากจนก็มี ความแตกต่างห่างกันนานาประการ เหล่านี้ล้วนเป็นเครื่องชี้ให้ผู้เชื่อในกรรมและผลของกรรมเห็นความมีภพชาติในอดีตของแต่ละชีวิตในชาติปัจจุบัน เกิดมาต่างกัน ในชาตินี้เพราะทำกรรมไว้ต่างกันในชาติอดีต

ความแตกต่างของชีวิตที่สำคัญที่สุด ซึ่งแสดงให้เห็นอำนาจอันใหญ่ยิ่งที่สุดของกรรมคือความได้ภพชาติของพรหมเทพ ความได้ภพชาติของมนุษย์ กับความได้ภพชาติของสัตว์เทวดาอาจเป็นมนุษย์ได้ เป็นสัตว์ได้ มนุษย์อาจไปเป็นเทวดา เป็นสัตว์ได้ และสัตว์ก็อาจไปเป็นเทวดาได้ เป็นมนุษย์ได้ ด้วยอำนาจที่ยิ่งใหญ่ของกรรมอันนำไปให้เกิด นี่เป็นความจริง ที่แม้จะเชื่อหรือไม่เชื่อ ความจริงนี้ก็ย่อมเป็นความจริงเสมอไป ไม่มีอะไรจะเปลี่ยนแปลงให้ผิดไปจากความจริงได้ เชื่อหรือไม่เชื่อก็ควรกลัวอย่างหนึ่ง คือกลัวการไม่ได้กลับมาเกิดเป็นคนไม่ได้ไปเกิดเป็นเทวดา

เทวดามาถือภพชาติเป็นมนุษย์ เป็นที่ยอมรับเชื่อถือกันมากกว่าเทวดาจะไปเป็นอะไรอื่น จึงมีคำบอกเล่าหรือสันนิษฐานกันอยู่เสมอว่า ผู้หนึ่งผู้นี้เป็นเทวดามาเกิด ทั้งนี้ก็โดยสันนิษฐานจากความประณีตงดงามสูงส่งของผู้หนึ่งผู้นี้ บางรายก็มีพร้อมทุกประการ ทั้งชาติตระกูลที่สูงฐานะที่ดี ผิวพรรณวรรณะที่งาม กิริยาจามารยาทที่สุภาพอ่อนโยน ไปเพราะเรียบริบร้อย เฉลียวฉลาด บางผู้แม้ไม่งามพร้อมทุกประการดังกล่าว ก็ยังได้รับคำพรรณนาว่าเป็นเทวดา นางฟ้ามาเกิด เพราะผิวพรรณมารยาทงดงาม อ่อนโยน นุ่มนวล นี่ก็คือการยอมรับอยู่ลึกๆ ในใจของคนส่วนมากกว่าเทวดามาเกิดเป็นมนุษย์ได้

เทวดามาเกิดเป็นมนุษย์มีตัวอย่างสำคัญยิ่งที่ฟังกล่าวถึงได้ เป็นที่ยอมรับทั่วไปโดยเฉพาะในหมู่พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย นั่นคือสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าจากสวรรค์ชั้นดุสิตเสด็จลงโลกมนุษย์ ประสูติเป็นพระสิทธัตถะราชกุมาร พระราชโอรสพระเจ้าสุทโธทนะกับพระนางสิริมหามายา

เรื่องหนึ่งในพระพุทธศาสนาที่รู้จักกันกว้างขวางคือ เรื่องของเทพธิดาเมขลา เทพธิดาองค์นี้ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้พิทักษ์รักษามหาสมุทร มีหน้าที่คุ้มครองช่วยเหลือมนุษย์ที่ถือไตรสรณคมน์ มีศีลสมบุรณ์ ปฏิบัติชอบต่อมารดา บิดา พราหมณ์โพธิสัตว์เดินทางไปเรือแตกกลางมหาสมุทร พยายามว่ายน้ำฝั่งอยู่ถึง 7 วัน เทพธิดาเมขลาจึงแลเห็น ได้ไปแสดงตนต่อพระมหาสัตว์ทันที รับรองจะให้ทุกอย่างที่พระมหาสัตว์ปรารถนา และได้เนรมิตสิ่งทีพระมหาสัตว์ขอทุกอย่าง คือเรือทิพย์และแก้วแหวนเงินทอง พระมหาสัตว์พ้นจากมหาสมุทรได้ บำเพ็ญทานรักษาศีลจนตลอดชีวิต ครั้นสิ้นชีวิตแล้วได้ไปบังเกิดในเมืองสวรรค์ พระมหาสัตว์ครั้งนั้นต่อมาคือ พระพุทธเจ้า เทพธิดาเมขลาต่อมาคือพระอุบลวัณณาเถรี และผู้ดูแลช่วยเหลือพระมหาสัตว์ต่อมาคือ พระอานนท์ นี่คือเทวดาถือภพชาติเป็นมนุษย์ได้ อย่างน้อยก็ตามความเชื่อถือ จึงมีการเล่าเรื่องเทพธิดาเมขลาดังกล่าว

เทวดามาเกิดเป็นมนุษย์ได้ และมนุษย์ก็เกิดเป็นเทวดาได้ ดังที่สมเด็จพระบรมศาสดาเมื่อประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน ได้ทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธกว่า เมื่อทรงเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์หัวหน้าพ่อค้าเกวียน ได้ทรงซื้อสินค้าในนครพาราณสี บรรทุกเกวียนนำพ่อค้าจำนวนมากเดินทางไปในทางกันดาร เมื่อพบบ่อน้ำก็พากันหยุดเพื่อให้น้ำดื่ม ได้พบรัตนะมากมายในบ่อนั้น พระโพธิสัตว์ทรงเตือนว่าความโลภเป็นเหตุแห่งความพินาศ แต่ไม่มีผู้เชื่อฟังพวกพ่อค้ายังชูดบ่อต่อไปไม่หยุด หัวงจะได้รับความทุกข์ บ่อนั้นเป็นบ่อที่อยู่ของพญานาคเมื่อถูกทำลาย พญานาคก็โกรธ ใช้ลมจุมูกเป่าพิษถูกพ่อค้าเสียชีวิตหมดทุกคน เหลือแต่พระโพธิสัตว์ที่

มิได้ร่วมการขุดด้วย จึงได้รัศนะมากมายถึง 7 เล่มเกวียน ท่านนำออกเป็นทาน และได้สมทานศีลรักษาอุโบสถ จนสิ้นชีวิต ได้ไปเกิดในสวรรค์ เป็นมนุษย์ผู้หนึ่งที่เกิดเป็นเทวดาได้

มนุษย์มีบุญกุศลและความดีพร้อมทั้งกาย วาจา ใจมากเพียงไร ก็จะเกิดเป็นเทวดาชั้นสูงได้เพียงนั้น คือสามารถขึ้นไปอยู่บนสวรรค์ชั้นสูงได้เมื่อละโลกนี้แล้ว

มนุษย์เกิดเป็นเทวดาได้และเกิดเป็นสัตว์ก็ได้ ในสมัยพุทธกาล ชายผู้หนึ่งโกรธแค้นรำคาญสุนัขตัวหนึ่ง ที่ติดตามอยู่ตลอดเวลา พระพุทธเจ้าทรงทราบ ก็ได้ตรัสแสดงให้รู้ว่าบิดาที่สิ้นไปแล้วนั้นมาเกิดเป็นสุนัขนั้น และได้ทรงให้พิสูจน์ โดยบอกให้สุนัขนำไปหาที่ซ่อนทรัพย์ซึ่งไม่มีผู้ใคร่รู้นอกจากผู้เป็นบิดาของชายผู้นั้น และสุนัขก็พาไปขุดพบสมบัติที่ฝังไว้ก่อนสิ้นชีวิตได้

สัตว์ไปเกิดเป็นเทวดาได้คงจะมีเป็นอันมาก มีเรื่องต่างๆ ในพระพุทธศาสนาที่เล่ากันสืบมาคือในสมัยพุทธกาล มีสัตว์ได้ยินเสียงพระท่านสวดมนต์ ก็ตั้งใจฟังโดยเคารพ ดาบไปก็ไปได้บังเกิดเป็นเทพบนสวรรค์ ด้วยอานุภาพของการให้ความเคารพในพระธรรมของพระพุทธเจ้า

สัตว์มาเกิดเป็นมนุษย์ได้ นี่ต้องเป็นที่เชื่อถืออยู่ลึกๆ ในจิตสำนึก จึงแม้เมื่อพบมนุษย์บางคนบางพวก ก็ได้มีการแสดงความรู้สึกจริงใจออกมาต่างๆ กัน เช่น ลิงมาเกิดแท้อย่าง สัตว์นรกมาเกิดแน่ๆ ทั้งนี้ก็ด้วยเห็นจากหน้าตาท่าทางบ้าง กิริยามารยาท นิสัยใจคอความประพฤติบ้าง ซึ่งโดยมากผู้ที่พบเห็นด้วยกันก็จะมีความรู้สึกตรงกันดังกล่าว เป็นความรู้สึกที่เกิดจากความเชื่อมั่นเอง ว่าสัตว์มาเกิดเป็นมนุษย์ได้ หรือมนุษย์เกิดมาจากสัตว์ได้

สมัยพุทธกาล มีเรื่องของพระภิกษุรูปหนึ่งมีจิตหวงหว่งผ้าสบงจีวรที่เพิ่งได้มาใหม่ ชักตากไว้บนราว มรณภาพไปขณะผ้านั้นยังไม่แห้ง จิตที่ผูกพันในผ้าสบงจีวรนั้นนำไปเกิดเป็นตัวเส้นเล็กๆ เกาะติดอยู่บนผ้า พระภิกษุอีกรูปหนึ่งเห็นผ้าสบงจีวรนั้นไม่มีเจ้าของแล้ว ก็จะไปใช้พระพุทธองค์ทรงทราบ ได้ทรงมีพระพุทธานุญาตห้าม ตรัสให้รอ เพราะพระภิกษุรูปนั้นจะสิ้นภพชาติของการเป็นเส้นในเวลาเพียงไม่กี่วัน ถ้านำสบงจีวรนั้นไปในขณะที่ยังเป็นเส้นอยู่ก็จะโกรธแค้น จะไม่ได้ไปเสวยผลแห่งกุศลกรรมที่ได้ประกอบกระทำไว้เป็นอันมาก นี่เป็นเรื่องหนึ่งที่ทรงรับรองว่าอำนาจจิตจะทำให้มนุษย์ไปเป็นสัตว์ได้

เทวดามาเกิดเป็นมนุษย์ได้ มนุษย์ไปเกิดเป็นเทวดาได้ เทวดามาเกิดเป็นสัตว์ได้ สัตว์เกิดเป็นเทวดาได้ มนุษย์เกิดเป็นสัตว์ได้ และสัตว์ก็กลับเกิดเป็นมนุษย์ได้ อำนาจอันยิ่งใหญ่ของกรรมเท่านั้นที่ตกแต่งชีวิตให้ เป็นไปได้โดยไม่น่าเชื่อถึงเพียงนี้ กรรมจึงน่ากลัวจริงๆ น่าหนีให้พ้นอำนาจกรรมจริงๆ ทั้งกรรมในอดีตและกรรมในปัจจุบัน

กรรมอันเป็นเหตุทำให้เกิด คือชนกกรรม เป็นกรรมสุดท้ายก่อนชีวิตจะขาดจากภพภูมินี้กรรมสุดท้าย หรือเรื่องสุดท้ายที่จิตผูกพันคิดถึงอยู่ คือชนกกรรมอันนำไปเกิด นึกถึงความดีที่เป็นบุญเป็นกุศลในขณะที่ก่อนจะดับจิต จิตก็จะไปสู่สุคติ นำกายไปสู่สุคติด้วย นึกถึงความไม่ดีที่เป็นบาปเป็นอกุศลในขณะที่ก่อนจะดับจิต จิตก็จะไปสู่ทุคติ นำกายไปสู่ทุคติด้วย

จิตที่ใกล้จะแตกดับนั้นปกคิเป็นจิตที่อ่อนมาก ไม่มีกำลังที่จะต้านทานใดๆ ทั้งนั้น คู่กันเคยกับความรู้สึกใดเกี่ยวกับเรื่องใด ความรู้สึกนั้นก็เกี่ยวกับเรื่องนั้นก็จะเข้าครอบงำจิต มีอำนาจเหนือจิต ทำให้จิตเมื่อใกล้ดับผูกพันอยู่กับความรู้สึกนั้นเกี่ยวกับเรื่องนั้น เมื่อจิตดับคือจากร่างก็จากไปพร้อมกับความรู้สึกนั้นเกี่ยวกับเรื่องนั้นนำไปก่อเกิดกายที่สมควรแก่สภาพจิตทุกประการ

ผู้ที่หวงสมบัติ กลัวจะมีผู้มานำไป ก่อนจะดับจิตมีใจผูกเฝ้าสมบัติอย่างหวงแหน เมื่อดับจิตก็เคยมีที่ไป เกิดเป็นงูเฝ้าอยู่ที่สมบัตินั้น ผู้ใดเข้าไปใกล้ก็จะแสดงตัวให้เห็นเป็นงูใหญ่เช่นที่เล่ากันถึงเรื่องที่เกิดขึ้น ไม่นานมานี้ว่า ข้าราชการผู้หนึ่งมีพระพุทธรูปที่หวงมากอยู่องค์หนึ่ง เมื่อละโลกนี้ไป สหายไปเยี่ยมศพได้ขอดูพระองค์นั้น ขณะกำลังดูอยู่ ก็มีงูตัวหนึ่งมาจากไหนไม่ปรากฏมาแผ่แม่เบี้ยอยู่ใกล้ๆ ผู้มาขอดูไหวทัน เข้าใจทันทีว่าเจ้าของได้เฝ้าพระอยู่ด้วยความหวงแหน จึงพูดกับงูดังๆ ว่าไม่ได้คิดจะนำพระไปไหน เพียงมาขอดูเท่านั้น อย่าเป็นห่วงเพียงเท่านั้นงูก็เลื้อยห่างหายไป นี่เป็นตัวอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นจริงเมื่อไม่นานมานี้ ที่เชื่อกันว่าผู้ที่หวงสมบัติมากๆ ตายไปในขณะที่จิตผูกพันเช่นนั้น ต้องไปเกิดเป็นงู ต้องเฝ้าสมบัติไม่ได้ไปเสวยผลของกรรมใดๆ ที่ได้กระทำไว้ จนกว่าใจจะปล่อยวาง ละความยึดถือความหวงแหนสมบัตินั้นๆ

ด้วยผู้ใหญ่ผู้มีสัมมาทิฐิสัมมาปัญญาแต่ไหนแต่ไรมา ท่านเชื่อในเรื่องอำนาจความยึดมั่นของจิต ท่านจึงสอนลูกหลานไว้ว่า ก่อนจะหลับไปให้ภาวนาพุทธรุณีกถึงพระพุทธรเจ้า และให้ตั้งใจปรารถนาว่าเมื่อจากโลกนี้ไปเมื่อใดก็ตาม ขอให้กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ทันที ให้ได้พบพระพุทธรศาสนา ท่านสอนกันให้ตั้งใจเช่นนี้ก่อนจะหลับไป และท่านสอนว่า ถ้าการหลับครั้งนั้นจะไม่ได้กลับตื่นขึ้นมาอีก ก็จะได้ไปดี เป็นไปดังแรงปรารถนา การได้เกิดเป็นมนุษย์พบพระพุทธรศาสนานั้นเป็นมงคลสูงสุดของชีวิต ผู้มีสัมมาทิฐิจึงตั้งจิตปรารถนาอย่างจริงจัง

ผู้อธิษฐานจิตปรารถนากลับมาเกิดเป็นมนุษย์พบพระพุทธรศาสนานั้น คือผู้รับรองความสำคัญของชีวิตนี้ที่แม้จะน้อยนกว่า ชีวิตนี้เท่านั้นที่จะนำไปสู่ความสวัสดิมีสุขได้อย่างแท้จริง เพราะชีวิตนี้เท่านั้นที่พร้อมสำหรับการบำเพ็ญบุญกุศลทุกประการ จะทำดีเพียงไรก็ได้ในชีวิตนี้ทำดีสูงสุดจนเกิดผลสูงสุด คือการปฏิบัติได้สำเร็จมรรคผลนิพพาน พันทุกข์สิ้นเชิง ไม่ต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป ก็ทำได้ในชีวิตนี้ หรือทำดีเพียงเพื่อได้ถึงสวรรค์ พันนรกก็ทำได้ในชีวิตนี้ การตั้งจิตอธิษฐานไม่ให้หลงไปภพภูมิอื่นหลังละโลกนี้ไปแล้ว แต่ให้กลับมาสู่ภพภูมิมนุษย์โดยเร็ว ได้พบพระพุทธรศาสนา จึงเป็นความถูกต้อง พึงทำอย่างยิ่ง

แม้ไม่ต้องการมีความทุกข์ในภพชาติข้างหน้า ก็ต้องทำใจให้ไม่มีความทุกข์ตั้งแต่ในภพชาติปัจจุบันนี้ ไม่ปรารถนาเป็นอะไร ไม่ปรารถนาเป็นอย่างไรในชาติหน้า ก็ต้องทำใจ คือ ทำใจไม่ให้เกาะเกี่ยวอยู่กับอะไร นั้นกับอย่างนั้นตั้งแต่ในปัจจุบันชาติ จึงจะสมปรารถนาไม่เช่นนั้นก็จะสมปรารถนาไม่ได้

คุ้นเคยกับสิ่งดีมีมงคล

การจะทำใจให้เป็นสุข ปราศจากทุกข์แม้พอสมควรขณะใกล้จะดับจิต คือการเลือกชีวิตในภพชาติให้มีความสุข ปราศจากความทุกข์ได้พอสมควร แต่การจะสามารถทำใจให้เป็นเช่นไรในเวลาใกล้จะดับจิตนั้น ก็มีไช้ จะทำได้ทันทีโดยมิมีความคุ้นเคยกับความรู้สึกละเช่นนั้นมาก่อน ความคุ้นเคยกับความรู้สึกละอย่างใดอย่างหนึ่ง คือมีความรู้สึกละอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอๆ หรือบ่อยๆ หนึ่งๆ เช่นการท่องพุทโธไว้ในใจเสมอ นั่นคือความคุ้นเคยกับพุทโธ

ความคุ้นเคยกับบุคคลใดที่เคยให้ความเมตตาอุปการะช่วยเหลือ จะทำให้ใจนึกถึงบุคคลนั้นโดยอัตโนมัติ เมื่อถึงคราวคับขัน ความคุ้นเคยกับความรู้สึกละอย่างใดอย่างหนึ่งก็เช่นกัน อบรมไว้ให้คุ้นเคยกับความรู้สึกละใด เช่น คุ้นเคยกับอารมณ์มีพระพุทธรุ หรือคุ้นเคยกับการท่องพุทโธ เมื่อถึงเวลาคับขัน ใจจะไม่ไปยึดมั่นเกาะเกี่ยวกับอะไรอื่นที่ไม่คุ้นเคย แต่จะไปเกาะอยู่กับพระพุทโธที่เป็นยอมของสิริมงคลทั้งปวง ย่อมได้รับสิริมงคลนั้น อันจักนำไปพ้นพาลภัยใหญ่น้อย ความคุ้นเคยกับสิ่งดีมีมงคลจึงเป็นความสำคัญอย่างยิ่ง

ทุกคนผ่านชีวิตในอดีตชาติมาแล้วเป็นอันมาก นับภพชาติไม่ถ้วน มีความคุ้นเคยกับเรื่องราวหรือ อารมณ์ต่างๆ มาแล้วมากมาย คຸ້ນเคยกับเรื่องราวหรืออารมณ์ใดมาก ใจยึดมั่นผูกพันข้องติดอยู่กับเรื่องใดอารมณ์ใดมากมาแต่อดีตชาติ ผลของความยึดมั่นผูกพันนั้นจะนำมาสู่ภพชาติปัจจุบัน คุณพชาติของคนในปัจจุบันก็พอจะเข้าใจว่าอดีตนั้นตนผูกพันกับเรื่องใด อารมณ์ใดมามาก ดีหรือไม่ดี

ผู้ที่มีใจผูกพันอยู่กับการเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ ทำทานการกุศลมาากในอดีตชาติ ก็จะมีใจจากปัจจุบันชาติ คือปัจจุบันชาติจะสมบูรณ์พูนสุขด้วยทรัพย์สินเงินทอง

ผู้ที่มีใจผูกพันอยู่กับการเอื้ออาหารดูแลรักษา ให้ข้าวปลาอาหาร ยารักษาโรค และเงินทองเพื่อผู้เจ็บไข้ได้ป่วยมาากในอดีตชาติ ไม่เบียดเบียนชีวิตร่างกายผู้อื่น สัตว์อื่น ก็จะมีใจจากปัจจุบันชาติ คือปัจจุบันชาติจะสมบูรณ์แข็งแรง ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย มีพลาณามัยดี อันนับเป็นลาภอย่างยิ่ง

ผู้ที่มีใจผูกพันอยู่กับการระวังรักษากาย วาจา ใจของตนให้สุภาพอ่อนน้อมต่อผู้ควรได้รับความอ่อนน้อมยกย่อง ไม่ล่วงเกินดูหมิ่น ผูกพันเช่นนี้มาากในอดีตชาติ ก็จะมีใจจากปัจจุบันชาติ คือปัจจุบันชาติจะเป็นผู้อยู่ในตระกูลสูง อันผู้อยู่ในตระกูลสูงย่อมเป็นผู้ได้รับความเคารพอ่อนน้อมยกย่อง ไม่ถูกล่วงเกินดูหมิ่น เป็นไปเช่นเดียวกับที่ตนเองได้ปฏิบัติไว้ต่อผู้อื่นเป็นอันมากในอดีตชาติ

ผู้ที่มีใจผูกพันอยู่กับการช่วยประคับประคอง รักษาชีวิตผู้อื่นสัตว์อื่นมาากในอดีตชาติไม่เบียดเบียนตัดรอนทำลายชีวิตอื่น ก็จะมีใจจากปัจจุบันชาติ คือปัจจุบันชาติจะเป็นผู้มีอายุยืน ไม่ถูกตัดรอน เบียดเบียน ทำลายด้วยเหตุใดทั้งสิ้น ไม่ให้ต้องเป็นผู้มีชีวิตน้อย มีชีวิตสั้น

ผู้ที่มีใจผูกพันอยู่กับการรักษากาย วาจา ใจอยู่ในศีลบริสุทธิมาากในอดีตชาติ มีจิตใจผ่องใส ไม่เศร้าหมอง ก็จะมีใจจากปัจจุบันชาติ คือปัจจุบันชาติจะเป็นผู้มีผิวพรรณงดงาม หน้าตาผ่องใส เป็นที่เจริญตาเจริญใจผู้พบเห็นทั้งหลาย

ผู้ที่มีใจผูกพันอยู่กับการปฏิบัติธรรมมาากในอดีตชาติ ก็จะมีใจจากปัจจุบันชาติ คือ ปัจจุบันชาติจะเป็นผู้มีปัญญาเฉลียวฉลาด ศึกษาปฏิบัติธรรมเข้าใจง่าย เจริญดีในธรรม

ผู้ที่กำลังเสวยผลของกรรมดีในอดีตชาติต่างๆ กัน เช่น ได้เกิดในตระกูลสูง หรือสมบูรณ์บริบูรณ์ด้วยทรัพย์สินเงินทอง หรือมีร่างกายแข็งแรง ไม่ถูกเบียดเบียนด้วยโรคภัยไข้เจ็บ หรืออายุยืน หรือหน้าตาผิวพรรณงามผ่องใส หรือมีสติปัญญาเฉลียวฉลาด ฟังน้อมใจเชื่อว่าเป็นผลแห่งกรรมดีที่ได้ประกอบกระทำไว้แล้วเป็นอันมากในอดีตชาติแน่นอน และแม้ปรารถนาจะเสวยผลดีแห่งกรรมดีนั้นสืบต่อไปในอนาคต ทั้งในอนาคตของปัจจุบันชาติ และทั้งในอนาคตของภพเบื้องหน้าที่พ้นจากภพชาติปัจจุบันไปแล้ว ก็พึงตั้งใจประกอบกรรมดีอันเป็นเหตุดีต่อไปให้มั่นคงสม่ำเสมอ

ผลของกรรมดีที่ได้กระทำกันมา ที่เป็นความคุ้นเคยกันมา แม้จะสงวนรักษาไว้ให้สืบต่อกันนานแสนนานต่อไป ก็ต้องพยายามหนีผลของกรรมไม่ดีที่ต้องได้กระทำมาแล้วทุกคนในชาติซึ่งมากมายนับภพชาติไม่ถ้วน และกรรมนั้นกำลังตามมา

กรรมบันดาล

ทุกคนกำลังมีผลของกรรมดีและกรรมไม่ดีติดตามมา เป็นผลของเหตุที่ได้ทำกันไว้ในอดีตชาติที่สลบซบซ่านนับไม่ได้ ลองนึกถึงภาพของรถบรรทุกขนาดใหญ่กำลังแล่นไล่ทับเราอยู่ ขณะเดียวกันก็มีรถบรรทุกแก้วแหวนเงินทองคันใหญ่กำลังแล่นตามเพื่อจะยกแก้วแหวนเงินทองเหล่านั้นให้เราด้วย รถทั้งสอง

กันนั้นกำลังขับแข่งกันอย่างรวดเร็ว ผลัดกันนำผลัดกันตามนิกภาพนี้แล้วก็นึกถึงใจตนเอง ว่ายังมีใจที่จะต้อง การแก้แค้นเงินทองหรือ ยังมีใจอยากได้อะไรอีกหรือ ในเมื่อรถลำชีวิตกำลังขับตะบึงติดตามมาอย่างมุ่งมาด บรรณาตัวเราเป็นเป้าหมาย

กรรมไม่ดีกำลังตามส่งผลแก่เราทุกคนแน่นอน เปรียบผลไม่ดีนั้นดังรถบรรทุกที่กำลังตะบึงไล่กวาดเราอยู่จริงๆ ที่ยังไม่ทันบดขี้ก็เพราะกรรมปัจจุบันของเราที่กำลังกระทำกันอยู่อาจจะมีแรงพาหนีได้ทัน จะอย่างไร หูดหวิดน่าเสียวได้เพียงไร เราผู้ไม่มีตาพิเศษก็หาไม่รู้ไม่กรรมดีเท่านั้นที่เป็นแรงพาเราวิ่งหนีกรรมไม่ดีที่กำลังส่งผลติดตามเราอยู่ในขณะนี้

เปรียบกรรมไม่ดีตั้งมือมารที่ใหญ่โตมโหฬารทรงพลังมากมาย มีอนันกำลังเอื้อมมาจะตะปบเราเพื่อลากเข้าไปขยี้ให้แหลกเหลว หูดหวิดจะจับปลายผมเราได้ไม่รู้กี่ครั้งก็หนี แต่เรายังพ้นอยู่ได้เพราะความบังเอิญ คือเพราะบังเอิญได้ทำกรรมดีไว้มากพอ เป็นกำลังพาให้หลบหลีกพ้นมือมารไปได้ มีความสวัสดิคืออยู่ชั่วครั้งชั่วคราว แต่ใช้ว่ามือมารนั้นจะหยุดตามตะครุบเรากี่หาไม่ ก็วัน ก็เดือน ก็ปี ก็ภพ ก็ชาติ มือมารจะติดตามตะครุบเราอย่างไรไม่ท้อแท้เหน็ดเหนื่อย กว่าผิดคว่าถูกก็จะตามคว่าไม่ลดละ ถ้าปรากฏเป็นภาพก็จะเป็นภาพที่น่ากลัวที่สุด

เด็กที่ยังไร้เดียงสา เพิ่งจะลืมตาเห็นโลก เคยถูกนำไปฆ่าด้วยความเข้าใจผิด ที่ปรากฏเป็นข่าวเมื่อไม่นานมานี้ ทำให้มารดาผู้รักลูกเป็นชีวิตจิตใจแทบเป็นบ้า ทำให้ผู้ที่นำไปฆ่าเพราะเข้าใจผิดต้องได้รับโทษหนัก ได้รับทั้งอาญาบ้านเมืองและทั้งความโกรธแค้นชิงชังของผู้คนมากมาย เรื่องนี้ชี้ชัดให้เห็นอำนาจที่ยิ่งใหญ่ของกรรม แม้ไม่นำกรรมมาร่วมพิจารณา ก็จะเข้าใจไม่ได้เลยว่าเรื่องเช่นนี้เกิดได้อย่างไร

เด็กคนหนึ่งถูกมุ่งทำร้าย แต่เด็กคนนั้นกลับอยู่รอดปลอดภัย เด็กอีกคนหนึ่งเป็นห่วงใยทะนุถนอมดังแก้วตาดวงใจ แต่กลับถูกทำลายตายไป ทั้งสองยังบริสุทธิ์ไร้เดียงสา เพิ่งมีเวลาเห็นโลกไม่กี่วัน มือของกรรมนำเด็กที่มีได้เป็นที่มุ่งร้ายในปัจจุบันไปสู่อำนาจแห่งกรรมในอดีตซึ่งมิใช่เป็นกรรมของใครอื่น แต่เป็นกรรมของเด็กนั่นเอง ที่ต้องได้กระทำไว้แน่นอนในชาติใดชาติหนึ่งในอดีตที่พ้นความรู้เห็นของปุถุชนทั้งหลาย แต่หาได้พ้นความรู้เห็นของท่านผู้พ้นแล้วจากความเป็นปุถุชน

กรณีที่มีเด็กถูกฆ่าผิดตัวนั้น เด็กตายแล้ว พ้นแล้วจากความเข้าใจของคนทั้งหลายว่าเด็กนั้นไปได้สุขได้ทุกข์อยู่ในภพภูมิใด แต่เขาก็ได้เป็นอีกหนึ่งที่เตือนใจอย่างแรงให้กลัวกรรม เมื่อกรรมจะให้ผล คือเมื่อกรรมตามมาทัน ก็ไม่มีอะไรจะยับยั้งได้ นอกจากกรรมด้วยกันคือเมื่ออกุศลกรรมตามทัน ก็ต้องกุศลกรรมที่ใหญ่ยิ่งกว่าเท่านั้นที่จะตัดรอนอกุศลกรรมได้ช่วยให้สวัสดิไปได้ครั้งหนึ่งคราวหนึ่ง

เรื่องเด็กคนหนึ่งถูกมุ่งร้ายให้ถึงตาย แต่เด็กอีกคนหนึ่งที่เป็นความรักสุดจิตใจของแม่พ่อกลับต้องตายแทน แม่คนหนึ่งที่เป็นฆาตกรต้องรับอาญาแผ่นดิน มีชีวิตที่ทรมาณในที่คุมขังแม่คนหนึ่งที่ต้องเสียลูกรักเพียงชีวิตเพราะถูกเอาไปฆ่าผิดตัว ต้องเสว้าโศกสุดแสนไปนานนักเด็กคนที่รอดตายอย่างอัศจรรย์ทั้งที่ตนนั้นถูกมุ่งร้ายคงเป็นที่รังเกียจของคนจำนวนไม่น้อยว่าเป็นเลือดเนื้อเชื้อไขหญิงใจดำอำมหิต คู่ผู้เกี่ยวข้องในเรื่องนี้ทั้งหมดถึง 4 ชีวิต จะเห็นได้ชัดแจ้งว่ากรรมมีอำนาจใหญ่ยิ่งนัก ทุกชีวิตถูกอกุศลกรรมตามทันแน่แท้ และไม่มีกุศลกรรมความดีเพียงพอจะตัดรอนอกุศลกรรมให้ทันเวลาได้ จึงประสบความทุกข์ เดือดร้อนแสนสาหัสไปตามกัน

นี่มิใช่เรื่องบังเอิญ พึงรอบคอบพิจารณาด้วยปัญญาของผู้นับถือพระพุทธศาสนา ให้เห็นความน่ากลัวของกรรม ให้เห็นความน่าสลดสังเวชเมื่อผู้ใดผู้หนึ่งต้องตกอยู่ในอุ้งมือที่แรงร้ายแห่งกรรม และเราเองก็มีมือ

กรรมตามตะครุบอยู่เหมือนกัน ไม่อาจเห็นได้ด้วยตาที่พึงใช้ปัญญาให้เห็นได้ด้วยใจ และพยายามหนีให้เต็มสติปัญญาความสามารถ อย่าให้ถึงวันที่น่าสยดสยองอย่างยิ่ง คือวันที่ต้องตกอยู่ในอุ้งมือที่แข็งแกร่งแห่งกรรมร้าย

ผู้ที่เกิดมาดี มีสุขสมบูรณ์ในภพชาตินี้ ก็มีใจว่าไม่มีมือแห่งอกุศลกรรมตามตะครุบอยู่มีแน่...ทุกคนมีมือแห่งอกุศลกรรมตามตะครุบอยู่แน่ แต่ในขณะที่เดียวกัน ทุกคนก็มีมือแห่งอกุศลกรรมเป็นผู้ช่วยอยู่ มือแห่งกรรมอกุศลกรรมนั้น ถ้าจะเปรียบให้เห็นง่ายๆ ก็ต้องเปรียบกับเท้า มีมือผู้ร้ายติดตามตะครุบอยู่ จะหนีพ้นก็ต้องอาศัยเท้าพาวิ่งให้เร็วที่สุดเท้าที่จะเร็วได้ นั่นก็คือต้องทำบุญทำกุศลคุณงามความดีให้มากที่สุด ให้เต็มสติปัญญาความสามารถเสมอ ความดีเท่านั้นจะช่วยให้พ้นมือแห่งกรรมร้ายได้ แม้จะพ้นอย่างหวุดหวิดก็ต้องดีกว่าไม่พ้น

ทุกคนมีมือแห่งอกุศลกรรมที่นำกลัวที่สุดตามตะครุบอยู่ ไม่มีใครไม่มี และมีกันคนละไม่น้อยด้วย เพราะทุกคนได้ผ่านภพชาติมาแล้วนับไม่ถ้วน ยาวนานนักหนา ทำอะไรต่อมิอะไรกันมาเสียนักต่อนัก ทั้งกรรมดีกรรมชั่วสลับซับซ้อนกันอยู่ และลืมกันเสียสิ้นแล้ว ทั้งบางคนก็ยังไม่อยากจะเชื่อว่าได้เคยเกิดมาแล้วในอดีตชาติมากมายหลายชีวิตจนนับไม่ได้จึงยังไม่นึกเลยว่าได้เคยทำกรรมดีกรรมชั่วมาก่อนจะมาเป็นมนุษย์ในปัจจุบันชาตินี้ การไม่นึกนี้แหละจะทำให้ประมาท ไม่พยายามหนีผลแห่งกรรมไม่ดี เมื่อกรรมไม่ดีตามทันถึงตัว ก็จะใช้อำนาจที่ร้ายแรงอย่างไม่เมตตาปราณีเลย

ก่อนจะมาเป็นเราแต่ละคนในภูมิของมนุษย์นี้ ต่างก็ได้เป็นอะไรต่อมิอะไรมาแล้วมากมายนับชนิดนับชาติไม่ได้ เป็นกันทั้งเทวดา สัตว์ใหญ่สัตว์เล็ก รวมทั้งมนุษย์ชายหญิง คนมีเงินคนไม่มีคนรวยคนไม่รวย คนพิการคนไม่พิการ อายุสั้นอายุยาว ขาว-ดำ ไทย-จีน แจก-ฝรั่ง ต่างเคยมีเคยเป็นกันมาแล้วทั้งนั้น แม้เป็นผู้ระลึกชาติได้ก็จะสลดสังเวชยิ่งนัก และอาจจะสละละวางความโลภ ความโกรธ ความหลงได้เป็นอันมาก

เห็นสุนัขขี้เรื้อนสักตัว แล้วลองนึกว่าครั้งหนึ่งเราก็เคยเป็นเช่นเดียวกัน เคยกระเซอะกระเซิงเที่ยวหาอาหารกิน ถูกคนตี ถูกสุนัขด้วยกันกัด ถูกใครทั้งหลายที่ได้มาประสบพบผ่านแสดงกิริยาอาจารย์เกลียดชังไม่ยอมแม้แต่จะให้เข้าไปใกล้เพื่ออาศัยร่มเงากันแดดกันฝนก่อนอิฐก้อนหินก็ถูกทุบถูกขว้างใส่ให้ต้องถึงเลือดตกยางออก ตกใจกลัวภัยนานา แต่จะบอกกล่าวอ่อนวอนให้ผู้ใดเห็นใจก็ทำไม่ได้ อย่างมากก็เพียงเปล่งเสียงโหยหวนที่หาผู้เข้าใจในความทุกข์ร้อนไม่ แม้นึกไปในอดีตเช่นนี้ สมมุติตัวเองว่าในภพชาติหนึ่งเป็นเช่นนี้ นึกให้จริงจังเช่นนี้ จะเกิดความกลัวกรรม เพราะยอมได้ความเข้าใจว่ากรรมไม่ดีแน่แท้ที่ทำให้ชีวิตต้องเป็นเช่นนั้น

อย่าเป็นผู้ปฏิเสธเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมอย่างปราศจากเหตุผล คืออย่าปฏิเสธใดๆ ว่าใครจะเคยเกิดเป็นอะไรมาก่อนก็ตาม ก็ไม่ใช่เรา เราไม่เคยเกิดเช่นนั้นแน่คนจะเกิดมาแต่สัตว์ไม่ได้ สัตว์จะไปเกิดเป็นคนก็ไม่ได้ ไม่มีเหตุผล เป็นความเชื่อที่ปราศจากเหตุผล เป็นคนสมัยใหม่แล้วจะเชื่ออย่างนั้นไม่ได้ เพื่อความไม่ประมาท จงอย่าปฏิเสธโดยไม่รู้จริงเช่นนี้ เพราะวันหนึ่งจะหนีไม่พ้นผลที่น่ากลัวนักของกรรม

เด็กบางคนวิ่งเล่นอย่างสนุกสนานในโรงเรียน อยู่ๆก็มีลูกปืนเล่นเข้าตัดชีวิต พลิตชีพจากคลกนี้ไปอย่างง่ายดาย เด็กตายไปแล้วไปเป็นสุขไปเป็นทุกข์ก็เรื่องหนึ่ง แต่มารดาบิดาผู้ต้องสูญเสียลูกไปบ่บับเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ที่พึงพิจารณาให้เกิดความเข้าใจในเรื่องของกรรมและการให้ผลของกรรมต้องเคยไปทำความเข้าใจแสนสาหัสให้เกิดแก่ผู้ใดมาก่อนแล้วในอดีตจึงต้องมาได้รับความทุกข์แสนสาหัสจากผู้ที่ไม่รู้จักหน้าตา ผู้ที่ไม่ปรารถนาจะก่อทุกข์โทษภัยใดๆเลย และทุกคนมีโอกาที่จะประสบเหตุการณ์เช่นนั้น เป็นไปได้ที่อยู่ดีๆ จะต้องสูญเสียยิ่งใหญ่ เช่นมารดาบิดาที่เสียลูกไปอย่างไม่รู้ต้นสายปลายเหตุ รู้ได้แน่นอนเพียงว่าเป็นผลของกรรมไม่ดีที่ต้องได้กระทำไว้ในภพชาติใดชาติหนึ่งแน่นอน

เหตุในอดีตส่งผลในปัจจุบัน

พระสำคัญรูปหนึ่ง ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีว่าเป็นพระดีพระสำคัญยิ่ง คือสมเด็จพระพุฒาจารย์(โต พรหมรังสี) วัดระฆังโฆสิตาราม มีเรื่องเล่าถึงท่านว่า ครั้งหนึ่งพระในวัดของท่านตีเพื่อนพระด้วยกันจนหัวแตก ท่านชำระความด้วยการบอกพระที่เป็นเจ้าทุกข์ว่าเป็นฝ่ายผิดเพราะเป็นผู้ทำเขาก่อน เมื่อเป็นที่พิศวงสงฆ์ที่ท่านตัดสินเช่นนั้น ท่านก็อธิบายว่าพระรูปที่ถูกตีหัวแตกในชาตินี้ต้องได้ตีพระอีกรูปมาก่อนไม่ในชาติใดก็ชาติหนึ่ง ถ้าจะให้รับโทษที่ท่านในชาตินี้ก็จะไม่สิ้นสุทธกรรม ถ้าไม่ถือโทษ ความผิดในชาตินี้ก็จะอันเลิกแล้วต่อกัน ท่านได้ถามความสมัครใจของพระรูปที่ถูกตีหัวแตกว่าต้องการอย่างไร พระรูปนั้นก็ยินดียกโทษ ไม่เอาความ เป็นอันเลิกแล้วต่อกัน ท่านว่าจะได้ไม่มีการจองเวรกันต่อไป

เรื่องนี้ สมเด็จพระพุฒาจารย์ท่านสอนเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม ให้เห็นว่าเมื่อทำกรรมใดแล้วจักต้องได้รับผลตอบแทนแน่ แม้ข้ามภพข้ามชาติ ทำกรรมใดจักได้รับผลนั้นผู้ใดทำผู้นั้นจักได้รับ ไม่ช้าก็เร็วต้องได้รับ และจะไม่จบสิ้นแม้ไม่มีการเลิกผูกเวร แต่ถ้าเลิกผูกเวรก็จะจบสิ้นเพียงนั้น การให้อภัยด้วยใจจริงในความผิดของผู้อื่นที่ต่อตนจึงเป็นความสำคัญ เป็นสิ่งที่ควรอบรมให้ยิ่ง

คนระลึกชาติได้ทุกวันนี้ยังมีอยู่ บางคนก็ระลึกได้ตั้งแต่อายุยังน้อย พอพูดได้ก็บอกได้เป็นเรื่องเป็นราว ขอบใจแม่เก่าพ่อเก่าที่บ้านนั้นบ้านนี้ บางคนเห็นรูปใครบางคนก็สนใจมากมาย ถามชื่อ และบางรายก็บอกเล่าเรื่องอดีต เคยใกล้ชิดกับผู้นั้นผู้นี้ เคยเป็นทหารไปร่วมรบในอดีตกาลนานไกล ที่น่าอัศจรรย์ก็คือ เด็กชายเล็กๆ บางคนเล่าว่าเคยเป็นทหารร่วมรบด้วยกันกับสมเด็จพระบูรพมหากษัตริย์ราชเจ้าบางพระองค์ ทั้งที่เขายังเป็นเด็กชายไร้เดียงสา เขายังไม่ทันจะรู้ว่าพระมหากษัตริย์ของเขาพระองค์นั้นทรงเป็นนักรบผู้ยิ่งใหญ่ และเขาก็ยังบริสุทธิ์เกินกว่าจะคิดแต่งเรื่องราวจนหลอกลวงเพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้ได้ฟังเขาพูดอย่างเด็กทารกไร้เดียงสาจึงยอมรับว่าเขากำลังระลึกได้ถึงในอดีตชาติของเขา นี่เป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงความมีภพชาติในอดีตของคนทั้งหลายสัตว์ทั้งหลายในปัจจุบันชาติ

ท่านพระอาจารย์สำคัญรูปหนึ่งที่เป็นพระปฏิบัติ ท่านเดินป่าอยู่เป็นประจำในชีวิตของท่านโดยเพื่อนปฏิบัติธรรมร่วมทางไปด้วยบ้างเป็นครั้งคราวเป็นที่รู้จักกันว่า เมื่อพบช้างในระหว่างทางท่านพระอาจารย์รูปนั้นก็จะต้องเป็นผู้นำเจรจาปราศรัยกับช้าง ท่านจะพูดจากับช้างใหญ่ด้วยภาษามนุษย์ และท่านจะใช้วาจาไพเราะอ่อนโยนยิ่งนัก เป็นที่เจริญหูเจริญใจ ช้างก็ฟังท่านโดยดี เมื่อท่านขอให้หลีกก็จะหลีก ขอให้หลบก็จะหลบ ขอให้ไปให้พ้นก็จะไปจนพ้น

ท่านทำได้เช่นนี้โดยที่รูปอื่นทำไม่ได้เพราะอะไร น่าจะตั้งปัญหาขึ้น และผู้ไม่ปฏิเสธว่าผู้อยู่ในปัจจุบันชาตินั้นมีอดีตชาติ ย่อมจะยอมคิดว่าท่านพระอาจารย์รูปนั้นท่านคงมีอะไรเกี่ยวข้องกับช้างมาแล้วในอดีตชาติ และต้องเกี่ยวข้องอย่างสำคัญด้วย ในชาตินี้ท่านจึงสามารถพูดจากับช้างได้รู้เรื่อง และช้างก็ยินดีอ่อนน้อมให้กับท่านอย่างน่าอัศจรรย์นัก

เมื่อคิดเช่นนี้ก็มักจะคิดต่อไปได้ว่า จากช้างก็มาเป็นมนุษย์ได้ สำหรับผู้มีญาณหยั่งรู้ไปในอดีต ย่อมรู้ได้ว่าท่านพระอาจารย์รูปนั้นท่านอาจจะเคยเกิดเป็นช้างสำคัญก่อนจะมาเป็นมนุษย์ในภพชาตินี้ก็ว่าได้ และก็เป็นได้อีกเช่นกันที่ท่านอาจจะเกิดเป็นช้างอยู่หลายภพหลายชาติในบรรดาภพชาติที่นับไม่ถ้วนของท่านในอดีต

เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์ในภพชาตินี้ และสามารถมีญาณหยั่งรู้ภพชาติในอดีตของตนที่เป็นสัตว์เช่น ท่านพระอาจารย์รูปสำคัญที่ท่านเล่าไว้ว่าเคยเกิดเป็นไก่ ย่อมรู้ชัดถึงความแตกต่างระหว่างความเป็นคนกับเป็นสัตว์

ยอมได้ความสลดสังเวชและยอมได้ความหวาดกลัว ความต้องเวียนว่ายตายเกิดเป็นที่สุด เพราะได้รู้ชัดด้วยตนเองแล้วว่า การพลาดพลั้งทำกรรมไม่ดีไม่ว่าจะทางกายหรือทางใจ คือการนำไปสู่ทุกขิต่างๆ อันไม่เป็นที่พึงปรารถนาอย่างยิ่ง อันจักก่อให้เกิดความทุกข์ร้อนนานาประการ

การที่อยู่ดีๆ ก็ถูกจี้ถูกปล้นจนถึงชีวิต เป็นการต้องตายจากผู้เป็นที่รักสิ่งที่เป็นที่รักอย่างไม่รู้ตัว อย่างนี้อาจขอความช่วยเหลือจากผู้ใดได้ ผู้นับถือพระพุทธศาสนารู้นั้นเป็นผลของกรรมที่ต้องได้กระทำไว้แล้วในภพชาติใดภพชาติหนึ่ง ซึ่งปุถุชนไม่มีญาณพิเศษทั้งหลายหาอาวูรู้ชัดไม่ ว่าได้มีการทำกรรมอันเป็นอกุศลเหตุอันตั้งแต่มื่อใด และจะส่งผลเมื่อใด แต่ผู้ปฏิบัติธรรมจนสามารถมีความรู้พิเศษจะรู้ได้ และบางทีก็ได้แสดงให้เห็นล่วงหน้า เช่น ที่พระอาจารย์สำคัญรูปหนึ่งท่านได้ปรารถนาให้ได้ยืนกันเนื่องจากว่า ในอดีตท่านเคยขับเกวียนทับเด็กตายโดยจงใจเจตนา ดังนั้นท่านจะต้องได้รับผลของกรรม ก็จะต้องถูกรถทับจนเสียชีวิตแน่ในภพชาตินี้ ท่านปรารถนาอยู่นานปี

และแล้ววันหนึ่งท่านก็เตรียมตัวออกเดินทางจากวัด เมื่อถูกทักท้วงว่ารุ่งขึ้นจึงจะถึงวันที่ท่านได้รับอาราธนาไปในการทำบุญที่บ้านหนึ่ง ท่านก็ตอบงายๆ ตรงไปตรงมาว่าถึงเวลานั้นนั่นแหละถูกแล้ว ไม่มีผู้เข้าใจความหมายของท่าน และในวันนั้นเอง เมื่อออกไปพ้นวัดเพียงไม่นานรถที่ท่านนั่งไปก็คว่ำ ทับร่างท่านมรณภาพทันที ท่านมรณภาพรูปเดียว คนอื่นทุกคนปลอดภัยหลังจากนั้นไม่กี่วันได้มีการทำศพท่าน ปรากฏว่าอัฐิของท่านที่ยังไม่ทันเย็นสนิทได้กลายเป็นมรณีสีสวยงามต่างก้น ที่รู้จักกันดีในบรรดาพุทธศาสนิกชนทั้งหลายว่านั่นคือพระธาตุ นั่นคือเครื่องหมายแสดงความไกลไกลเสียดิ้นเชิงแล้ว พระอาจารย์รูปนี้ท่านไม่เพียงแสดงให้เห็นอำนาจของกรรมที่ผู้ใดได้ทำแล้วจักต้องได้รับผล แม้จะปฏิบัติธรรมสูงสุดก็ยังหนีไม่พ้น ท่านยังแสดงให้เห็นเข้าใจด้วยว่าทุกชีวิตผ่านภพชาติในอดีตมาแล้ว จะต้องผ่านมามากมายด้วยกันทั้งนั้น

ทำดีได้ดีเสมอ

เป็นที่เห็นกันอยู่ว่าทุกคนมีชีวิตที่มีไ้ร่ารื่นเสมอไป ไม่มีสุขตลอดชีวิต ไม่มีทุกข์ตลอดชีวิต ไม่พบแต่สิ่งดีงามตลอดชีวิต ไม่พบแต่สิ่งชั่วร้ายตลอดชีวิต แต่ละคนพบอะไรๆ ทั้งดีทั้งร้าย หนักบ้างเบาบ้าง โดยที่บางทีก็ไม่ใช่ที่เข้าใจว่าทำไมจึงต้องเป็นเช่นนั้น เช่น บางคนเกิดในครอบครัวที่ต่ำต้อย ลำบากยากจน พอเกิดได้ไม่นาน เงินทองจำนวนมากก็เกิดขึ้นในครอบครัว เป็นลาภลอยของมารดาบิดาบ้าง เป็นความได้ช่องได้โอกาสทำธุรกิจงานบ้าง ใครๆ ก็จะต้องพูดกันว่าลูกที่เกิดใหม่นั้นเป็นผู้มีบุญ ทำให้มารดาบิดามั่งมีศรีสุข

ถ้าไม่คิดให้ดีก็เหมือนจะเป็นการพูดไปเรื่อยๆ ไม่มีมูลความจริง และทั้งผู้พูดผู้ฟังก็มักจะไม่ได้พิจารณาให้ได้รับความรู้สึกซึ่งจริงจัง แต่ถ้าพิจารณากันให้จริงด้วยคำนึงถึงเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม ก็น่าจะเชื่อได้ว่าเด็กที่เกิดใหม่นั้นเป็นผู้มีบุญมาเกิด ผู้มีบุญคือผู้ที่ทำบุญทำกุศล ทำคุณงามความดีไว้มากในอดีตชาติ อันความเกิดขึ้นของผู้มีบุญนั้นย่อมเกิดขึ้นพร้อมกับบุญห้อมล้อมรักษา แม้ชนกรรมนำให้เกิดจะนำไปให้เกิดลำบาก แต่เมื่อบุญที่ทำไว้มากกว่า กรรมไม่ดีที่นำไปลำบากก็ต้องถูกตัดรอนด้วยอำนาจของกุศลกรรมคือบุญอันยิ่งใหญ่กว่า คือเกิดมามารดาบิดายากจน มือแห่งบุญก็ต้องเอื้อมมาโอบอุ้มให้พ้นจากความลำบากยากจน ให้มั่งมีศรีสุขควรแก่บุญที่ได้ทำไว้

ผู้ที่เกิดในที่ลำบากยากจน แต่เมื่อมีบุญเก่าได้กระทำไว้มากมายเพียงพอ มือแห่งบุญก็จะเอื้อมมาโอบอุ้มให้พ้นความยากลำบากได้อย่างรวดเร็ว พ้นจากความยากจนดังปาฏิหาริย์มีตัวอย่างให้เห็นอยู่ เด็กบางคนทำบุญทำกุศลไว้ดี แต่ชนกรรมนำให้เกิดกับมารดาบิดาที่ยากแค้นแสนสาหัส พอเกิด มารดาบิดาก็หาทางช่วยให้อุปถัมภ์

ความเดือดร้อน นำไปวางไว้หน้าบ้านผู้มั่งมีศรีสุขที่รู้จักกันว่าเป็นผู้มีเมตตา แล้วเด็กนั้นก็ได้เป็นสุขอยู่ในความโอบอุ้มของมือแห่งบุญคุณแก่บุญที่เขาได้กระทำไว้

แต่เด็กบางคนเกิดในที่ต่ำต้อยยากไร้ และเป็นผู้ที่มีได้ทำบุญกุศลมาในอดีตชาติเพียงพอไม่มีมือแห่งบุญมาโอบอุ้มเขาให้พ้นความลำบากยากจน แม้เมื่อมารดาบิดาจะพยายามเสาะนำไปวางไว้ในที่ที่หวังว่าจะมีผู้ดีมีเงินนำไปอุปการะเลี้ยงดู ความไม่มีบุญทำไว้ก่อนทำให้ไม่เป็นไปตามความปรารถนาของผู้เป็นมารดาบิดา เขาอาจจะถูกทิ้งอยู่ตรงที่ที่ถูกนำไปวางและสิ้นชีวิตไป ณ ที่นั้นอย่างโดดเดี่ยวเดียวดาย อาจจะทรมาณด้วยความหนาว ความร้อน ความหิวโหย หาผู้ช่วยเหลือไม่ได้ และผู้เป็นมารดาที่อาจถูกจับได้รับโทษทางอาญา นั่นก็เป็นเรื่องอำนาจอันยิ่งใหญ่ของกรรมอย่างแท้จริง

อดีตชาติของทุกคนมีมากมายนัก จึงได้ทำกรรมกันไว้มากมายนัก กุศลกรรมบ้าง อกุศลกรรมบ้าง ชีวิตในปัจจุบันจึงมีดีบ้าง ไม่ดีบ้าง สุขบ้าง ทุกข์บ้าง คนมั่งมีเป็นมหาเศรษฐีก็ด้วยอำนาจของกุศลกรรม คือการบริจาคช่วยเหลือเจือจุนผู้อื่นที่ได้กระทำไว้ในอดีตชาติ เมื่ออกุศลกรรมคือการคดโกงเบียดเบียนทรัพย์สินให้ผู้อื่นต้องเดือดร้อนที่ได้กระทำไว้ในอดีตชาติตามมาส่งผล และเมื่อเป็นผลที่แรงกว่า มีกำลังกว่ากุศลกรรมที่กำลังเสวยผลอยู่ อกุศลกรรมก็จะตัดรอนกุศลกรรม ส่งผลไม่ดีของอกุศลกรรมให้เกิดแทน ความมั่งมีก็จะกลับเป็นความไม่มีเงินทองของมีค่าก็จะสูญหายหมดไป อกุศลกรรมแรงมากก็จะสามารถทำให้มหาเศรษฐีสิ้นเนื้อประดาตัวได้ กำลังเป็นสุขก็จะกลับเป็นทุกข์เดือดร้อน อำนาจของกรรมเป็นเช่นนี้จริง ผู้มีปัญญาจึงกลัวกรรมยิ่งกว่ากลัวอะไรอื่น กลัวเพราะรู้ว่าเมื่อทำกรรมไม่ดีไว้แล้วต้องได้รับผลไม่ดีและเมื่อถึงเวลาที่กรรมส่งผลไม่ดีมาถึงตัวแล้ว แม้ตั้งแต่เกิดมาในชาตินี้จะไม่เคยทำกรรมไม่ดีเช่นนั้น ก็จะต้องได้รับผลไม่ดี ที่อาจทำให้พิศวงสงสัย จนถึงมากคนมิฉลาดิฐิความเห็นผิด คือ เห็นไปว่าทำดีไม่ได้ดี ซึ่งความจริงไม่ใช่เช่นนั้น ทำดีต้องได้รับผลดีเสมอ ทำไม่ดีจึงจะได้รับผลไม่ดี

เพียงในชาติปัจจุบันนี้เท่านั้น มีอายุกันเพียงอย่างมกร้อยปีเท่านั้น ทุกคนทุกสัตว์ต่างก็ทำอะไรๆ ที่เป็นกรรมแล้วมากมายนับไม่ถ้วน เป็นกรรมดีคือกุศลกรรมบ้าง เป็นกรรมชั่วคืออกุศลกรรมบ้าง มากมายจริงๆ เพียงทำในชาติเดียวก็มากมายจริงๆแล้ว เมื่อได้ทำมานับภพชาติไม่ถ้วนจะมากมายเพียงไหน ขณะที่มาเป็นอยู่ในภพนี้ชาตินี้ ได้ละภพชาติในอดีตที่ทำกรรมไว้เบื้องหลังมากนักหนา กรรมดีกรรมชั่วอาจไม่เสมอกัน บางคนกรรมดีอาจมากกว่า บางคนกรรมชั่วอาจมากกว่า บางคนทำกรรมดีที่ไม่สำคัญ ไม่ยิ่งใหญ่ แต่ทำกรรมไม่ดีที่สำคัญหนักนักหนา เช่นนี้ย่อมได้เสวยผลตามเหตุ คือในภพชาตินี้ย่อมประสบส่วนดีน้อยกว่าส่วนไม่ดี ส่วนผู้ที่ทำกรรมดีมาก ทำกรรมไม่ดีขึ้น เช่นนี้ย่อมได้เสวยผลตามเหตุคือในภพชาตินี้ย่อมประสบส่วนดีมากกว่าส่วนไม่ดี ดังมีตัวอย่างให้พบเห็นอยู่ทั่วไปในทุกวันนี้

เมื่อกรรมดีจะส่งผล ก็ไม่มีอะไรหรือผู้ใดจะกีดกันยับยั้งได้ กรรมไม่ดีที่แรงกว่าเท่านั้นที่จะกีดกันขัดขวางได้ ไม่ให้กรรมดีอาจส่งผล แต่ถ้ากรรมดีแรงกว่ากรรมไม่ดี กรรมดีก็ต้องส่งผลจนได้ กรรมไม่ดีหาอาจขัดขวางไม่ได้ อะไรๆก็หาอาจขัดขวางได้ไม่

ผู้มีปัญญาย่อมไม่ประมาท

ชีวิตนี้สั้นนัก คือชีวิตในภพภูมินี้ในชาตินี้สั้นกว่าชีวิตที่ผ่านมาแล้วในอดีตชาติมากมายอย่างไม่อาจประมาณได้ถูกถ้วน ผู้มีปัญญาเมื่อมานึกถึงความจริงนี้ย่อมไม่ประมาท ย่อมเห็นภัยที่จะตามมา เป็นภัยที่จักเกิดแต่กรรมทั้งหลายที่ได้ประกอบกระทำไว้ด้วยตนเองในอดีตชาติที่มากมายพันประมาณ ผู้มีปัญญาย่อมพยายาม

หนีให้พ้น หนีให้กรรมไม่ดีตามไม่ทัน หรือไม่ก็พยายามสร้างกำลังที่จะเอาชนะความแรงของกรรมไม่ดีให้ได้ เพื่อไม่ต้องรับผลของกรรมไม่ดีที่อาจร้ายแรง ทำความซอกซำให้แก่ชีวิตได้เป็นอันมาก

ผู้ที่มุ่งแต่จะได้ในชาตินี้โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องชอบธรรม เป็นการทำความผิดเป็นส่วนใหญ่ เท่ากับให้ออกาสนกรรมไม่ดีในอดีตชาติที่ได้สั่งสมไว้ให้ตามมาส่งผลทันในชาตินี้ง่ายเข้า และส่งผลได้แรงเต็มที่ ง่ายเข้า โดยไม่มีกรรมดีเพียงพอจะช่วยเหลือยับยั้งหรือผ่อนคลายให้เบาลง ผู้ที่ได้รับอะไรๆ ร้ายแรงต่างๆ เช่น เสียดิบ้าคลั่งอย่างไม่ทันที่จะรู้ตัว ประสบอุบัติเหตุร้ายแรงถึงเสียชีวิต หรือไม่ก็เสียหายหมดทั้งครอบครัว หรือ ประสบความหายนะถึงสิ้นเนื้อประดาตัว ต้องเศร้าโศกเสียใจจนขาดสติสัมปชัญญะ ผลของกรรมไม่ดีเช่นนี้ แม้จะติดตามทุกคนผู้ทำเหตุแห่งกรรมไม่ดีนั้นอยู่ แต่ก็อาจไม่สามารถตามทัน แม้ผู้นั้นจะพยายามวิ่งหนีอย่างเต็มสติปัญญาความสามารถ

พลังสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยให้สามารถหนีพ้นมือแห่งกรรมไม่ดีที่ติดตามตะครุบอยู่ได้และเป็นพลังที่จะสามารถทำให้เกิดขึ้นได้ไม่ยาก คือการนึกถึงพระพุทธเจ้า นึกถึงพุทธโชนิกไว้ให้คุ้นเคยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับใจ สิ่งใดที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ก็หมายถึงความจะไม่อาจแยกจากกันได้เลย ไม่ว่าเวลาใดก็ตาม จะสุข จะทุกข์ จะเป็นจะตาย ใจก็มีพุทธโชนิก มียุอยู่ในใจ

กรรมดีก็ตาม กรรมไม่ดีก็ตาม เมื่อส่งผลจะต้องมีสื่อ มีเครื่องมือ มีมือเป็นเครื่องนำให้ถึงผู้จะต้องรับผลแห่งกรรมนั้น ทั้งกรรมดีและกรรมไม่ดี เช่น คนเมาสุราขับรถพุ่งเข้าชน ผู้จะต้องรับผลแห่งกรรมก็จะถูกรถนั้นชน ถึงตาย หรือถึงพิการ หรือบาดเจ็บสาหัส ต้องเสียเงินทองรักษาพยาบาลมากมาย คนเมาสุราที่ขับรถพุ่งเข้าชน คือเครื่องมือแห่งกรรม ซึ่งมีสุราเป็นเครื่องบังคับให้พุ่งตรงจุดหมายได้ คือให้กรรมส่งผลได้สำเร็จ หรือที่เรียกว่าให้กรรมตามทันได้ แต่แม้ผู้ที่กรรมนั้นตามอยู่ เป็นผู้กำลังวิ่งหนีกรรมไม่ดีอยู่เต็มกำลังด้วยการทำความดีต่างๆ มีการท่องพุทธโชนิกให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับใจ เป็นต้น พุทธโชนิกอันเป็นยอดของความดีก็จะเปรียบได้ดังพลังจิตอันแรงกล้าของนักสะกดจิต ที่จะสะกดผู้ขับรถซึ่งกำลังมีเมาด้วยฤทธิ์สุราให้หยุดรถเสียทันทีก่อนจะทันพุ่งเข้าชน เป้าหมายที่กรรมตามอยู่ ความสวัสดีย่อมมีแก่ผู้ที่กรรมตามติดอยู่นั้นอย่างเป็นที่น่าอัศจรรย์นัก

อันกรรมไม่ดีนั้นมักจะมีคู่ที่มักจะใช้ด้วยกัน มีความหมายไปในทางไม่ดี คือ เจ้ากรรมนายเวร ผู้มีสัมมาทิฐิ ย่อมไม่ปฏิเสธความเชื่อที่มีอยู่ว่าเจ้ากรรมนายเวรนั้นมี ไม่ใช่ไม่มี เจ้ากรรมนายเวรคือผู้ที่ถูกทำร้ายก่อนและผูกอาฆาตจองเวร แม้ไม่อาฆาตจองเวรก็ไม่เป็นเจ้ากรรมนายเวร คือไม่เป็นผู้คิดร้ายไม่ติดตามทำร้ายให้เป็นการตอบแทน หรือที่เรียกกันว่าแก้แค้น

ผู้มีสัมมาทิฐิความเห็นชอบ ประกอบด้วยสัมมาปัญญา แม้จะไม่เห็นหน้าตาของเจ้ากรรมนายเวรแต่ย่อมไม่ประมาท ไม่ว่าเป็นสิ่งไม่มี และยอมไม่เห็นเป็นความเหลวไหลไม่มีเหตุผล ที่ท่านสอนให้ทำบุญอุทิศท่านผู้เป็นเจ้ากรรมนายเวร เช่นเดียวกับท่านผู้เป็นมารดา บิดา บุพการี ผู้มีพระคุณ ทั้งปวง อะไรที่ไม่มีทางเสียหาย มีแต่เป็นทางได้หรือเสมอตัว ผู้มีปัญญายอมทำ ย่อมไม่ปฏิเสธ

เหตุที่ต่างก็มีภพชาติมานับไม่ถ้วนในอดีต ต่างก็ทำกรรมทั้งดีและไม่ดีไว้นับไม่ถ้วน เช่นกันในภพชาติทั้งหลายนั้น เจ้ากรรมนายเวรที่ได้ไปก่อกินเบียดเบียนทำร้ายไว้ก็ย่อมมีไม่น้อยเช่นกัน ท่านเองเดียวกับผู้เป็นมารดา บิดา บุพการี ผู้มีพระคุณ ก็ต้องมีมากมายเช่นกัน ชาตินี้แม้จะไม่อาจล่วงรู้ได้ว่าเป็นใครต่อใครบ้าง แต่ก็พึงยอมรับว่ามีอยู่ทั้งในภพภูมิที่พ้นความรู้เห็นของผู้ไม่มีความสามารถ และทั้งในภพภูมิเดียวกับเราทั้งหลายนี้ด้วย ทั้งเจ้ากรรมนายเวรและทั้งผู้มีพระคุณ เมื่อจะขอโทษท่านผู้เป็นเจ้ากรรมนายเวร ก็พึงทำเช่นเดียวกับเมื่อจะตอบ

แทนพระคุณท่านผู้มีพระคุณ คือทำบุญทำกุศลด้วยตั้งใจจริงที่จะอุทิศให้ แล้วตั้งใจจริงบอกกล่าวให้รับรู้ ให้ยอมรับความมีเจตนาจริงใจที่จะขอโทษและตอบแทน การบอกกล่าวด้วยใจจริงต่อผู้ไม่มีตัวตนปรากฏให้เห็น เช่นนี้ ไม่ใช่ความหลง ไม่ใช่ความไร้เหตุผล แต่เป็นความปฏิบัติที่ถูกต้อง และจะได้ผล อาจพาพ้นมือแห่งกรรมไม่ดีที่ตามอยู่ได้

การทำบุญทำกุศล แม้จะไม่ปรารถนาให้เกิดผลแก่ตนเองโดยตรง ผลก็ย่อมเกิดเป็นธรรมดาแน่นอนอยู่แล้ว ดังนั้นในการทำบุญทำกุศลทุกครั้ง จึงพึงทำให้กว้างเอื้ออาทรไปถึงผู้อื่นทั้งนั้น ที่แม้จะอยู่ต่างภพภูมิกัน ตั้งใจอุทิศให้อย่างจริงใจ ให้ด้วยสำนึกในความผิดพลาดกำเริบที่ตนเองได้กระทำแล้วต่อใครๆ ทั้งนั้น ให้ด้วยสำนึกในพระคุณที่ได้รับจากท่านผู้มีพระคุณทั้งหลายทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ค่อยๆ คิด ค่อยๆ บอกกล่าวแสดงความจริงใจให้อ่อนโยนและไพเราะด้วยถ้อยคำ จะเกิดผลยิ่งกว่าใช้ถ้อยคำและจิตใจที่ไม่ไพเราะจริงใจไม่ใช่มนุษย์เท่านั้นที่ชอบความอ่อนโยนความไพเราะจากใจจริง ผู้ต่างภพภูมิทั้งหลายก็มีได้แตกต่างออกไป ใจหรือจิตของมนุษย์ก็เป็นใจหรือจิตดวงเดียวกัน เมื่อมนุษย์และชาตินี้ไปสู่ชาติอื่น ภพภูมิอื่นแล้ว พึงระลึกถึงความจริงนี้

การส่งผลของกรรมดีและกรรมไม่ดีนั้นข้ามภพข้ามชาติได้ กรรมในอดีตชาติส่งผลมาทันในปัจจุบันชาติก็มี ไปส่งผลถึงในอนาคตชาติก็มี แล้วแต่ว่าผู้ทำกรรมจะสามารถหนีได้ไกลเท่าไร หรือหนีได้นานเท่าไร นั่นก็คือแล้วแต่ว่าในปัจจุบันชาติ ผู้ทำกรรมแล้วในอดีตจะสามารถในการทำจิตใจ ทำบุญทำกุศล ทำความดีได้มากเพียงไหน เป็นกรรมที่ใหญ่ยิ่งหนักหนากว่ากรรมไม่ดีหรือไม่ การให้ผลกรรมก็เช่นเดียวกับการตกจากที่สูงของวัตถุสิ่งใดหนักกว่า เมื่อตกลงจากที่เดียวกันในเวลาใกล้เคียงกัน สิ่งนั้นย่อมถึงพื้นก่อน เปรียบดังกรรมสองอย่าง คือกรรมดีและกรรมไม่ดีกระทำในเวลาใกล้เคียงกัน กรรมที่หนักกว่า ไม่ว่าจะเป็กรรมดีหรือกรรมไม่ดีก็ตาม ย่อมส่งผลก่อน กรรมที่เบากว่าย่อมส่งผลทีหลัง และย่อมส่งผลทั้งสองแน่นอนไม่เร็วก็ช้า ไม่ชาตินี้ก็ชาติหน้า ไม่ชาติหน้าก็ชาติต่อไป ต่อไป ต่อไป อาจจะมีอีกหลายภพชาติก็ได้ เพราะกรรมไม่ใช่สิ่งที่จะลืมนั่นได้ด้วยกาลเวลานานเพียงไรกรรมก็ยังให้ผลอยู่เสมอกรรมจึงมีอำนาจเหนืออำนาจทั้งปวง

นานแสนนานแห่งการเวียนว่าย

ท่านพระอาจารย์สำคัญรูปหนึ่งท่านปรารถนาพุทธภูมิ คือปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าครั้งมาระลึกชาติได้ว่าเคยเกิดเป็นไก่หลายร้อยหลายพันชาติก่อนที่จะได้มาเป็นมนุษย์ในชาตินี้ท่านก็เปลี่ยนความปรารถนาที่จะเป็นพระพุทธมาเป็นพระผู้ไกลกิเลส ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดต่อไป เพราะท่านสลดสังเวชชีวิตที่ผ่านมาแล้วมากมาย และหาเวทชีวิตที่จะต้องพบอีกต่อไป นับภพชาติไม่ถ้วนกว่าจะถึงจุดปรารถนาคือพุทธภูมิ ซึ่งมีใ้ว่าจะไปถึงกันได้โดยง่ายโดยเร็ว จะต้องใช้เวลานานแสนนานในอีกหลายร้อยหลายพันภพภูมิ โดยไม่อาจรู้ได้ว่ากรรมจะนำไปเป็นอะไรลำบากยากเข็ญอย่างไร ซึ่งสำหรับท่านผู้ได้รู้แจ้งในอดีตชาติของท่านแล้ว ก็เกิดความกลัวยิ่งนักเมื่อหน้าความต้องเวียนว่ายในวัฏสงสารยิ่งนัก ด้วยความพากเพียรพยายามสุดสติปัญญาความสามารถที่จะตัดภพชาติอนาคตให้หมดสิ้นไปโดยเร็ว ในที่สุดก็เชื่อมั่นว่าท่านพระอาจารย์สำคัญรูปนั้นท่านก็สำเร็จประสงค์ถึงความพ้นทุกข์อย่างสิ้นเชิงได้ในภพภูมิปัจจุบัน

ครูอาจารย์ท่านสำคัญๆ ท่านรับรอง และพระพุทธเจ้าก็ทรงรับรองว่าชาติในอนาคตมีอยู่สำหรับผู้ยังไม่สามารถทำกิเลสให้หมดสิ้นได้ และการทำกิเลสให้หมดสิ้นนั้น คนเป็นจำนวนมากทำไม่ได้ในเวลาอันสั้น ทั้งยังมีคนเป็นจำนวนมากไม่สนใจจะทำให้กิเลสหมดสิ้น ยังเกลือกกลั้วอยู่กับกิเลสอย่างหลงผิด ดังนั้น ภพชาติสำหรับคนเหล่านี้ยังมีอยู่มากมายนักหนา ใช้เวลานานแสนนาน นับภพชาติหาได้ไม่ โอกาสที่กรรมจะตามไปถึงจึงมี

มากมายนัก ไม่ว่าจะคิดวันหนึ่ง ไม่ว่าจะคิดสักวันหนึ่ง และอย่าคิดผิดว่าเมื่อถึงวันนั้นเวลานั้น ก็จะจำไม่ได้แล้วว่าเราเป็นเราอะไรจะเกิดขึ้นก็ไม่เดือรื้อน ความคิดเช่นนี้อาจจะเกิดแก่เราแล้วในอดีตชาติ และมาในปัจจุบัน เมื่อต้องพบกับความเดือรื้อน เราก็เดือรื้อน มิใช่ว่าเราไม่เดือรื้อน ทั้งที่มีใช้ว่าเราจะจำได้ว่าเราเป็นเรา ไม่ว่าจะเกิดเป็นใคร เป็นอะไร เมื่อใด กภชาติไหนก็ตาม เมื่อเป็นทุกข์ก็ต้องเป็นทุกข์ เมื่อเป็นสุขก็ต้องเป็นสุข จึงไม่ควรประมาทอย่างยิ่ง ควรพยายามทำทุกอย่างเพื่อไม่ให้ในอนาคตต้องเป็นทุกข์ หรือเพื่อไม่ให้กรรมไม่ดีที่ทำไว้ตามทัน ไม่ว่าจะเมื่อใดก็ตาม

ชีวิตนี้แม้สั้นนัก แต่ก็มีความสำคัญนัก สำคัญยิ่งกว่าชีวิตในอดีตและชีวิตในอนาคตที่ว่าชีวิตนี้คือชีวิต ในชาติปัจจุบันนี้สำคัญ ก็เพราะในชีวิตนี้เราสามารถหนีกรรมไม่ดีที่ทำไว้ในอดีตได้ และสามารถเตรียมสร้างชีวิตในอนาคตให้ดีเลิศเพียงใดก็ได้ หรือตกต่ำเพียงใดก็ได้ ชีวิตในอดีตล่วงเลยแล้ว ทำอะไรอีกไม่ได้ต่อไปแล้ว ชีวิตในอนาคตก็ยังไม่ถึง ยังทำอะไรไม่ได้ เช่นนี้จึงกล่าวได้ว่าชีวิตนี้สำคัญนัก พึงใช้ชีวิตนี้ให้เป็นประโยชน์ ให้สมกับความสำคัญของชีวิตนี้

คติ พุทธ ทำดี

ชีวิตนี้สั้นนัก แต่มีความสำคัญนักด้วยเหมือนกัน ถ้าชีวิตนี้ไม่วิ่งหนีกรรมไม่ดีในอดีตชีวิตนี้ก็จะรับผลกรรมไม่ดี ถ้าวิ่งหนีก็จะพ้นได้ กรรมไม่ดีจะตามทันหรือไม่ขึ้นอยู่กับชีวิตนี้ยิ่งกว่านั้น ถ้ากรรมตามทันในชีวิตนี้ ก็จะตามต่อไปได้อีกในชาติอนาคต กรรมไม่ดีที่ทำไว้ในอดีตมากมายอาจจะตามไม่ทันตลอดไปก็ได้ถ้าทำชาตินี้ให้ดีที่สุด

ดูภาพผู้คนในบางประเทศที่อดอยากแสนสาหัส หน้าตาแทบจะไม่ใช่คน เหมือนโครงกระดูกเดินได้ เล็กเล็ก ๆ น่าสงสาร ไม่มีเนื้อ มีแต่หนังหุ้มกระดูก ผู้ใดเห็นผู้นั้นก็สลดใจอย่างยิ่งสงสารอย่างยิ่ง เมื่อเกิดความรู้สึกเช่นนั้นก็พึงนึกถึงตนเอง ใครเล่าจะรับรองได้ว่า เมื่อตายไปจากภพชาตินี้แล้ว เราจะไม่ไปเกิดในประเทศเช่นนั้น จะไม่ไปมีสภาพเช่น โครงกระดูกเดินได้ด้วยความอดอยากยากแค้นเช่นนั้น ใครเล่าจะรับรองได้ว่าในอดีตชาติเราไม่ได้เป็นคนคับแคบ ไม่เคยทำบุญให้ข้าวปลาอาหารแก่ใครเลย มารดาบิดาผู้แก่ชราที่หาได้สนใจให้ข้าวให้น้ำ ให้มีความสุขอิ่มหนำสำราญไม่ ยิ่งเป็นสัตว์หมาแมวด้วยแล้ว ไม่เคยเมตตาปราณีให้ข้าวสักเม็ดให้น้ำสักหยด เมื่อไม่รู้ตัวว่าเคยเป็นเช่นนี้มาก่อนในอดีตชาติ ก็ไม่อาจรู้ได้ว่าในอนาคตจะต้องไปมีสภาพอดอยากจนเป็นโครงกระดูกเดินได้หรือไม่

ความเป็นไปได้มีอยู่สำหรับทุกคน เพราะทุกคนได้ทำกรรมไว้เป็นอันมากต่าง ๆ กัน อันอาจจะเป็นเหตุให้ต้องอดอยากยากแค้นแสนสาหัสตั้งแต่เริ่มลืมตาเห็นโลก ไปเกิดในประเทศที่เรียกกันว่าเป็นนรกในโลกอย่าประมาท อย่ามั่นใจว่าอนาคตสำหรับเราจะไม่เป็นเช่นนั้นกรรมเช่นนั้นอาจจะวิ่งไล่เรามาโดยที่เราไม่รู้ไม่เห็น แม้ไม่ประมาทต้องวิ่งหนีให้สุดกำลังความสามารถ ชีวิตนี้เท่านั้นที่เราจะพบทางหนีได้ และชีวิตนี้สั้นนัก มัวผัดวันประกันพรุ่งไม่ได้ พ้นจากชาตินี้ไปแล้ว จะไม่มีโอกาสดีให้วิ่งหนีกรรมได้อีกเลย

เมื่อชีวิตนี้สั้นนัก ผู้มีปัญญาผู้มีสัมมาทิฐิก็คิดไปทางหนึ่ง ผู้เบาปัญญาผู้มีมิฉาทิฐิก็คิดไปทางหนึ่ง พวกผู้มีปัญญาผู้มีสัมมาทิฐิคือความเห็นชอบ ก็จะคิดได้ว่าชีวิตนี้สั้น อีกไม่เท่าไรก็ต้องตาย ตายแล้วก็เอาอะไรไปด้วยไม่ได้ เอาไปได้ก็แต่บุญบาปหรือความดีความชั่วเท่านั้น พวกผู้มีปัญญาคิดเช่นนี้จึงเร่งทำความดี ส่วนพวกผู้เบาปัญญาผู้มีมิฉาทิฐิ คือความเห็นผิด ก็จะคิดว่าชีวิตนี้สั้นอีก ไม่เท่าไรก็ต้องตาย มีวิธีใดจะให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินเงินทองก็ต้องรีบหา ไม่มัวคำนึงว่าจะผิดหรือถูก ถูกผิดก็ช่าง ให้ได้ก็พอใจ พวกผู้เบาปัญญาคิดเช่นนี้จึงทำบาป

ทำความไม่ดีได้เสมอ ชีวิตนี้สำหรับบุคคลสองประเภทดังกล่าวมีคุณมีโทษแก่สองฝ่ายแตกต่างกันเป็นไปตาม ทิฐีคือความเห็นดังกล่าว

อย่าเป็นผู้มีทิฐีที่โหดเหี้ยมบาปบุญอาเลศ เพราะจะทำให้ชีวิตนี้ให้สูญเปล่า ไม่อาจหนีพ้นมือที่นำ สะพริงกิ้วแห่งกรรมไม่ดี ไม่อาจได้เข้าไปอยู่ในความโอบอุ้มทะนุถนอมของมือที่อบอุ่นแห่งบุญคือกรรมดี โอกาสอันดีที่มีอยู่น้อยนักเพียงชั่วชีวิตอันน้อยนักนี้ ก็จะผ่านไปอย่างไม่อาจเรียกกลับคืนได้ กรรมไม่ดีที่ทำไว้แน่ ก็จะแห่ห้อมเข้าประชิด แล้วอะไรจะเกิดขึ้นบ้าง ในชีวิตนี้ ชีวิตของผู้ที่ไม่รู้จักวิงหนีกรรม

มาเป็นผู้มีปัญญามีสัมมาทิฐีเกิด ชีวิตอันน้อยนี้จะได้ไม่สูญเปล่า จะสามารถใช้ชีวิตนี้ให้เป็น ประดษณยิ่งใหญ่ได้ คือหนีไกลจากกรรมไม่ดีได้ กรรมไม่ดีที่กำลังติดตามเราทุกคนอยู่นั้นมีมากมายนัก ทั้งที่ หนักและที่เบา ทั้งที่จะทรมาณชีวิตเราไม่หนักนักหนา ทั้งที่จะทรมาณเราจนแทบว่าจะรับไม่ไหว ทั้งที่เราอาจจะ รับไม่ไหวจริงๆ ด้วย

คิดดี พูดดี ทำดี เพียงทำสามประการนี้ให้สม่ำเสมอตามที่พระพุทธองค์ทรงสอนก็จะสามารถหนีมือแห่ง กรรมไม่ดีได้ มือแห่งกรรมไม่ดีจะไม่สามารถตะครุบไว้ในอำนาจได้บาปกรรมใดๆ แม้ได้กระทำไว้ตั้งแต่ อดีตชาติ จะไม่อาจตามสนองได้ง่ายๆ ในภพชาตินี้เองมากก็จะเพียงไล่ตามตะครุบอยู่อย่างหมยมันจะทำให้ได้ สำเร็จเท่านั้น ถ้าคิดดี พูดดี ทำดีเสมอ

การกระทำคือการสั่งสม

ทุกวันนี้มีตัวอย่างผู้ที่ถูกมือแห่งกรรมตามทันจับได้มากมาย คนสวยคนงามถูกมือของกรรมร้ายทำให้ กลายเป็นคนสิ้นสวยสิ้นงาม ทนความรู้สึกของตนเห็นรูปลักษณะของตนด้วย ความเจ็บปวดแสนสาหัส คนบางคน แขนขาบริบูรณ์ ถูกมือของกรรมร้ายทำให้กลายเป็นคนเหลือขาครึ่งเดียวบ้าง ข้างเดียวบ้าง คนบางคนมีลูกรักดัง ดวงใจ ลูกออกจากบ้านไปก็ไม่ได้กลับบ้านอีกเลย มือของกรรมร้ายปลิดชีวิตของเขาแล้วอย่างโหดเหี้ยมอำมหิต กลายเป็นศพคอขาดก็มีไส้ทะลักก็มี คนบางคนนอนหลับอยู่ในบ้านเรือนตนด้วยความรู้สึกปลอดภัยแท้ๆ แต่ก็ กลับมีมือของกรรมร้ายเอื้อมเข้าไปห้าหั่นถึงฟูกถึงหมอน เสียเลือดเสียเนื้อและเสียชีวิต นี่คือนานาจารย์แรงแห่ง กรรม

ดังที่สมเด็จพระพุฒาจารย์โตท่านตัดสินความระหว่างพระสองรูป ว่ารูปที่ถูกทำร้ายเป็นผู้ที่ทำร้ายก่อน ผู้ ไม่เข้าใจเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมก็จะคิดว่าสมเด็จพระพุฒาจารย์ท่านไม่ยุติธรรม ตัดสินเข้าข้างผู้ผิด แต่ผู้เข้าใจเรื่อง กรรมและการให้ผลของกรรม ย่อมจะเข้าใจคำตัดสินของสมเด็จพระพุฒาจารย์ท่าน ไม่มีผู้ใดจะได้รับสิ่งที่ตนไม่ได้ทำไว้ด้วย ตนเอง ทำไว้ในอดีตมา รับผลในปัจจุบันได้ ทำในปัจจุบันก็จะได้รับผลในอนาคตเช่นกัน และอนาคตนั้นไม่ หมายถึงต้องข้ามภพข้ามชาติเสมอไป อนาคตในภพชาตินี้ก็ได้อีก ดังนั้น แม้เชื่อในเรื่องของกรรมและการให้ผลของ กรรมหรือไม่เชื่อก็ตาม ก็ไม่สมควรเสี่ยงรับผลร้ายที่จะเกิดแต่การทำ ความไม่ดีความไม่ดีหนักหนาเพียงไรจึง ให้ผลร้ายแรงเพียงนั้น ยิ่งไม่สมควรเสี่ยงอย่างยิ่งที่จะทำความไม่ดีหนักหนานั้น

อำนาจของกรรมชั่วร้ายนั้นสามารถทำให้ธรณีแยกออกสูบผู้ทำกรรมนั้นได้ พระเทวทัตเป็นตัวอย่างที่ แสดงความน่ากลัวที่สุดของกรรม ท่านคิดทำลายพระพุทธเจ้า แม้เพียงทำได้เล็กน้อยนัก คือเพียงทำให้พระพุทธ บาทหื้อพระโลหิต และสำนักผิดได้ในที่สุด พร้อมจะขอประทานโทษ แต่ก็หนีมือแห่งกรรมร้ายแรงที่ทำไว้ไม่ พ้น หนีไม่ทัน พระเทวทัตถูกธรณีสูบทันทีที่เท้าสัมผัสพื้นธรณี ขณะกำลังจะได้เข้าไปเห็นพระพักตร์สมเด็จพระ

พระบรมศาสดา จึงไม่ทันได้กราบพระพุทธบาทขอประทานโทษทั้งปวง น่าจะคิดถึงความทรمانทั้งกายและใจของพระเทวทัตเมื่อเสวยผลกรรมนั้น น่าจะคิดให้จริงจังเพื่อให้เกิดความกลัวกรรมที่มีอำนาจยิ่งใหญ่

การทำลายพระพุทธเจ้ากับการทำลายพระพุทธศาสนาย่อมจะเป็นกรรมหนักเสมอกันพึงสังวรระวังให้รอบคอบในเรื่องนี้ อย่าคิดอย่างประมาทว่าพระพุทธศาสนาไม่มีชีวิต ตายไม่มี บาดเจ็บไม่มี จะทำอะไรกับพระพุทธศาสนาก็ไม่น่าจะเป็นบาปเป็นอกุศลกรรม อย่าประมาทในเรื่องนี้ มิฉะนั้นเมื่อต้องได้รับเสวยผลแห่งการทำลายพระพุทธศาสนาจะทุกข์ทรมานนักใคร่ก็จักช่วยไม่ได้

การทำลายชีวิตสัตว์นั้น บาปหนักเบาต่างกัน ทำลายชีวิตสัตว์ใหญ่บาปมากกว่าทำลายชีวิตสัตว์เล็ก ทำลายชีวิตสัตว์อายุยืนบาปมากกว่าทำลายชีวิตสัตว์อายุสั้น ทำลายชีวิตสัตว์ที่มีคุณบาปมากกว่าทำลายชีวิตสัตว์ทั่วไป เป็นที่เข้าใจกันเช่นนี้ ซึ่งก็มีเหตุผลที่น่าเข้าใจเช่นนั้น ฆ่าวัวควายกับฆ่ายุ่งฆ่ามด บาปน่าจะมากกว่ากัน ผลกรรมที่ผู้ฆ่าได้รับก็จะหนักเบากว่ากันเป็นอันมาก

มีเรื่องจริงที่เกิดขึ้น และผู้ประสบพบเห็นเล่าต่อกันมาว่า ผู้มีอาชีพฆ่าวัวฆ่าควายนั่นเมื่อใกล้จะตายต้องทนทุกข์ทรมานคืนระแวกเสื่อกระสน และส่งเสียงร้องเหมือนเสียงวัวเสียงควายที่ถูกเชือดก่อนตาย ส่วนผู้ที่ตบยุ่งหรือบีบคไปบ้าง แม้จะเป็นบาปแน่นอนที่ทำลายชีวิตสัตว์ แต่ไม่ปรากฏผลของกรรมนี้ให้เห็นชัดให้รู้ชัด เหตุผลก็อยู่ที่จิตสำนึกของผู้กระทำความกรรม สองประเภทนั้น ผู้ฆ่าวัวฆ่าควาย แม้จะใจร้ายใจดำสักเพียงไร ย่อมเป็นไปได้ที่จะลืมภาพการตายของสัตว์ใหญ่ถึงเพียงนั้นได้ และย่อมเป็นไปได้ที่จะไม่รู้สึกละเลาะการฆ่านั้นเป็นบาปใหญ่ ความรู้สึกหลอกหลอนเกี่ยวกับการฆ่าวัวฆ่าควายด้วยมือของตนเองนั้นแหละ ที่ติดตามมาส่งผลให้ผู้นั้นต้องทรมานทุกข์และร้องเป็นเสียงวัวเสียงควาย เหมือนที่ตนเองเคยได้ยินเคยได้เห็นในการฆ่าแต่ละครั้งเสมอมา

บางคนที่เคยเห็นการตายของผู้มีอาชีพฆ่าสัตว์ใหญ่ มีความรู้สึกกลัวผู้ใกล้จะตายนั้นไม่มีชีวิตจิตใจเป็นคนเสียแล้ว แต่ได้กลายเป็นชีวิตจิตใจของวัวของควายไปจริงๆ เห็นได้จากกริยาอาการและส้อมเสียงที่เขาร้องเหมือนเสียงสัตว์ที่บาดเจ็บแสนสาหัส ความรู้สึกนี้จะถูกหรือผิดก็ตาม ที่จริงแน่คือเขากำลังรับผลของกรรมที่ตามทันในช่วงสุดท้ายของชีวิตในภพชาตินี้ และไม่แน่ว่าจะสิ้นสุดเพียงเท่านั้น หรือจะติดตามต่อไปในภพชาติข้างหน้า ให้ชีวิตต้องไม่แตกต่างกับชีวิตของสัตว์ที่ถูกเขาเบียดเบียนทำร้ายอย่างทารุณ

การทำบาปเล็กน้อย เช่น บีบค ตบยุ่ง ไม่ปรากฏผลบาปให้เห็นว่าเกิดแก่ผู้ทำ นั่นก็เป็นเพราะผู้ทำไม่ผูกใจว่าได้ทำบาป ใจนี้สำคัญนัก นำไปผูกไว้กับเรื่องใดสิ่งใดก็จะปรากฏให้เห็นเป็นผล เช่น พระรูปหนึ่งในสมัยพุทธกาล ท่านทำตะไคร้ น้ำชาและมรณภาพก่อนจะหาพระปลงอาบัติได้ จิตท่านผูกอยู่ด้วยความเป็นห่วง จึงได้เกิดเป็นพญานาค ส่วนผู้ผลตบยุ่งหรือผลบีบค แม้ใจไม่ผูกยึดอยู่ว่าได้ทำบาป ก็จะเป็นเรื่องเล็กน้อย การทำบาปหรือทำความกรรมเล็กน้อยเช่นนี้จะไม่ส่งผลให้ปรากฏ ถ้าผู้ทำไม่ไปผูกใจเดือดร้อนกังวลอยู่ และถ้าจะไม่ทำเสมอๆ

การทำบาปเสมอๆ แม้ทำกับสัตว์เพียงมดเพียงปลวก กรรมเล็กก็จะเป็นกรรมใหญ่ได้พึงรอบคอบในเรื่องนี้ เพื่อชีวิตจะได้สวัสดิ์

การฆ่าวัวฆ่าควายก็ยังมีผลให้ผู้ฆ่าครวญกับเปลี่ยนชีวิตจิตใจจากคนเป็นวัวเป็นควายให้เป็นที่สลดสังเวชแก่ผู้พบเห็นได้ การฆ่าคนจะมีผลเป็นอย่างไร ทำไมผู้ร้ายฆ่าคนจะไม่รู้สึกเสียเลย แต่ด้วยอำนาจกรรม เมื่อตามมาถึงผู้ใดที่ได้กระทำความกรรมนั้นไว้ ก็ย่อมยากที่จะยับยั้งผลแห่งกรรมนั้นได้ ลูกยังลืมนี่แม่ แม่ยังลืมนี่พ่อ ลูกผู้นับถือพระพุทธศาสนาก็ยังลืมนี่พระว่า เณรพระเณรก็ยังมีตัวตัวเองว่าเป็นพระเป็นเณร ฆ่ากันได้ ทำร้ายกันได้ ทำผิด

ศีลศีลธรรมกันได้ อย่างไม่น่าเชื่อ อำนาจยิ่งใหญ่ของกรรมที่นำไปเช่นนั้น และยังคงนำต่อไปข้ามภพข้ามชาติ เกิดผลร้ายแก่ผู้ขาดสติขาดปัญญาที่จะพาดำหนึให้พ้นมือแห่งกรรมที่ตนได้กระทำไว้แล้วด้วยตนเองแน่นอน

ผู้ฆ่าคนมีบาปหนักกว่าผู้ฆ่าวัวฆ่าควาย ผู้ทำร้ายพระพุทธเจ้ามีบาปหนักกว่าผู้ฆ่าคน เห็นได้จากพระเทวทัต ที่ถึงอุทธรณ์สูบ แต่อย่าประมาทคิดว่าเราปลอดภัยจากการอุทธรณ์สูบแน่แล้ว เพราะไม่มีพระพุทธเจ้าให้เราคิดคนเดียว ซึ่งถึงจะชั่วช้าเพียงไร ทำร้ายพระองค์ได้พระพุทธเจ้าไม่มีพระองค์ปรากฏให้เห็นก็จริง ทำร้ายพระองค์ท่านไม่ได้ก็จริง แต่สิ่งที่เกี่ยวเนื่องแนบแน่นกับพระองค์ท่านมีอยู่ ทำลายสิ่งนั้นก็จะมีผลไปจากทำลายพระองค์ท่านหาได้ไม่ นึกถึงใจตนเอง มีลูกที่รักเพียงดวงใจ ฝ่าทะนุถนอมก่อก่อเลี้ยงเลี้ยงมาจนเติบโตใหญ่ถูกผู้ร้ายประหารประหารใจของผู้เป็นแม่พ่อก็เหมือนกับตนเองถูกประหารประหารด้วย

คุณของพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนา คือ สิ่งที่เกี่ยวข้องแนบแน่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระพุทธเจ้า กว่าจะทรงค้นพบและตั้งขึ้นได้ ถ้าหากยากเย็นกว่าใครสักคนจะมีลูกเป็นที่รักดังดวงใจ ทำร้ายลูกก็เท่ากับทำร้ายผู้เป็นแม่พ่อก่อนทำลายพระพุทธศาสนาจึงไม่แตกต่างกับทำลายพระพุทธเจ้าแน่นอน ไม่มีผู้ใดทำได้ แต่แน่นอน เพียงการพยายามทำก็บาปหนักยิ่งกว่าบาปฆ่าคนตาย ผลของกรรมนี้อาจจะลึกลับ เห็นยากและเห็นช้า จึงทำให้พากันคิดว่าการทำลายพระพุทธศาสนานั้นไม่บาป ไม่เป็นอกุศล

การจงใจทำลายพระพุทธศาสนาที่ไม่สำเร็จผล น่าจะเกิดผลไม่ดีแก่ผู้มุ่งทำร้ายน้อยกว่าผู้ไม่ได้เจตนาทำลาย แต่ประพฤติดน เช่น เจตนาทำลาย บุคคลประเภทหลังนี้ โดยเฉพาะที่นับถือพระพุทธศาสนา กล่าวได้ว่าเป็นผู้ทำกรรมไม่ดีต่อพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงตั้งขึ้น ทรงประทับประคองมาโดยมีพุทธบริษัทที่ดีรับมาประทับประคองต่ออย่างถือเป็นสมบัติล้ำค่า ไม่มีพระพุทธเจ้าองค์แล้ว พระพุทธศาสนาคือตัวแทนพระพุทธองค์ผู้เป็นสมาชิกของบริษัทสี่ในพระพุทธศาสนา แม้ทำตนให้เศร้าหมองด้วยการประพฤติดิฉิล ผิดศีล ผิดวินัย แม้จะทำให้พระพุทธศาสนาเศร้าหมองไม่ได้ แต่เมื่อตนเป็นจุดหนึ่งในพระพุทธศาสนา ก็เท่ากับทำให้พระพุทธศาสนามีจุดเศร้าหมองปะปนอยู่เล็กน้อยเพียงไรก็เป็นจุดดำ ความประพฤติปฏิบัติเช่นนั้น จึงเป็นการทำกรรมไม่ดีต่อสิ่งสูงสุด ผลไม่ดีที่จะเกิดแก่ผู้ทำกรรมไม่ดีนั้นย่อมร้ายแรงแน่นอน พึงอย่าประมาท พึงกลัวกรรมหนักที่จะเกิดจากการทำไม่ดีต่อพระพุทธศาสนา

ผู้บาปปัญญามีมิฉฉาทัฐิ เห็นว่าพระพุทธศาสนาไม่ใช่คน ไม่มีเลือดเนื้อชีวิตจิตใจ คิดจะทำลายก็ทำไปต่างๆ นานา ผู้บาปปัญญาหารู้ไม่ว่าเมื่อกรรมตามทัน โทษนั้นร้ายแรงหนักหนานัก พระเทวทัตก็ได้ถูกอุทธรณ์สูบทันทีที่ทำร้ายพระพุทธเจ้า เมื่อถึงเวลากรรมตามทัน พระเทวทัตจึงจมนคริน พ้นที่จะคืนรนให้พ้นจากความตายอย่างทุกข์ทรมานน่าสยดสยองนั้นได้ ผู้พยายามทำลายพระพุทธศาสนาก็เช่นกัน ฉะนั้นอย่าประมาท อะไรที่ไม่น่าเชื่อเกิดอยู่เสมอ เกิดได้เสมอ ในอดีตธรรม์สูบได้ ในปัจจุบันหรือในอนาคตธรรม์ก็สูบได้ เมื่อต้องเป็นไปตามอำนาจอันยิ่งใหญ่ของกรรม

แม่พ่อกที่มิลูกรักเพียงดวงใจ แม่ลูกนั้นมิใช่ลูกที่ดี มิใช่ลูกที่มีคุณประโยชน์แก่ใคร เมื่อใดเขาถูกทำร้ายบาดเจ็บสาหัสหรือถึงเสียชีวิต เมื่อนั้นก็เหมือนทำร้ายแม่พ่อกหนักหนาเช่นนั้นด้วยพระพุทธศาสนาเป็นดวงพระหฤทัยของพระพุทธเจ้า ทรงได้มาด้วยพระมหากรุณาเปี่ยมพระพุทธรุทัย เปรียบเป็นพระพุทธรุบุตรพระพุทธศาสนาก็เป็นพระพุทธรุบุตรที่ประเสริฐเลิศล้ำ หากผู้เปรียบเสมอมิได้ มีคุณประโยชน์กว้างใหญ่ไพศาลปราศจากขอบเขต และยั่งยืนยาวนานอยู่ทุกกาลเวลา เป็นที่รักที่เทิดทูนสูงส่งหนักหนาของพรหมเทพ มนุษย์ สัตว์

เสมอกับกับองค์สมเด็จพระบรมศาสดา พระผู้ทรงสถาปนาพระพุทธศาสนาไว้แทนพระองค์ อย่าเป็นคนเบาปัญญา ฟังปฏิบัติต่อพระพุทธศาสนาให้รอบคอบ มิฉะนั้นจะเสียประโยชน์จากการมีชีวิตอยู่ในชาตินี้ที่น้อยนัก ชีวิตนี้ผ่านไปพินเมื่อไรจะเรียกกลับคืนไม่ได้ กรรมไม่ดีทั้งกลายจะห้อมล้อมจนแหลกเหลว ดังที่ปรากฏให้เห็น ให้ได้ยืนอยู่เสมอให้ชนลูกชนพองศดศของอยู่ไม่เว้นวาย

ชีวิตในอดีตชาติล่วงเลยไปแล้ว กรรมดีกรรมชั่วก็ได้เป็นอันทำแล้วทั้งนั้น ไม่มีที่จะให้ไม่ได้ทำ แต่ชีวิตในอนาคตชาติกำลังใกล้เข้ามาเป็นลำดับ ไม่นานนักก็จะถึง เพราะชีวิตนี้นั้นน้อยนัก จบสิ้นง่าย ชีวิตในภพชาติข้างหน้าต่างหากที่ยาวนานจนประมาณไม่ได้ความสุขอันยาวนานหรือความทุกข์ที่ยืดเยื้อจะมีมาพร้อมกับชีวิตในชาติอนาคตแน่นอนเรามีบุญที่ได้เกิดเป็นมนุษย์ ได้มีชาตินี้มีชีวิตนี้ ที่แม้จะน้อยนัก แต่ก็ยังเป็นชีวิตเดียวที่สามารถจะพาเราหนีกรรมไม่ดีได้ และก็เป็นชีวิตเดียวที่จะพาเราไปสวรรค์ก็ได้ นิพพานก็ได้

พระพุทธศาสนาที่เช่นเดียวกับพระพุทธเจ้า เพราะพระพุทธศาสนาประกอบด้วยพระพุทธเจ้า พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า และพระสงฆ์อรหันต์ของพระพุทธเจ้า พระพุทธศาสนาจึงมีคุณเช่นเดียวกับที่พระพุทธเจ้าทรงมีพระคุณ พระคุณของพระพุทธเจ้ายิ่งใหญ่เพียงไร พระพุทธองค์ได้ทรงมอบไว้ในพระพุทธศาสนาหมดสิ้นแล้ว เราเรียนพระพุทธศาสนาหรือเรียนพระธรรมกันอยู่ตลอดเวลา แม้จนทุกวันนี้ เท่ากับเรากำลังพยายามจะให้สามารถแลเห็นพระพุทธเจ้าให้ได้ แต่ก่อนที่เราจะได้เห็นพระพุทธองค์เราจำเป็นต้องรอบคอบระวังรักษาพระพุทธศาสนาอย่างดี อย่าประมาท มองให้เห็นผู้เบาปัญญาไม่มีจิตวิจิตร แม้ผู้นั้นจะเป็นตัวเราก็ต้องมองให้ตรงตามความจริง ไม่เห็นภัยจะกันภัยไม่ได้ ไม่เห็นผู้มุ่งทำลายพระพุทธศาสนา ก็จะป้องกันพระพุทธศาสนาไม่ได้

ธรรม เครื่องสร้างคนให้เป็นคนดี

การที่จะป้องกันตัวเองมิให้หลงไหลเลื่อนลอยไปเป็นผู้ทำลายพระพุทธศาสนาแม้โดยมิได้ตั้งใจ จำเป็นต้องมีหลักยึด ยึดหลักไว้ให้มั่น กระแสใดๆ ก็จะทำให้พาไปไม่ได้ หลักที่น่าจะมั่นคงแข็งแรง สามารถรับการยึดเหนี่ยวได้ทุกเวลานั้น น่าจะเป็นหลักแห่งความกตัญญูตเวทีที่ยึดกตัญญูตเวทีให้เป็นหลักประจำใจมั่น ผลที่เกิดตามมานั้นจะไม่มีเสียหายแม้แต่น้อย

กตัญญูตเวที ความรู้คุณที่ท่านทำแล้วแก้ตนและตอบแทนพระคุณนั้น พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญว่าเป็นธรรมของคนดี คือคนดีมีธรรมนี้ หรือธรรมนี้ทำให้คนเป็นคนดี คือคนใดมีธรรมคือความกตัญญูตเวที คนนั้นก็คือคนดีนั่นเอง ในด้านตรงกันข้าม คนใดไม่มีกตัญญูตเวที คนนั้นไม่ใช่คนดี

เชิญสำรวจตนเองให้ทุกคน ให้เห็นใจตนอย่างชัดเจนตรงตามความจริงว่ามีความกตัญญูตเวทีหรือไม่ แล้วก็จะารู้จักตนเองว่าเป็นคนดีหรือไม่ ไม่มีกตัญญูตเวทีไม่เป็นคนดีจริงๆ อย่าสงสัย แต่จงเร่งอบรมใจตนเองให้มีกตัญญูตเวทีตาธรรมให้จงได้ อย่าให้ผ่านชีวิตนี้ไปสู่วิถีหน้าที่ยาวนาน โดยไม่ถือโอกาสสร้างชีวิตในภพชาติข้างหน้าให้สวยสดงดงามอย่างยิ่ง

กตัญญูตเวทีตาธรรมเป็นธรรมเครื่องสร้างคนให้เป็นคนดีได้จริงๆ เพราะความรู้คุณท่านผู้มีคุณ และความตั้งใจจะตอบแทนพระคุณ คือเครื่องป้องกันที่สำคัญที่สุดที่จะกันให้พ้นจากการทำผิดคิดร้ายได้ทั้งหมด โดยมีจุดมุ่งอยู่ที่ความไม่ปรารถนาจะทำให้ผู้มีพระคุณเป็นทุกข์เดือดร้อนกายใจ

ทุกคนมีผู้มีพระคุณของตน อย่างน้อยก็มารดา บิดา ครู อาจารย์ เพียงมีกตัญญูรู้คุณท่านเท่าที่กล่าวนี้ ก็เพียงพอจะคุ้มครองตนให้พ้นจากความไม่ดิ้นป่วนได้ ขอให้เป็นการกตัญญูที่จริงใจเท่านั้น อย่าให้เป็นเพียงนึกว่าตนเป็นคนกตัญญู ความจริงกับความนึกเอาแตกต่างกันมาก ผลที่จะได้รับจึงแตกต่างกันมากด้วย

ผู้มีกตัญญูทวาทันนั้นจะรู้จักบุญคุณของผู้มีบุญคุณทั้งหมด จะตอบสนองทุกคนเต็มสติปัญญา ความสามารถควรแก่ผู้รับ และนี่เองที่จะเป็นเหตุให้คิดดี พุดดี ทำดี เพราะเกรงว่าการคิดไม่ดี พุดไม่ดี ทำไม่ดี จะมีส่วนทำให้ผู้มีบุญคุณเดือดร้อน เช่น มารดาบิดาเป็นผู้มีพระคุณ ลูกกตัญญูจะประพฤติตัวเป็นคนดี จะไม่เป็นคนเลว เพราะเกรงว่ามารดาบิดาจะเสื่อมเสีย นี่ก็เท่ากับคุ้มครองตนเองได้แล้วด้วยความกตัญญูทวาทัน

พระพุทธเจ้าทรงมีพระคุณใหญ่ยิ่งที่สุด ทรงมีพระคุณต่อโลก ต่อศาสนิกของโลกพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ที่ทำให้พุทธศาสนิกเป็นคนที่ดีมีธรรมะนั้น มิได้เป็นคุณเฉพาะพุทธศาสนิกเท่านั้น แต่เป็นคุณไปทั่วถึง คนดีคนเดียวให้ความร่มเย็นเป็นสุขได้กว้างไกล เช่นเดียวกับคนไม่ดีคนเดียวให้ความทุกข์ความร้อนได้มากมาย พระพุทธศาสนาสร้างพุทธศาสนิกชนที่ดี ก็เท่ากับพระพุทธศาสนาสร้างความร่มเย็นเป็นสุขให้แก่โลกด้วยเหมือนกัน พึงมีกตัญญูทวาทันต่อพระพุทธเจ้า คิดดี พุดดี ทำดี ให้เป็นไปดังที่ทรงแสดงสอนไว้ จะหนีกรรมเก่าได้ทัน และจะสร้างชีวิตในชาติใหม่ภายหน้าให้วิจิตรงดงามเพียงใดก็ได้

พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วไม่ได้หายไปไหน พระพุทธบารมียังปกปักษ์รักษาโลกอยู่ คนในโลกยังรับพระพุทธบารมีได้ มิได้แตกต่างไปจากเมื่อยังทรงดำรงพระชนม์อยู่เพียงแต่ว่าจำเป็นต้องเปิดใจออกรับ มิฉะนั้นก็จะรับไม่ได้ การเปิดใจรับพระพุทธบารมีไว้คุ้มครองรักษาตนไม่ยากลำบาก ไม่เหมือนการเข็นก้อนหินใหญ่ที่ปิดปากถ้า เพียงน้อมใจนึกถึงพระพุทธเจ้าให้จริงจังอยู่เสมอ ก็จะรับพระพุทธบารมีได้ จะมีชีวิตที่สวัสดิมีสุขสงบได้

พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ไม่ทรงเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารอีกต่อไปแต่พระพุทธบารมียังพร้อม พระอาจารย์สำคัญรูปหนึ่งท่านเล่าไว้ว่า เมื่อท่านปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นอยู่ในป่าดงพงพีนั้น พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปทรงสอนท่านด้วยพระพุทธบารมีเสมอ และท่านพระอาจารย์รูปนั้น ต่อมาก็เป็นที่ศรัทธาเคารพของพุทธศาสนิกจำนวนมากที่เชื่อมั่นว่าท่านปฏิบัติถึงจุดหมายปลายทางแล้ว

พระพุทธเจ้าเมื่อเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ด้วยพระพุทธบารมี ได้เสด็จไปทรงแสดงธรรมโปรดพระอาจารย์รูปสำคัญให้บรรลุมรรคผลนิพพานได้ ไม่มีอะไรให้สงสัยว่าเป็นสิ่งสุดวิสัย เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ มีเรื่องของท่านพระโมคคัลลาน์เป็นเครื่องยืนยันรับรอง คือ เมื่อปฏิบัติธรรมถึงจุดปรารถนาสูงสุดแล้ว ท่านถูกโจรเจ้ากรรมในอดีตพยายามหาทางทำลายชีวิตท่าน ท่านพยายามใช้อิทธิฤทธิ์หลบหนี แต่โจรก็ติดตามไม่หยุดยั้ง จนท่านเบื่อหน่ายที่จะหนีต่อไป จึงยอมให้โจรจับได้และทูลท่านจนร่างแหลกเหลว นิพพานในที่สุด เมื่อนิพพานแล้วท่านได้รวมร่างเข้าอีกครั้งหนึ่งเหาะไปเฝ้าพระพุทธเจ้า กราบทูลเรื่องราวให้ทรงทราบแล้ว กราบทูลลา เรื่องของท่านพระโมคคัลลาน์เป็นเครื่องให้ความเข้าใจอย่างกระจ่างแจ่มชัดว่าพระพุทธเจ้าก็ดี พระอรหันต์ก็ดี แม้ดับขันธปรินิพพานแล้ว ท่านก็เพียงไม่มีร่างเหลืออยู่เท่านั้น บารมีและคุณธรรมทั้งปวงของท่านยังพร้อมประโยชน์ได้อย่างยิ่ง

เมื่อมั่นใจในความดำรงอยู่อย่างยั่งยืนนิรันดรแห่งพระพุทธบารมี หรือคุณธรรมของพระพุทธองค์และของครูอาจารย์สำคัญทั้งหลายที่ท่านไถลแล้วจากกิเลสเครื่องเศร้าหมองพุทธศาสนิกทั้งหลายผู้มีสัมมาปัญญา สัมมาทิฐิ ก็ควรเร่งปฏิบัติพระพุทธศาสนาให้ได้เป็นคนดีตามลำดับไป ให้เป็นที่ปรากฏประจักษ์ในพระญาณ

หยิ่งรู้ของพระพุทธรองค์ เท่ากับเปิดประตูใจออกอย่างกว้างขวางรับพระพุทธรบารมี ให้พระพุทธรบารมีเสริมส่งบารมีของตน จนกว่าตนเองจะสามารถเป็นผู้มีบารมี มีคุณธรรมดำรงยั่งยืนอยู่ได้เช่นท่านผู้เป็นพุทธอริยสาวกทั้งหลาย วันนั้นมาถึงผู้ใด เมื่อไร วันนั้นผู้นั้นก็จะต้องกังวลที่จะใช้ชีวิตนี้ทำทางหนีมือแห่งกรรม และไม่ต้องกังวลสร้างชีวิตในอนาคตให้สมบูรณ์บริบูรณ์สวยสดงดงามต่อไป

ชีวิตนี้น้อยนัก

แทบทุกคนเคยเป็นมาแล้วทั้งเทวดา เจ้าฟ้าพระมหากษัตริย์ ยาจกวนิพก เศรษฐีคหบดีตลอดจนสัตว์ใหญ่ สัตว์น้อย เคยตายมาแล้วด้วยอาการต่างๆ ตายอย่างเทวดา ตายอย่างเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน ตายอย่างขอทานข้างถนน ตายอย่างสัตว์ ทั้งที่ตายเองและทั้งที่ถูกฆ่าตาย เคยมีทั้งสุขเคยมีทั้งทุกข์ เคยเป็นผู้ร่ำรวย เคยเป็นทั้งผู้ดี น้ำตาเคยท่วมบ้านท่วมเมืองมาแล้ว กระดูกทับถมแผ่นดินนี้ หาที่ว่างสักเท่าปลายเข็มหมุดจะปักลงก็ไม่พบ เปรียบกับชีวิตนี้เพียงชาติเดียว ชีวิตนี้จึงน้อยนัก จะห่วงใยแสวงหาอะไรอีกมาให้ชีวิตนี้ ที่จะสำคัญกว่าการห่วงหาทางหนีมือแห่งกรรมที่ทำไว้มากมายในอดีตชาติ

แทบทุกคนมีชาติในอนาคตที่ไกลออกไปพ้นความรู้เห็นของใครทั้งหลาย จะเกิดเป็นอะไรต่อมิอะไรก็ได้ ทั้งสิ้นตามอำนาจของกรรมที่ได้ทำไว้แล้ว ทั้งที่ทำในอดีตชาติและที่ทำในชาตินี้สำคัญที่ว่าได้ทำกรรมใดมากกว่าแรงกว่า สำคัญกว่า กรรมนั้นก็จะส่งผลมากกว่า เร็วกว่าและหนักแน่นมั่นคงกว่า ถ้าเป็นกรรมดีก็จะให้ความสุข ความเจริญ มีบุญห้อมล้อมรักษา ถ้าเป็นกรรมชั่วก็จะให้ความทุกข์ ความเสื่อม โทรม มีบาปห้อมล้อมรังควาน

ชีวิตนี้ตกอยู่ใต้อำนาจความโลภ ความโกรธ ความหลง แสวงหาอำนาจวาสนา บารมี ทรัพย์สินเงินทอง อย่างไม่คำนึงถึงความถูกต้อง ไม่คำนึงถึงศีลธรรมใดๆ ชื่นชมสมใจแล้วมิใช่จะยั่งยืน จะชื่นชมสมปรารถนาไปได้อย่างมากก็ชั่วอายุร้อยปีแล้วก็หมดสิ้นทุกสิ่งทุกอย่างทั้งชื่อเสียงที่เนาหมื่นไว้ให้คน โยชขาน พาแต่จิตดวงเดียวร่อนเร่ไป ทำกรรมไม่ดีไว้ก็จะไปพร้อมกับจิตที่ห่อหุ้มด้วยความไม่ดี ไปสู่ทุกคติ ภพภูมิที่ไม่ดี ภพภูมิที่มีแต่ความทุกข์

จิตดวงเดียวที่ปราศจากอำนาจวาสนา บารมี ทรัพย์สินเงินทอง ที่เมื่อมีชีวิตในชาตินี้กอบโกยไว้ด้วยอำนาจกิเลส จักท่องเที่ยวทุกข์ร้อน ไปนานนักหนา นับกาลเวลาหาได้ไม่ นับภพชาติหาถูกไม่ในทุกคติ

ชีวิตนี้ที่ไม่ตกอยู่ใต้อำนาจความโลภ ความโกรธ ความหลง มันคงอยู่ในความดี มีศีล มีธรรม จะร่วมเย็นเป็นสุขชั่วกาลนาน ความสุขที่จักไม่สิ้นสุดพร้อมกับชีวิตที่น้อยนัก ที่มีเวลาเพียงร้อยปีเท่านั้น โดยประมาณ

จิตดวงเดียวที่พึงพร้อมด้วยบุญกุศลจักท่องเที่ยวเบิกบานไปนานนักหนา นับกาลเวลาหาได้ไม่ นับภพชาติหาถูกไม่ในสุคติ จนกว่าจะถึงที่สุดแห่งทุกข์ ฟันการเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป อันเป็นจุดสูงสุดในพระพุทธศาสนาที่สมเด็จพระบรมศาสดาทรงนำไปแล้ว และทรงแสดงแจ้งทางไว้ให้แล้วอย่างละเอียดถี่ถ้วนด้วยพระมหากรุณาหาที่เปรียบมิได้ พุทธสาวกทั้งหลายได้ตามเสด็จ ไปถึงจุดหมายอันเป็นบรมสุขนั้นแล้วมาก มีทั้งในสมัยพุทธกาลและในปัจจุบันนี้ทั้งยังจะสืบต่อไปในอนาคตกาลนานไกล トラบที่ยังมีผู้ใส่ใจปฏิบัติธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธรองค์อยู่

ชีวิตนี้น้อยนัก แต่ชีวิตนี้สำคัญนัก เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อ เป็นทางแยก จะไปสูงไปต่ำ จะไปดีไปร้าย เลือกได้ในชีวิตนี้เท่านั้น พึงสำนึกข้อนี้ให้จงดี แล้วจงเลือกเถิด เลือกให้ดีเถิด

ชีวิตนี้จักสวัสดิ และชีวิตข้างหน้าก็จักสวัสดิได้ ถ้ามือแห่งกรรมร้ายไม่เอื้อมมาถึงเสียก่อน

มือแห่งกรรมร้ายใดๆ ก็จะเอื้อมมาถึงไม่ได้ ถ้าชีวิตนี้วิ่งหนีได้เร็วกว่า และการจะวิ่งหนีให้เร็วกว่ามือแห่งกรรมนั้นจะต้องอาศัยกำลังบุญกุศลคุณงามความดีเป็นอันมาก และสม่ำเสมอ

กำลังความสามารถในการวิ่งหนีมือแห่งกรรมชั่วกรรมร้ายคือการทำดีพร้อมทั้งกาย วาจา ใจ ทุกเวลา

ผู้จะมีสติระวังไม่ทำความไม่ดีทั้งกาย วาจา ใจ ได้ยิ่งกว่าผู้อื่น คือผู้มีกตัญญูทศเวทอันเป็นธรรมสำคัญ ธรรมที่จะทำคนให้เป็นคนดี มีความห่วงใยปรารถนาจะระวังรักษาผู้มีพระคุณ ไม่ให้ต้องเสียทั้งชื่อเสียงและไม่ต้องเสียทั้งน้ำใจ

ผู้มีกตัญญูทศเวทจึงเป็นผู้มีธรรมเครื่องคุ้มครองให้สวัสดิ์ เครื่องคุ้มครองให้สวัสดิ์ก็คือคุ้มครองไม่ให้ทำความไม่ดี คุ้มครองให้ทำแต่ความดีทั้งกาย วาจา ใจ ทุกเวลา

ชีวิตนี้น้อยนัก พึงใช้ชีวิตนี้อย่างผู้มีปัญญาให้เป็นทางไปสู่ชีวิตหน้าที่ยืนนาน ให้เป็นสุดดีที่ไม่มีกาลเวลาหาขอบเขตมิได้ โดยยึดหลักสำคัญคือความกตัญญูทศเวทต่อมารดา บิดา และต่อสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ให้มั่นคงทุกกลมหายใจเข้าออกเกิด

ความเข้าใจเรื่องชีวิต

วงจรชีวิต

ปัญหาข้อหนึ่งที่คนชอบถามกันตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์มาจนถึงทุกวันนี้ คือตายเกิดหรือตายสูญ พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ความจริงในข้อนี้ จึงสิ้นปัญหาในสิ่งที่รู้แล้วดังที่ได้ตรัสไว้ว่า *กมมัม เขตตัม กรรมเป็นเหมือนนา วิญญาณัม พีชัม วิญญาณเหมือนพีชที่หว่านลงในนา ตณฺหา สินโห ตณฺหาเหมือนยางเหนียวมีอยู่ในพีช อันจะทำให้พีชนั้นปลุกงอกงามขึ้นได้* เพราะฉะนั้น เมื่อยังมีกรรม วิญญาณ และตณฺหาอยู่ ก็ยังจะต้องไปเกิดในภพต่างๆ และในการเกิด หมายถึงในการตั้งครรภ์ของมารดานั้น ได้มีการกล่าวไว้ว่า เพราะประชุมแห่งองค์ 3 จึงมีการตั้งครรภ์ คือ มารดา บิดา สันนิบาต หมายความว่าอยู่ด้วยกัน 1 มารดามีระดู หมายความว่าอยู่ในระดู 1 คันธัพพะ ท่านอธิบายว่าสัตว์ผู้เข้าถึงในครรภ์ คือสัตว์ผู้จะเกิดปรากฏขึ้น 1 เพราะความประชุมแห่งองค์ 3 เหล่านี้ ครรภ์จึงตั้งขึ้น มารดาบริหารครรภ์ 9-10 เดือนก็คลอดบุตร และโดยปกติก็เลี้ยงด้วยโลหิต คือน้ำนมของตน

องค์ที่ 3 น่าจะเป็นปัญหาที่วิชาการแพทย์ในปัจจุบันนี้อาจอธิบายได้ เพราะเป็นเรื่องทางวิญญาณจิตใจโดยตรง แต่เรื่องที่ท่านผู้หนึ่งได้กรุณาเล่าให้ฟังต่อไปนี้ น่าจะเป็นตัวอย่างซึ่งอธิบายขององค์ที่ 3 นั้นได้เรื่องหนึ่ง คือท่านเล่าว่า

ได้มีอุบาสิกาผู้หนึ่ง ปฏิบัติทางจิตใจถึงขั้นรู้เห็นอะไรได้ จึงได้ตรวจดูด้วยใจ ก็ได้เห็นพระอาจารย์ท่านหนึ่ง เป็นผู้ทรงศีลบริสุทธิ์ บรรลุภูมิธรรมชั้นสูง จึงได้เดินทางไปหาพระอาจารย์ท่านนั้นซึ่งไม่เคยรู้จักกันมาก่อน แสดงตนเป็นศิษย์ของท่าน ต่อมาอุบาสิกาผู้นั้นในขณะที่กำลังนั่งปฏิบัติในวันหนึ่ง ก็ได้เห็นว่ามีสายสีเขียวเหมือนอย่างสายเขียวยาวออกไปจากจิตของตน ก็สงัดจิตตามไปคิดว่าสายนั้นจะไปที่ไหน ก็ได้เห็นว่าสายนั้นได้ไปเข้าท้องหลานสะแกของคนที่ได้ไปถามพระอาจารย์ว่าจะทำอย่างไร พระอาจารย์ได้สอนให้ทำจิตตัดสายนั้นให้ขาด อุบาสิกา ผู้นั้นได้พยายามปฏิบัติทำจิตตัดสายนั้น แต่ก็ไม่สามารถจะตัดให้ขาดได้ จนล่วงเข้าเดือนที่สามจึงตัดได้ขาดในวันหนึ่ง แล้วก็รีบไปกราบเรียนอาจารย์ว่าตัดสายนั้นได้ขาดแล้ว

ปรากฏว่าหลานสะใภ้ผู้นั้นตั้งครรรภ์ได้สามเดือนแล้วแทงไป เรื่องนี้เล่าไว้เพื่อเป็นเครื่องพิจารณาว่า จะต้องมิใช่ไปเกิด (ซึ่งอาจจะเตรียมไปเกิดใหม่ตั้งแต่ยังไม่ตายจากชาตินี้)

ความเชื่อของคนในโลกนี้ว่าตายเกิดน่าจะมากกว่าตายสูญมากกว่า และเมื่อเชื่อว่าตายเกิดจึงมีคติความเชื่อต่างๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องเกิดอีกมาก เช่น ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันระหว่างบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปจนถึงกลุ่มใหญ่ในอดีตชาติซึ่งให้เกิดผลสืบมาถึงปัจจุบันชาติ และความเชื่อว่ามีสิ่งหรือเครื่องกำหนดให้เกิดมาเพื่อทำหน้าที่อย่างหนึ่ง เป็นต้น ซึ่งก็เป็นเรื่องสืบเนื่องมาจากอดีตนั่นเอง

แม้ความเชื่อในเรื่องอวตารก็แสดงว่ามีอดีต คำว่า อวตาร ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้คำแปลว่า “การลงมาเกิด การแบ่งภาคมาเกิด” ตามคำแปลหลังแสดงว่าไม่ได้มาทั้งหมด แต่แบ่งภาค คือแบ่งส่วนใดส่วนหนึ่งมาเกิด คือยังมี **ตัวเดิม** อยู่ในที่ของตน สมมติว่าสวรรค์ชั้นหนึ่ง ส่วนที่มาเกิดนั้นเป็นส่วนหนึ่งของตัวเดิม เมื่อสิ้นวาระในโลกนี้แล้วก็กลับไปรวมเข้ากับตัวเดิม จะแปลความอย่างนี้ หรือจะแปลความว่า **แบ่งภาคก็คือแบ่งภาค** (ส่วน) ของเวลาที่เกิด หมายความว่าเวลาของตนในที่นั้น สมมติว่าสวรรค์ชั้นหนึ่งนั้นยังไม่หมด ยังจะอยู่ต่อไปอีกนาน หรืออยู่ไปเป็นนิรันดรตามความเชื่อของบางลัทธิ เช่น พระนารายณ์ของฮินดู แต่แบ่งเวลาส่วนหนึ่งลงมาเกิดในมนุษย์ โดยตัวเดิมนั้นแหละลงมาเกิด ไม่ใช่แบ่งตัวเล็กตัวน้อยลงมา เมื่อทำธุระเสร็จแล้ว ตัวเดิมก็กลับไปยังที่ของตน คำว่าแบ่งภาคจึงยังมีปัญหา จนกว่าจะมีผู้รู้มาแสดงให้เชื่ออย่างไรแน่

คัมภีร์พระพุทธศาสนาแสดงเรื่องนี้ไว้อย่างไร ถ้าจะให้ตอบตามคัมภีร์ ก็ควรจะกล่าวก่อนว่า คัมภีร์ต่างๆ แต่งกันหลายยุคหลายสมัย ปรากฏว่ามีคติความเชื่อต่างๆ แทรกเข้ามาเป็นอันมาก แต่ก็ยังไม่พบเรื่องแบ่งภาคมาเกิด

เรื่องทำนองแบ่งภาค เวลา มีอยู่เรื่องหนึ่งในอรรถกถาธรรมบท ถึงดังนั้นก็ไม่ถึงหลักการและตั้งความปรารถนา นิทานธรรมบทนั้นมีความย่อว่า เทพธิดาองค์หนึ่งกำลังชมสวนกับเทพบุตรผู้สามีกับหมู่เทพธิดาทั้งปวง จุตกลงมาเกิดเป็นนางมนุษย์ในขณะนั้น ระลึกชาติได้ จึงตั้งความปรารถนาไปเกิดอยู่กับสามีตามเดิม และได้ทำบุญกุศลต่างๆ ถึงแก่กรรมแล้วก็ไปเกิดในสวนสวรรค์นั้นอีก ขณะที่ไปเกิดนั้น หมู่เทพก็ยังชมสวนกันอยู่ แสดงว่าเวลานานหลายสิบปีในมนุษย์เท่ากับครู่หนึ่งของสวรรค์ เรื่องนี้เข้าทำนองแบ่งภาคแห่งเวลาที่เกิดอยู่ข้างเหมือนกัน แต่ก็กล่าวได้ว่าได้อธิษฐานใจตั้งความปรารถนา (นับว่าเป็นต้นเหตุอย่างหนึ่ง) และทำบุญกุศลเพื่อให้ไปเกิดเป็นเทพ (นับว่าเป็นกรรมที่เป็นชนกกรรม คือกรรมที่ให้เกิด) จึงเข้าหลักพระพุทธพจน์ที่แปลความว่า “**ตัณหา ยังคนให้เกิด โลกคือหมู่สัตว์ย่อมเป็นไปตามกรรม**”

ทางพระศาสนา ปัญหาเรื่องตายแล้วเกิดอีกหรือไม่เป็นเรื่องประกอบเท่านั้น เพราะมุ่งสอนให้คนละความไม่ดี ทำความดีในชาตินี้หรือในปัจจุบัน แต่ส่วนมากก็อดสงสัยมิได้ในเรื่องตายเรื่องเกิด และกล่าวได้ว่าส่วนมากเชื่อว่าตายแล้วเกิดอีก หรือว่าตายไม่สูญวิญญานยังไปท่องเที่ยว หรือไปเป็นอะไรอย่างหนึ่ง หรือไปเกิดอีกพวกหนึ่งซึ่งน่าจะน้อยกว่าเห็นว่าตายสูญ ไม่มีอะไรไปเกิด ลองวิจัยดูว่าความเชื่อความเห็นของทั้งสองฝ่ายนี้ ฝ่ายไหนจะถูก ทีแรกต้องถามก่อนว่า เป็นความเชื่อ ความเห็นอย่างนั้น หรือเป็นปัญญาซึ่งเป็นความรู้จริง ก็คงจะได้คำตอบว่าเป็นความเชื่อ ความเห็นเสียโดยมาก คือเป็นเรื่องที่ไม่รู้ด้วยตนเอง แต่ก็มีความเชื่อว่าตายเกิด อีกฝ่ายหนึ่งไม่เชื่อ เพราะเวลาคนตายก็ไม่เห็นมีอะไรไปเกิด สิ้นลมแล้วทุกๆ อย่างก็ทอดทิ้งอยู่ในโลกนี้ จึงไม่เชื่อว่าตายเกิด หรือเห็นว่าตายสูญทีเดียว ด้วยความไม่รู้นั้นแหละ ตกว่าความเชื่อ ไม่เชื่อ หรือความเห็นอย่างไรในเรื่องนี้ เกิดขึ้นจากความไม่รู้ แล้วก็ถึงความเห็นเอาเองอย่างคาดคะเนหรือเดา เหมือนอย่างเข้าไปในห้องมืดสนิทมอง

ไม่เห็นอะไรเลย คนหนึ่งเชื่อว่าห้องนั้นมีคนซ่อนอยู่ อีกคนหนึ่งไม่เชื่อว่ามี ทั้งสองคนมีระดับเท่ากัน ก็มองไม่เห็นเหมือนกัน ใช้ความคาดคะเนหรือเดาเอาเช่นเดียวกัน

สรุปความในตอนนี้เป็นว่า เรื่องตายเกิดหรือไม่เกิด ใครจะเชื่อหรือไม่อย่างไรไม่สำคัญ ข้อสำคัญอยู่ที่ว่าความจริงเป็นอย่างไร ตายแล้วเกิดอีกหรือไม่เกิด ปัญหาจึงมีว่า ใครจะเป็นผู้บอกได้ จะรู้จริงได้อย่างไร ตอบได้ว่า ผู้บอกมีอยู่แล้ว ก็พระพุทธเจ้า ท่านตอบไว้ในหลักอริยสัจ 4 ถอดความสั้นๆว่า มีตัณหา (ความอยาก) ก็มีชาติ (ความเกิด) สิ้นตัณหาก็กินชาติ ถอดคำออกมาให้เข้าเรื่องนี่ว่า ยังมีตัณหาตายแล้วเกิดอีก สิ้นตัณหาแล้วไม่เกิดท่านบอกไว้ดังนี้ แต่จะรู้จริงด้วยตนเองได้นั้น มีผู้แนะนำว่าต้องทำสมาธิจนได้ดวงตาชั้นในมองเห็นความจริงได้ด้วยตนเอง จึงจะสิ้นสงสัย ถ้ายังไม่ได้ดวงตาชั้นใน อย่างดีก็ต้องอาศัยศรัทธาต่อพระพุทธเจ้าไปก่อน

ในครั้งพุทธกาล มีแม่ทัพใหญ่ผู้หนึ่งชื่อท่านสีหะไปเฝ้า กราบทูลถามว่า จะทรงอาชัญญัตติแสดงผลทานที่มองเห็นได้ในปัจจุบันได้หรือไม่ พระพุทธเจ้าตรัสว่าได้ คือ

1.เป็นที่รักของชนมาก 2.เป็นที่คบหาของคนดี 3.มีเสียงพูดถึงในทางดีงาม 4.กล้าเข้าห่มคนชั้นต่างๆ เหล่านี้เป็นผลทานที่มองเห็นได้ในปัจจุบัน และ 5.ตายไปสู่คติ (ไปดี) โลกสวรรค์ ข้อหลังนี้เป็นผลภายหลัง ท่านแม่ทัพสีหะกราบทูลว่า สีหะไม่ต้องถึงความเชื่อต่อพระพุทธเจ้า เพราะรู้ได้ด้วยตนเอง ส่วนข้อหลังไม่รู้ แต่ก็ถึงความเชื่อต่อพระพุทธเจ้าในข้อนั้น ท่านแม่ทัพเป็นทหาร กราบทูลตรงๆ รู้ว่าไม่รู้ ว่าไม่รู้ ว่าไม่รู้ แต่ก็มีความเชื่อต่อพระพุทธองค์มั่นคง ฉะนั้นถึงไม่รู้ แต่มีผู้รู้เป็นผู้นำทางและมีความเชื่อฟังผู้รู้ ก็ยอมเดินถูกทางแน่

เราเกิดมาทำไม

เราเกิดมาทำไม ปัญหานี้ถ้าตั้งขึ้นคิดก็น่าจะจน เพราะขณะเมื่อทุกคนเกิดนั้นไม่มีใครรู้มารู้เมื่อเกิดมา และพอรู้เพียงสาแล้วว่ามีตัวเราขึ้นคนหนึ่งในโลก แต่ทุกๆคนยอมมีความไม่อยากตาย กลัวความตาย อยากจะดำรงชีวิตอยู่นานเท่านั้น นอกจากนั้นยังมีความอยากในสิ่งต่างๆ อีกมากมาย คล้ายกับว่าความที่ต้องเกิดมานี้ไม่อยู่ในอำนาจของตนเอง มีอำนาจอย่างหนึ่งทำให้เกิดมา ตนเองจึงไม่มีอำนาจ หรือไม่มีส่วนที่จะตั้งวัตถุประสงค์แห่งความเกิดของตนว่า เกิดมาเพื่อทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ หรือเพื่อเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ คุณคล้ายๆกับจะเป็นดังที่วามานี้ที่ว่าคุณคล้ายๆ ก็เพราะความไม่รู้ หรือจะเรียกว่า “อวิชชา” ก็น่าจะได้ แต่ถ้าจะยอมจนต่อความไม่รู้ก็ดูจะมั่งง่ายมากไป น่าจะลองทำตามหลักอันหนึ่ง ที่ว่าอนุমানและศึกษา คือสิ่งที่ประจักษ์แก่สายตาที่รู้ได้ง่าย แต่สิ่งที่ไม่ประจักษ์แก่สายตาก็ใช้อนุমান โดยอาศัยการสันนิษฐานและใช้ศึกษาในถ้อยคำของท่านผู้ตรัสรู้

พระพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้ได้ตรัสไว้ แปลความว่า “ตัณหา (ความอยาก) ยังคนให้เกิด” และว่า “โลกคือห่มสัตว์ ย่อมเป็นไปตามกรรม” ลองอนุমানตามคำของท่านผู้ตรัสรู้นี้ดูในกระแสปัจจุบันก่อนว่า สมมุติว่าอยากเป็นผู้แทนราษฎร ก็สมัครรับเลือกตั้งและทำการหาเสียง เมื่อได้ชนะคะแนนก็ได้เป็นผู้แทนราษฎร นี่คือการอยากเป็นเหตุให้ทำกรรม คือทำการต่างๆ ตั้งต้นแต่การสมัคร การหาเสียง เป็นต้น ซึ่งเป็นเหตุให้ได้รับผล คือได้เป็นผู้แทน หรือแม้ไม่ได้เป็น ถ้าจะตัดตอนเอาเฉพาะความเกิดมาในช่วงแห่งชีวิตตอนนี้ ก็จะตอบปัญหาข้างต้นนั้นได้ว่า “เกิดมาเพื่อเป็นผู้แทน” ตัวอย่างนี้เป็นรายละเอียดเฉพาะเรื่อง ถ้าจะตอบให้ครอบคลุมทั้งหมดก็ควรตอบได้ว่า “เกิดมาเพื่อสนองความอยากและสนองกรรมของตนเอง” ถ้าจะแย้งว่าตอบอย่างนั้นฟังได้สำหรับกระแสชีวิตปัจจุบัน แต่เมื่อเกิดมาที่แรกยังมองไม่เห็น เพราะไม่รู้จริงๆ ถ้าแย้งดังนี้ก็ต้องตอบว่า ฉะนั้นจึงว่าต้องใช้วิธีอนุমানโดยสันนิษฐาน ถ้ารู้จริงแล้วจะต้องอนุমানทำไม และก็อาศัยคำของท่านผู้ตรัสรู้เป็นหลัก ดังจะลองอนุমানต่อไปว่า จริงอยู่ เมื่อเกิดมาไม่รู้ แต่เมื่อรู้ขึ้นแล้วก็มีกลัวตาย อยากดำรงชีวิตอยู่นานเท่านั้น แสดง

ว่าทุกคนมีความอยากที่เป็นตัวครหาเป็นประจำเป็นจิตสันดาน ความอยากเกิดย่อมรวมอยู่ในความอยากดำรงอยู่นี้ เพราะความตายเป็นความสิ้นสุดแห่งชีวิตในภพชาติอันหนึ่งๆ เมื่อยังมีความอยากดำรงอยู่ประจำอยู่ในจิตสันดาน ก็เท่ากับความอยากเกิดอีกเพื่อให้ดำรงอยู่ตามที่อยากนั้น ทั้งก็ต้องเกิดตามกรรม เป็นไปตามกรรม

ฉะนั้นจึงสรุปได้ว่า “เราเกิดมาด้วยตัณหา (ความอยากและกรรม) เพื่อสนองตัณหาและกรรมของตนเอง” ตัณหาและกรรมจึงเป็นตัวอำนาจหรือผู้สร้างให้เกิดมา ใครเล่าเป็นผู้สร้างตัวอำนาจนี้ ตอบได้ว่าเป็นตัวเอง เพราะตนเองเป็นผู้อยากเองและเป็นผู้ทำกรรม ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า ตนเองนี้แหละเป็นผู้สร้างตนเองให้เกิดมา

แต่ผู้ถือทางไสยกล่าว่า ชีวิตของคนเรานี้มีพรหมลิขิต คือพระพรหมกำหนด เหมือนอย่างเขียนมาเสร็จว่าจะเป็นอย่างไร แต่ผู้ถือทางพุทธมามากก็ใช้คำว่า *กรรมลิขิต* คือ*กรรมกำหนดมา* โดยผลก็เป็นอย่างเดียวกัน คือมีสิ่งกำหนดให้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ นำพิจารณาว่าทางพระพุทธศาสนาแสดงไว้จริงๆ อย่างไร

ได้มีพระพุทธานุญาตไว้ว่า “*มา กตเหตุ อย่าถือว่าเพราะเหตุแห่งกรรมที่ได้ทำไว้*” คืออย่าถือว่าทุกอย่างที่จะได้รับมีเพราะเหตุแห่งกรรมที่ได้ทำไว้แล้ว เพราะถ้าถืออย่างนั้นก็จะไม่ต้องทำอะไรขึ้นใหม่ รออยู่เฉยๆ อย่างเดียวเพื่อให้กรรมเก่าสนองผลต่างๆ ขึ้นเอง ถือเอาความดั่งนั้นก็เท่ากับไม่ให้ถือกรรมลิขิตนั่นเอง

มีปัญหาว่า ถ้าเช่นนั้นพระพุทธศาสนาแสดงเรื่องกรรมไว้ทำไม พิจารณาจะตอบได้ว่า *แสดงเรื่องกรรมไว้เพื่อให้รู้ว่ากรรมเป็นเหตุให้วิบาก คือผลตั้งแต่ให้ถือกำเนิดเกิดมา และ ติดตามให้ผลต่างๆ แก่ชีวิต* ทำนองกรรมลิขิตนั่นแหละ แต่กระบวนการของกรรมที่ทำไว้มีความสลับซับซ้อนมาก ทั้งเกี่ยวกับเวลาที่กรรมให้ผล และข้อที่สำคัญที่สุดคือ เกี่ยวกับความประพฤติปฏิบัติของแต่ละบุคคลในปัจจุบัน คือทางพระพุทธศาสนาสอนให้ *ไม่เป็นทาสของกรรมเก่า เช่นเดียวกับให้ไม่เป็นทาสของตัณหา แต่ให้ละกรรมชั่ว กระทำกรรมดี และชำระจิตใจของตนให้บริสุทธิ์สะอาด* ตามหลักพระโอวาท 3 หรือกล่าวโดยทั่วไป มีกิจอะไรที่ควรทำก็ทำ โดยไม่ต้องนั่งรอนอนรอผลของกรรมเก่าอะไร

ความพิจารณาเพื่อให้รู้กรรมและผลของกรรมนั้น ก็เพื่อให้จิตเกิดอุเบกขาในเวลาที่เกิดเหตุการณ์เหลือที่จะช่วยแก่ทั้งคนเป็นที่รักและที่ชัง กับเพื่อจะได้ปฏิบัติตนตามหลักพระโอวาท 3 ข้อนั้น ทั้งคนเรามีจิตใจที่เป็นต้นเดิมของกรรมทุกอย่าง ไม่ว่าเก่าหรือใหม่ เพราะจะต้องมีจิตเจตนาขึ้นก่อนแล้วจึงทำกรรมอะไรออกไป ฉะนั้นจึงสามารถและทำอธิษฐาน คือตั้งใจว่าจะประสงค์ผลอันใด เมื่อประกอบกรรมให้เหมาะแก่ผลอันนั้น ก็จะได้รับความสำเร็จ และจึงสามารถตอบปัญหาว่า “เราเกิดมาทำไม” ได้อีกอย่างหนึ่งว่า “*เราเกิดมาตามที่ตั้งใจไว้ว่าจะมาทำ*” เป็นอันไม่พ้นไปจากคำตอบที่ว่า “*เราเกิดมาเพื่อสนองตัณหาและกรรมของตนเอง*” แต่คนดีๆ ย่อมมีอธิษฐานใจที่ดี ดังพระโพธิสัตว์ทรงอธิษฐานพระหทัยเพื่อบำเพ็ญพระบารมี ความเกิดมาของพระองค์ในชาติทั้งหลายจึงเพื่อบำเพ็ญบารมีคือความดีต่างๆ ให้บริบูรณ์

อันที่จริงทุกๆ คนมีสิทธิ์ที่จะถือว่าตนเกิดมาเพื่อบำเพ็ญความดีให้มากขึ้น และสามารถที่จะบำเพ็ญความดีได้

ความสำนึกเข้าใจตนเองได้ว่า “*เราเกิดมาเพื่อทำความดี*” “*เราเกิดมาเพื่อเพิ่มพูนปัญญา คือความรู้ความฉลาด*” ดังนี้ย่อมมีประโยชน์ ไม่มีโทษ เพราะจะทำให้ชวนขวนขวายทำความดีและศึกษาเพิ่มความรู้ของตนอยู่เสมอ แต่ชีวิตของคนเรายังเนื่องด้วยกรรมเก่า และยังเนื่องด้วยกิเลสในจิตใจ สิ่ง que ทุกคนได้มา ตั้งต้นแต่ร่างกายและชีวิตนี้ เป็นวิบาก คือผลของกรรมและกิเลสของตนเอง แต่ยังมีอีกส่วนหนึ่ง คือความดีที่แต่ละคนได้อบรมสั่งสม

มา อันเรียกว่า “บารมี” คือความดีที่เก็บพอกพูนขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งจะส่งเสริมจิตใจให้เกิดความเห็นที่ถูกต้องและดำเนินไปในทางที่ถูก

ท่านกล่าวไว้ว่า *มนุษย์เรากิดมาด้วยอำนาจของกุศล คือกุศลจิตและกุศลกรรม ไม่ว่าจะเกิดมามากมีเงินอย่างไร เพราะมนุษย์ภูมิเป็นผลของกุศล ทุกคนจึงเชื่อว่ามิกุศลหนุนให้มาเกิดด้วยกันทั้งนั้น ฉะนั้นจึงได้ชื่อว่ามนุษย์* ที่แปลอย่างหนึ่งว่า *ผู้มีใจสูง คือมีความรู้สูง* ดังจะเห็นได้ว่าคนเรามีพื้นปัญญาสูงกว่าสัตว์ครึ่งจกมากมาย สามารถรู้จักเปรียบเทียบในความคิดความชั่ว ความควรทำไม่ควรทำ รู้จักละอาย รู้จักเกรง รู้จักปรับปรุงสร้างสรรค์ สิ่งที่เรียกว่า “วัฒนธรรม” “อารยธรรม” “ศาสนา” เป็นต้น แสดงว่ามีความดีที่ได้สั่งสมมา โดยเฉพาะปัญญา เป็นรัตนอันส่องแสงสว่างนำทางแห่งชีวิต ถึงดังนั้น คนเรายังมีความมืดที่มากิดกำบังจิตใจให้เห็นผิดเป็นชอบ *ความมืดที่สำคัญนั้นก็คือกิเลสในจิตใจและกรรมเก่าทั้งหลาย*

อะไรคือกรรมเก่า ไม่มีอธิบายอื่น จะอธิบายอย่างมองเห็น เช่นพระพุทธรูปที่ตรัสไว้ ความว่า *“กรรมเก่า คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และมโน(ใจ)”* กล่าวคือ ร่างกายที่ประกอบด้วยอายตนะทั้งหกนี้แหละเป็นวัฏกรรมเก่า เป็นกรรมเก่าที่ทุกๆ คนมองเห็น นอกจากนี้ยังเป็นวัตถุที่ตั้งแห่งกรรมใหม่ทั้งปวงอีกด้วย เพราะกรรมที่สร้างขึ้นในปัจจุบันจะเป็น กายกรรม วาจากรรม มโนกรรมก็ตาม ก็อาศัยกรรมเก่านี้แหละเป็นเครื่องมือกระทำ ทั้งกรรมเก่านี้ยังเป็นชนวนให้เกิดเจตนาที่ทำกรรมใหม่ๆ ทั้งหลายด้วย เพราะ ตา หู เป็นต้น มิใช่ว่าจะมีไว้เฉยๆ ต้องดู ต้องฟัง แล้วก็ก่อกิเลส เช่น ราคะ (ความติดความยินดี) โทสะ(ความขัดเคือง) โมหะ(ความหลงใหล) ให้เกิดขึ้นขณะที่ร่างกายเจริญในวัยหนุ่มสาว ซึ่งกล่าวได้ว่ากรรมเก่ากำลังเติบโตเป็นหนุ่มสาว ตา หู เป็นต้น ก็ยังเป็นสื่อแห่งราคะ โทสะ และเป็นสื่อแห่งกรรมต่างๆ ตามอำนาจของจิตใจที่กำลังระเริงหลง จึงจำเป็นต้องมีการควบคุมปกครองจะปล่อยเสียหาได้ไม่ ถ้าตนเองควบคุมตนเองได้ก็เป็นวิเศษที่สุด แต่ถ้าควบคุมตนเองไม่ได้ ก็ต้องมีผู้ใหญ่ เช่นมารดา บิดา และผู้ใหญ่อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องควบคุมให้อยู่ในระเบียบวินัยที่ดีงาม ให้เกิดความสำนึกว่า *“เรานี้เกิดมาเพื่อทำความดี”*

ภาพชีวิตของแต่ละคน

คำว่า “ชีวิต” มิได้มีความหมายเพียงความเป็นอยู่แห่งร่างกาย แต่หมายถึงความสุขความทุกข์ ความเจริญ ความเสื่อม ของบุคคลในทางต่างๆ ด้วย บางคนมีปัญหาว่จะวาดภาพชีวิตของตนอย่างไรในอนาคต หรืออะไรควรจะเป็นจุดมุ่งหมายของชีวิต และจะไปถึงจุดที่มุ่งหมายนั้นหรือที่นี้กวาดภาพไว้แล้วด้วยอะไร ปัญหาที่ถามคลุมไปดังนี้ น่าจะตอบให้ตรงจุดเฉพาะบุคคลได้ยาก เพราะไม่รู้ว่ทางแห่งชีวิตของแต่ละบุคคลตามที่กรรมกำหนดไว้เป็นอย่างไร และถ้าวาดภาพของชีวิตอนาคตไว้เกินวิสัยของตนที่ฟังจะได้ฟังถึง แบบที่เรียกว่าสร้างวิมานบนอากาศ ก็จะเกิดความสำเร็จขึ้นมาไม่ได้แน่ หรือแม้วาดภาพชีวิตไว้ในวิสัยที่จะฟังได้ฟังถึงแต่ขาดเหตุที่จะอุปการะให้ไปถึงจุดหมายนั้น ก็ยากอีกเหมือนกันที่จะเกิดเป็นความจริงขึ้นมา

ภาพของชีวิตที่วาดไว้ก็จะเทียบได้กับแบบแปลนของสิ่งที่จะสร้างขึ้นในกระดาศพิมพ์เขียวคนที่ไม่มีบ้านคิดจะสร้างบ้านอยู่ของตนเอง ต้องมีที่ทาง มีทุนก่อสร้าง ที่แรกก็จะต้องมีแบบแปลนในแผ่นกระดาศตามที่ตนชอบ แต่ก็ต้องตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ของตน ถ้าอยากได้บ้านที่ใหญ่โตเกินกำลังมากไปก็จะทำไม่ได้แน่ แต่ตัวอย่างนี้มีจุดมุ่งหมายชัดเจนอยู่แล้วว่าจะสร้างบ้าน ส่วนปัญหาข้างต้นที่ว่อะไรควรจะเป็นจุดหมายของชีวิตนั้น ยังไม่มีจุดหมายชัดเจน จึงว่เป็นปัญหาที่ถามคลุม ตอบได้ยาก เหมือนอย่างจะถามว่า จะสร้างอะไรจึงจะดี

ซึ่งตอบได้ยาก ถ้ามีจุดหมายแน่นอนว่าจะสร้างบ้านอยู่ ก็พอจะช่วยกันคิดว่าจะสร้างแบบไหน ด้วยเครื่องอุปกรณ์อะไรบ้าง

อันจุดหมายแห่งชีวิตของคนนั้นมีต่างๆ กัน บางคนมีจุดหมายของตนเอง คือมีความคิดเองว่าจะเรียนจะทำงานอะไรทางไหน บางคนมีผู้อื่น เช่น ผู้ปกครองหรือมิตรสหายแนะนำ บางคนก็เป็นไปตามที่คิดไว้ตั้งแต่ต้น บางคนก็เป็นไปในทางอื่น เพราะมีเหตุการณ์บางอย่างมาทำให้เปลี่ยนไปเสีย

เมื่อไม่นานมานี้มีนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาจากที่แห่งหนึ่งพร้อมกันเมื่อหลายสิบปีมาแล้วนัดมาบำเพ็ญกุศลพร้อมกันในวัดหนึ่ง บัดนี้นักเรียนเหล่านั้นมีอายุเกิน 60 ด้วยกันแล้ว ที่รับราชการก็เกษียณอายุราชการแล้ว และก็ไม่ใช่นักเรียนแล้ว ต่างได้ผ่านการสร้างชีวิตของตนมาด้วยกันแล้ว มีอายุแห่งชีวิตอยู่ในระยะพักในบั้นสุดท้าย กล่าวได้ว่า ทุกคนได้มาถึงจุดสูงสุดแห่งการสร้างชีวิตของตนแล้ว จะสร้างให้ดียิ่งขึ้นไปอีกก็คงไม่ได้มากเท่าไร ลองสำรวจดูแต่ละคนมีทางชีวิตไปคนละทาง คือทำงานต่างๆ กันไป ถึงระดับที่สูงต่ำต่างๆ กัน ทั้งทางทรัพย์ ทางยศ ทางเกียรติ ชื่อเสียง ชีวิตจริงของแต่ละคนเมื่ออายุหลังจาก 60 ปี ย่อมเป็นเครื่องตัดสินว่าภาพของชีวิตที่วาดไว้เมื่อเป็นนักเรียนนั้นผิดหรือถูกเพียงไหน

ภาพชีวิตที่ทุกคนวาดไว้เมื่อเป็นเด็กหรือในวัยรุ่น กับชีวิตจริงเมื่ออายุ 60 อาจต่างกันมาก ทุกคนขณะอยู่ในวัยเด็กหรือในวัยรุ่น อาจจะวาดภาพชีวิตอนาคตของตนเองไว้ด้วยตนเอง หรือบางทีผู้ใหญ่ช่วยคิดแนะนำให้ โดยปกติก็ต้องสังเกตคุณสมบัติปัญญา ความถนัด ความชอบ และต้องพิจารณาถึงกำลังสนับสนุนต่างๆ ตลอดจนถึง อัยยาศัย นิสัย การศึกษาตั้งแต่ในเบื้องต้น คือปฐมศึกษากับมัธยมศึกษา เป็นเครื่องช่วยชี้บอกได้ว่าทางอนาคตจะไปได้อย่างไร

ผู้ที่มีพื้นสติปัญญาต่ำ เรียนได้แค่ประถมศึกษา ก็จะต้องไปทำงานด้านใช้กำลังกายมากกว่าใช้สมอง แต่เมื่อจับอาชีพถูกทาง มีความขยันหมั่นเพียร รู้จักเก็บหอมรอมริบ ก็อาจตั้งตัวได้ดีเหมือนกัน ผู้ที่มีสติปัญญาปานกลาง เรียนได้จบมัธยมศึกษาหรือเรียนจบทางการช่าง เป็นต้นต่างๆ ก็สามารถทำงานใช้วิชาได้บ้าง เมื่อตั้งใจทำการงานให้ดีและประพฤติตนดีดังกล่าว ก็ตั้งตนได้ดีตามสภาพ ส่วนผู้ที่มีสติปัญญาดี ทั้งมีปัจจัยสนับสนุน เรียนสำเร็จอุดมศึกษาทางใดทางหนึ่งจะสามารถทำงานได้ประณีตกว่า อาจตั้งตนได้ดีมาก

แต่ความสำเร็จผลอย่างดึนั้น นอกจากต้องอาศัยกำลังสติปัญญาวิชาความรู้ดังกล่าว ยังต้องอาศัยปัจจัยอุปถัมภ์อย่างอื่นอีก ฉะนั้นคนที่บรรลุความสำเร็จ เช่น เป็นพ่อค้าใหญ่ เป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เป็นชาวนาชาวสวนที่มีฐานะมั่นคง จึงมิใช่เป็นผู้ที่มาจากมหาวิทยาลัย จากวิทยาลัยเทคนิค หรือจากโรงเรียนมัธยมเสมอไป ใครจะถึงความสำเร็จแค่ไหนเพียงไหนนั้น เมื่อได้ผ่านบางตอนของชีวิตไปแล้ว ก็พอจะคิดคาดคะเนเอาได้ว่าจะไปได้สูงเพียงไหน เว้นไว้แต่มีเหตุพิเศษทั้งในด้านสนับสนุน ทั้งในด้านคัดรอน เช่น บางคนถูกลอตเตอรี่ที่ 1 ก็เปลี่ยนเป็นมั่งมีขึ้นทันที หรือบางคนกำลังจะดี แต่มีเหตุมาคัดรอน เช่น ประสบอุบัติเหตุ หรือมีโรคร้ายมาคัดรอน จึงเป็นเหตุคัดรอนผลดีที่น่าจะได้

มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับผู้ที่เรียกได้ว่าตายฟรี คือตายเปล่าอยู่รายหนึ่งว่า มีคนผู้หนึ่งซื้อลอตเตอรี่ไว้ฉบับหนึ่ง ต่อมาลอตเตอรี่ออก ปรากฏว่ารางวัลที่ 1 ตรงกับเลขลอตเตอรี่ที่ผู้นั้นซื้อเก็บไว้ เขาเห็นตัวเลขเข้าก็ดีใจจนสิ้นใจไปในขณะนั้นเอง แต่ความจริงเขาหาได้ถูกรางวัลที่ 1 ไม่ เพราะลอตเตอรี่ที่เขาซื้อไว้ไม่ใช่วงวดที่ออกคราวนั้น เหตุการณ์พิเศษต่างๆ เช่นนี้มีอยู่เหมือนกัน

ฉะนั้น ชีวิตจริงของทุกๆ คนจึงไม่แน่นอนอย่างที่คาดคิดไว้หรืออย่างที่น้ำจะเป็น เมื่อถึงเข้าแล้วนั้นแหละจึงเป็นการแน่นอน เหมือนอย่างเมื่อเกษียณอายุราชการแล้ว จึงจะรู้ว่าความเจริญทางราชการของตนไปได้สูงแค่ไหน ทั้งนี้ก็ต้องเว้นแต่ท่านผู้รู้ แต่ท่านผู้รู้ก็ไม่ต้องการชีวิตเหมือนอย่างที่คุณเป็นอันมากต้องการแล้ว

ชีวิตต้องการอะไร

ชีวิตนี้ต้องการอะไร อาจจะเป็นปัญหาเดียวกับปัญหาที่ว่า ควรจะวาดภาพชีวิตอนาคตอย่างไร หรืออาจแตกต่างกันก็ได้ สุดแต่ความประสงค์ของผู้ถาม อาจจะมีมุ่งผลทางวัตถุหรือทางโลกทั่วไปก็ได้ อาจหมายถึงผลที่พิเศษไปกว่านั้นก็ได้

ว่าถึงผลทางวัตถุหรือทางโลกทั่วไป ทุกคนก็น่าจะมีทางของตน หรือมีความคิดเห็นของตนเอง เกี่ยวกับการเรียน อาชีพการงาน เป็นต้น แต่ถ้าหมายถึงผลที่พิเศษไปกว่านั้นก็น่าจะคิดต่างออกไปจากสิ่งต่างๆ ที่เป็นบุคคลเป็นวัตถุ เป็นชื่อเสียง เป็นต้น ที่โลกต้องการแล้วชีวิตนี้ต้องการอะไรอีก เพราะสิ่งที่โลกต้องการทั้งปวงก็คล้ายๆ กัน เช่น ต้องการวิชา ต้องการอาชีพ ต้องการภริยา สามี ต้องการบุตร บุตรี ต้องการทรัพย์ ต้องการยศ ต้องการชื่อเสียง เป็นต้น เช่นเดียวกับชีวิตต้องแก่ เจ็บ ตาย ซึ่งเหมือนกันทุกๆ ชีวิต

ชีวิตและเหตุการณ์ของชีวิตทำให้คนมีความเห็นต่อชีวิตต่างกันไป บางคนรื่นเริงยินดีอยู่กับชีวิต มักจะเป็นคนวัยรุ่น กำลังมีร่างกายเจริญ มองเห็นอะไรในโลกก็ยิ้มแย้มแจ่มใสไปทั้งนั้น บางคนระทมอยู่กับชีวิตจนถึงคิดหนีชีวิตก็มี เพราะความไม่สมหวังน้อยหรือมาก บางคนก็เฉยๆ ต่อชีวิต แต่มิใช่เฉยเพราะรู้สัจจะของชีวิต หากเฉยๆ เพราะไม่รู้ ทั้งไม่ต้องการที่จะศึกษาเพื่อรู้ จึงอยู่ไปทำไปตามเคยวันหนึ่งๆ โดยมากน่าจะอยู่ในลักษณะนี้ไม่สู้จะเป็นสุขหรือเป็นทุกข์อะไรมากนัก เพราะไม่อยากจะคิดรู้อะไรมากนัก หรือเพราะไม่มีอะไรจะทำให้เป็นสุขหรือเป็นทุกข์มากนัก สรุปลงว่ายินดีต่อชีวิตบ้าง ยินร้ายต่อชีวิตบ้าง หลงมกมาย เช่น ที่มีความเฉยๆ เพราะไม่รู้ดังกล่าวนั้นบ้าง คนที่เข้าไปยอมเป็นดังนี้ จะต้องพบทั้งความยินดีทั้งความยินร้าย ทั้งความหลงใหลในชีวิต จะต้องพบทั้งสุขทั้งทุกข์ ทั้งได้ทั้งเสีย ขณะเป็นเด็กหรือเป็นวัยรุ่นอาจจะสุข มีสนุกรื่นเริงมาก แล้วจะค่อยๆ พบทุกข์เข้ามาแทนสุข น้อยหรือมากตามวัยที่เพิ่มขึ้น ตามเหตุการณ์ของชีวิตที่ต้องการพบมากขึ้นจะต้องพบทั้งความยินดีทั้งความระทม หรือจะต้องทั้งหัวเราะทั้งร้องไห้ นั่นแหละเป็นชีวิตหรือเป็นโลก

ว่าถึงชาวโลกทั่วไป เมื่อได้มีประสบการณ์จากโลกทั้งสองด้านแล้ว จึงจะรู้จักโลกดีขึ้น แต่ก็มิได้อยู่สองจำพวกเหมือนกัน คือ **พวกหนึ่งแพ้โลก** คือต้องเป็นทุกข์น้อยหรือมากไม่สามารถจะแก้ทุกข์ได้ คล้ายกับรอให้โลกช่วย คือให้เหตุการณ์ข้างดีตามที่ปรารถนาเกิดขึ้น **อีกพวกหนึ่งไม่แพ้โลก** คือไม่ยอมเป็นทุกข์ ถึงจะต้องเป็นทุกข์บ้างอย่างสามัญชน ก็ไม่ยอมให้เป็นมากหรือเป็นนานนัก พยายามแก้ทุกข์ได้ ไม่ต้องรอให้เหตุการณ์ข้างดีที่ปรารถนาต้องการเกิดช่วย ซึ่งเป็นการไม่แน่ แต่ทำความรู้จักโลกนั้นแหละให้ดีขึ้นตามที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้ เช่นว่า “สูงมาดูโลกนี้...ที่พวกคนเขลาติดอยู่ แต่ผู้รู้หาข้ออยู่ไม่” คือการศึกษาทำความรู้ชนิดที่ไม่ติดข้องให้เกิดขึ้น ด้วยปล่อยโลกให้เป็นไปตามวิถีของโลก เหมือนอย่างไม่คิดถึงความอาทิตย์ให้หยุดหรือให้กลับ ซึ่งเป็นไปไม่ได้ หน้าที่ของบุคคลคือตั้งใจให้หยุดหรือให้กลับจากกิเลสและความทุกข์ ให้ดำเนินไปในทางที่ดี ไม่ยอมพ่ายแพ้แก่ชีวิตและโลก

คนเราต้องพบชีวิต หมายถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นแก่ชีวิต ตามที่ปรารถนาไว้ก็มี ที่มิได้ปรารถนาก็มี ว่าถึงปัญหาที่ว่า **คนเราควรจะวาดภาพชีวิตอนาคตของตนอย่างไร หรือ จะให้ชีวิตเป็นอย่างไร** ถ้าตอบตามวิถีชีวิตทั่วไป ก็คงจะว่าเป็นชีวิตที่บริบูรณ์ด้วยผลตามที่ปรารถนาทั้งทางโลกทั้งปวงนี้แหละ รวมเข้าก็คือ ลาภ ยศ

สรรเสริญ สุข อันเรียกว่าโลกธรรม(ธรรมคือเรื่องของโลก) ส่วนที่น่าปรารถนาพอใจ แต่ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า จะต้องพบชีวิตส่วนที่มีได้ปรารถนาอีกด้วย คือส่วนที่ตรงกันข้าม รวมเข้าก็คือ ความเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ ชีวิตของทุกคนจะต้องพบกับโลกธรรมทั้งสองฝ่ายนี้อยู่ด้วยกัน

คำว่า *โลกธรรม พุดง่ายๆ* ก็คือ *ธรรมดาโลก* เพราะขึ้นชื่อว่าโลก ย่อมมีธรรมดาเป็นความได้ ความเสีย หรือความทุกข์ เช่นนั้น สิ่งที่ได้มาบางทีรู้สึกทำให้ความสุขมากเหลือเกิน แต่สิ่งนั้นเองกลับให้ความทุกข์มากก็มี พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสชี้ให้เห็นทุกข์ไว้ก่อน ดังเช่นเมื่อมีเทพมากล่าวคาถาแปลความว่า

“ผู้มีบุตรย่อมบันเทิงเพราะบุตร ผู้มีโคย่อมบันเทิงเพราะโค นครชนย่อมบันเทิงเพราะทรัพย์สมบัติ ผู้ไม่มี ทรัพย์สมบัติย่อมไม่บันเทิง”

พระพุทธเจ้าได้ตรัสแล้วว่า

“ผู้มีบุตรย่อมโศกเพราะบุตร ผู้มีโคย่อมโศกเพราะโค นครชนย่อมโศกเพราะทรัพย์สมบัติ ผู้ไม่มีทรัพย์ (เป็นเหตุก่อกิเลส) ย่อมไม่โศก”

คำของเทวดากล่าวไว้ว่าเป็นภษิตทางโลก เพราะโลกทั่วไปย่อมเห็นดังนั้น ส่วนคำของพระพุทธเจ้า กล่าวไว้เป็นภษิตทางธรรม แต่ก็ความจริง เพราะเป็นธรรมดาโลกที่จะต้องพบทั้งสุขและทุกข์ที่แม้เกิดจาก สิ่งเดียวกัน ฉะนั้น ทุกๆ คนผู้ต้องการโลก คือปรารถนาจะได้สิ่งที่น่าปรารถนา หรือต้องการที่จะให้เป็นไปตาม ปรารถนา ก็ควรต้องการธรรมอีกส่วนหนึ่งที่เป็นเครื่องช่วยรักษาตน ทั้งในคราวได้ ทั้งในคราวเสีย

พระพุทธศาสนาได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตของทุกๆคน ตรงจุดนี้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนให้พิจารณาว่า สุขหรือทุกข์ข้อนี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา แต่ว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนี้เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ คือแปรปรวนไปเป็นธรรมดา เมื่อพิจารณาอยู่ดังนี้จนเกิดปัญญาเห็นจริง สุขหรือทุกข์นั้นๆ ก็จะไม่ตั้งครอบงำจิตอยู่ได้ ผู้ที่มีปัญญาพิจารณาเห็น จริงอยู่ดังนั้น จะไม่ยินดีในเพราะสุข จะไม่ยินร้ายในเพราะทุกข์นั้นๆ ความสงบจิตซึ่งเป็นความสุขจะมีได้ด้วยวิธี นี้

ศึกษาชีวิตทั้งสองด้าน

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ แปลความว่า

“ความโศกย่อมเกิดจากสิ่งเป็นที่รัก ภัยคือความกลัว ย่อมเกิดจากสิ่งเป็นที่รัก สำหรับผู้ที่พ้นแล้วจากสิ่ง ที่เป็นที่รัก จะไม่มีความโศก ภัยจักมีแต่ที่ไหน”

พระพุทธภาษิตนี้ดูคล้ายกับมองในทางร้ายว่า สิ่งเป็นที่รักจะเป็นแหล่งแห่งเกิดความโศกและภัยเสมอ แต่ก็ความจริงที่ความโศกและภัยทุกอย่างเกิดจากแหล่งรักทั้งนั้น ใครก็ตามที่ได้รับความสุขจากสิ่งเป็นที่รัก เพียงอย่างเดียว ยังไม่ชื่อว่าได้พบโลกหรือผ่านโลกทั้งสองด้าน ต่อเมื่อได้รับความทุกข์จากสิ่งเป็นที่รักอีกอย่าง หนึ่ง จึงจะชื่อได้ผ่านพบโลกครบสองด้าน เป็นโอกาสที่ทำให้รู้จักโลกดีขึ้น

อันที่จริงชีวิตที่ดำเนินผ่านสุขทุกข์ต่างๆในโลก หรือผ่านโลกที่มีทั้งสุขทั้งทุกข์ เท่ากับเป็นการศึกษาให้ เกิดเจริญปัญญาขึ้นอยู่เสมอ อาจจะมีการหลงผิดไปในบางคราว ก็ไม่ใช่ตลอดไปและทุกคนที่เกิดมามีพื้น ปัญญาที่จะเพิ่มเติมขึ้นได้เสมอ ทั้งปัญญาที่จะเป็นปัญญาที่สมบูรณ์ขึ้นก็เพราะรู้ทั้งสองด้าน คือรู้ทั้งสุขทั้งทุกข์ ถ้ารู้จักแต่สุข ไม่รู้จักทุกข์ ก็ยังไม่ใช่ปัญญาสมบูรณ์

จะรู้จักทุกข์ได้ก็ต้องประสบกับความทุกข์ และดูเข้าไปที่ทุกข์ หรือดูเข้ามาที่จิตใจอันมีทุกข์ว่า จิตนี้มี ทุกข์ ดูอาการจิตในที่ที่มีทุกข์ว่าเป็นอย่างไร อาการคือ แห้งผากใจปราศจากความสดชื่น เหมือนอย่างต้นไม้เหี่ยว

คร่ำครวญใจด้วยความคิดถึงสิ่งที่ล่วงมาแล้วหรือถึงสิ่งที่ยังไม่มาถึง ไขว่คว้าในสิ่งที่ลื่นไพล่หายไปแล้ว เหมือนอย่างไล่จับเงา หรือกลัวสิ่งที่ยังอยู่ว่าหายไปเสีย หรือกลัวว่าอะไรที่น่ากลัวจะเกิดขึ้น ครอบงำ ไม่มีความผาสุก คับแค้นใจ เหมือนอย่างถูกอัดถูกบีบ อารมณ์เหล่านี้แสดงออกมาให้เห็นทางกายอันเป็นเรือนอาศัยของจิตใจ อวัยวะทางกายที่บอกใจอย่างดีที่สุดคือดวงตาและสีหน้า ดวงตาจะเศร้า สีหน้าจะหมอง ร่างกายทั่วไปจะซุบซิบ อารมณ์ทางกายเหล่านี้กล่าวได้ว่าเป็นผลพลอยเสีย

ดูอาการจิตใจที่มีทุกข์ว่าเป็นอย่างไรๆ ดูให้เห็นชัด ให้คล้ายกับส่องกระจกเห็นเงาหน้าของตนชัดเจน แล้วศึกษา คือพยายามค้นหาความจริงในจิตใจของตนเองต่อไปว่า เป็นอาการประจำหรือเป็นอาการจร เทียบอย่างเป็นโรคประจำหรือเป็นโรคจร มีอะไรเป็นเหตุเป็นสมุฏฐานจะเห็นว่าเป็นอาการจร เพราะแต่ก่อนนี้ไม่เคยมีเคยเป็น เคยมีแต่อาการที่เป็นความสุขอันตรงกันข้าม ถึงอาการที่เป็นความสุขก็เหมือนกัน คือเป็นอาการจร เพราะก่อนหน้านั้นก็ไม่มีเคยมีเคยเป็น ได้แก่ เมื่อเป็นเด็กยังไม่มีการจิตใจเช่นนี้ มาเริ่มมีขึ้นตั้งแต่เมื่ออย่างเข้าครุณวัยเริ่มมีสิ่งเป็นที่รักขึ้นตั้งแต่หนึ่งสิ่งสองสามสิ่ง เป็นต้น เมื่อศึกษาจิตใจของตนเองไปดังนี้ จักได้พบสัจจะขึ้นสมจริงตามพระพุทธรพยากรณ์นี้ แผละเป็นเหตุเป็นสมุฏฐาน

การหัดศึกษาให้รู้จักกระบวนการแห่งจิตใจของตนเองนั้นเป็นข้อที่ควรทำ ทั้งในคราวมีสุขและในคราวมีทุกข์ เหตุแห่งสุขและทุกข์ข้อที่สำคัญก็คือ สิ่งที่เป็นที่รัก ในขณะที่มีสุขจะยกไว้ก่อน จะกล่าวแต่ที่มีทุกข์ ให้รวมใจดูที่ตัวความทุกข์ที่กำลังเสวยอยู่ ดูอาการของจิตที่เป็นทุกข์ว่าเป็นอย่างไร ห่อเหี่ยวอย่างไร มีอาการเศร้าหมองอย่างไร ห่อเหี่ยวอย่างไร หมครส หมคความสำราญอย่างไร ดูความคิดว่าในขณะที่จิตเป็นทุกข์เช่นนี้ จิตมีความคิดอย่างไร คิดถึงอะไร ก็จะรู้ว่ากำลังคิดถึงเรื่องที่ทำให้ทุกข์นั้นแหละ เพราะจิตผูกอยู่กับเรื่องนั้นมาก ความผูกจิตมีมากในเรื่องใด ก็ถึงจิตให้คิดถึงเรื่องนั้นมากและเป็นทุกข์มาก ฉะนั้น ความทุกข์จึงเป็นผลตามความผูกจิต (สังโยชน์) ซึ่งคอยดึงจิตให้คิดไปถึงเรื่องที่ผูกไว้ในใจ

อันที่จริงเรื่องที่ผูกใจไว้นี้มีใช่เฉพาะแต่สิ่งที่เป็นที่รักเท่านั้น ถึงสิ่งที่ไม่เป็นที่รักก็ผูกใจไว้เหมือนกัน จึงเกิดความชอบใจและความไม่ชอบใจ ถ้าไม่มีความผูกใจไว้เสียเลยก็จะมีไม่มีทุกสิ่งคือที่รักก็ไม่มี ที่ไม่รักก็ไม่มี ตลอดถึงความยินดีในร้ายก็จะไม่มี

ตามที่กล่าวมานี้เป็นกระบวนการทางจิต กล่าวสั้นคือ ความผูกจิตอยู่กับเรื่อง (อันเรียกว่า อารมณ์) ที่ทุกๆ คนประสบพบผ่านมาทางอายตนะ มีตา หู เป็นต้น และความคิดที่ถูกดึงให้คิดไปในเรื่องที่ผูกใจอยู่เสมอ ถ้าเป็นเรื่องของสิ่งอันเป็นที่รัก และไม่เป็นที่ปรารถนาต้องการ ยิ่งคิดไปก็ยิ่งเป็นทุกข์ไป จิตกรุ่นคิดไปด้วยเสวยทุกข์ไปด้วย “หยุดคิดได้เมื่อใด ก็หยุดทุกข์ลงเมื่อนั้น”

คำว่า หยุดคิด หมายถึง หยุดคิดถึงเรื่องที่ทำให้เป็นทุกข์ ถ้ากล่าวดังนี้แก่ใคร ก็น่าจะได้รับการตอบว่า สำหรับหลักการที่ว่านั้นไม่เถียง แต่ทำไม่ได้ คือจะห้ามมิให้คิดไม่ได้ ถ้าแย้งดังนี้ก็ต้องรับรองว่าห้ามไม่ได้จริง ด้วยเหตุที่ยังมีความผูกจิตอยู่ในเรื่องนั้น ดังที่ได้กล่าวข้างต้นแล้วว่า ความผูกจิตไว้นี้เองคอยดึงจิตให้คิดไปในเรื่องที่ผูกไว้ เป็นดังนี้จนกว่าจะปล่อยความผูกนี้ได้ ถ้าว่าดังนี้ก็น่าจะถูกประท้วงอีกว่าปล่อยไม่ได้ เพราะเป็นสิ่งที่นั่นสิ่งนี้ ซึ่งเป็นที่รัก และสามัญชนทั่วไปก็จะต้องมีสิ่งเป็นที่รัก เช่น จะต้องมีพ่อแม่ลูกหลาน เป็นต้น ที่เป็นที่รัก เมื่อมีจิตใจก็จะต้องผูกพัน ที่เรียกว่าความผูกจิต จึงไม่สามารถจะปล่อยไว้ ถ้ามีการประท้วงดังนี้ก็ต้องตอบชี้แจงได้ว่ารับรองว่าสามารถแน่ ถ้าลองปฏิบัติดูตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เพราะความผูกพันแห่งจิตใจนี้เป็นกิเลส เพื่อที่จะชี้ให้เห็นหน้าตาให้ชัดขึ้นพระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในธรรมบท แปลความรวมกันว่า

“ความโศก ความกลัว เกิดจากความรัก ความยินดี ความใคร่(กาม) ความอยาก (ตัณหา) สำหรับผู้ที่พ้น แล้วจากความรัก ความยินดี ความใคร่(กาม) ความอยาก (ตัณหา) จะไม่มี ความโศก ความกลัวจักมีแต่ที่ไหน”

สิ่งอันเป็นที่รักของชีวิต

คนทั่วไปนั้นย่อมมีความรัก ความยินดี ความใคร่ ความอยาก ว่าถึงความรักเพียงข้อเดียวก่อน ทุกๆ คนก็มีอยู่ในบุคคลและในส่วนต่างๆ มาก เช่น บุตรธิดารักมารดาบิดา มารดาบิดาก็รักบุตรธิดา สามีกี่รักภรรยา ภรรยา ก็รักสามี แต่มักจะลืมนึกถึงอีกผู้หนึ่งซึ่งเป็นที่รักของตนเองอย่างลึกซึ้ง คือตนเอง คือลืมนึกรักตนเอง คิดดูให้ดี จะเห็นว่าตนเป็นที่รักยิ่งของตนเองอยู่แล้ว ดังที่มีเรื่องเล่าว่า

ครั้งหนึ่ง พระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสถามพระนางมัลลิกาเทวีของพระองค์ว่า ใครเป็นที่รักของพระนางยิ่งกว่าตนเอง(ของพระนาง) พระนางกราบทูลว่าไม่มี แล้วกราบทูลถามพระราชอาเช่นเดียวกันว่า ใครเป็นที่รักของพระองค์ยิ่งกว่าพระองค์เอง ตรัสตอบว่าไม่มีเช่นเดียวกัน พระเจ้าปเสนทิโกศลได้เสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้า กราบทูลข้อที่ตรัสได้ตอบกันนี้ พระพุทธเจ้าอุทานขึ้นในเวลานั้นว่า

“ตรวจดูด้วยใจไปทุกทิศแล้ว ก็ไม่พบผู้ที่เป็นที่รักยิ่งกว่าตนในที่ไหน ตนเป็นที่รักมากของคนอื่นๆ อย่างนั้น เพราะเหตุนั้น ผู้รักตนจึงไม่ควรเบียดเบียนผู้อื่น”

พระพุทธอุทานนี้ตรัสสอนให้คิดถึงใจเราเทียบกับใจเขา ดังที่กล่าวกันว่า นำใจเขามาใส่ใจเรา เพื่อจะได้สังวรจากการทำที่เป็นการเบียดเบียนผู้อื่น แต่ก็ป็นอันทรงรับรองข้อที่พระนางมัลลิกากราบทูลพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นว่า ไม่มีใครจะเป็นที่รักของตนยิ่งกว่าตน และพระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ในพระธรรมบทว่า

“ถ้ารู้ว่าตนเป็นที่รัก พึงรักษาตนไว้ให้ดี บัณฑิตพึงประคับประคองตนตลอดยาม (คือวัย) ทั้งสามยามไคยามหนึ่ง”

นี่เป็นพระพุทธโอวาทตรัสเตือนไว้เพื่อมิให้หลงลืมตนเองไปเสีย หน้าที่ของตนนั้นจะต้องรักษาประคับประคองตนเองไว้ให้ดี

ควรสังเกตว่า พระพุทธองค์มิได้ตรัสสอนว่า จงรักตน หรือควรรักตน หรือต้องรักตนเพราะตนเป็นที่รักของตนอยู่แล้วแก่ทุกๆ คน คือทุกๆ คนต่างรักตนเองอยู่ด้วยกันแล้ว และรักยิ่งกว่าสิ่งอื่นหรือใครอื่นทั้งหมด เมื่อมีความจริงอยู่ดังนี้ จึงไม่จำเป็นจะต้องตรัสสอนให้รักตนเข้าอีก แต่ตรัสสอนให้ทำความรู้ตัวดังกล่าวและให้รักษาตนให้ดี

คิดดูอีกสักหน่อย เมื่อเกิดมาก็มาคนผู้เดียว คราวจะตายไปก็คงไปตนผู้เดียวอีกเหมือนกัน บุคคลและสิ่งทั้งปวงแม้จะเป็นที่รักยิ่งนัก ก็เกิดขึ้นหรือมาพบกันเข้าในภายหลัง และมีอยู่เฉพาะในชีวิตนี้ ไม่มีที่ที่จะไปด้วยกันกับตนในภพหน้า สิ่งที่จะไปด้วยคือบุญหรือบาปที่ทำไว้เองแม้ในชีวิตนี้ก็มิใช่จะร่วมสุขร่วมทุกข์ไปด้วยกันทุกอย่าง เช่น ถึงคราวเจ็บก็ต้องเจ็บเอง ใครจะเจ็บแทนกันหาได้ไม่ ตนเองเท่านั้นต้องร่วมสุขทุกข์กับตนเองตลอดไป ในคราวเกิด แก่ เจ็บ ตาย ในโลกนี้ โลกหน้า ในมนุษย์ ในนรก ในสวรรค์ ตลอดถึงนิพพาน ก็เป็นเรื่องของตนเองผู้เดียวทั้งหมด พิจารณาให้ตระหนักในความจริงดังนี้ จะช่วยถอนความผูกใจเป็นทุกข์ออกได้บ้างไม่มากนักน้อย

ในครั้งพุทธกาล เมื่อพระเจ้ามหากัปปินะทรงสละราชสมบัติ เสร็จออกจากรัฐของพระองค์ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ทรงขออุปสมบทเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าได้ประทานอุปสมบทให้เป็นภิกษุแล้ว ฝ่ายพระเทวีของพระองค์มีพระนามว่าอินชา ได้เสด็จติดตามไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ทรงสอดส่ายพระเนตรหา

พระราชาวาจะประทับอยู่ที่ไหน ในหมู่พระพุทธรูปสาวกที่นั่งแวดล้อมพระพุทธรูปองค์อยู่นั้น เมื่อไม่ทรงเห็น ก็กราบทูลถามพระพุทธรูปองค์ว่า ได้ทรงเห็นพระราชบิดาหรือ พระพุทธรูปองค์ได้ตรัสถามว่า ทรงแสวงหาพระราชประเสริฐหรือว่าแสวงหาพระองค์ (ตน) ประเสริฐ พระนางทรงได้สติ กราบทูลว่า แสวงหาตนประเสริฐทรงสงบพระทัยฟังธรรมได้

ครั้นทรงสดับธรรมไปก็ทรงเกิดธรรมจักขุ คือดวงตาเห็นธรรม ที่เรียกว่าธรรมจักขุนี้มีแสดงไว้ในที่อื่นว่า คือเกิดดวงตาเห็นธรรมขึ้นว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหม่อมมีความดับไปเป็นธรรมดา” ได้แก่ เห็นธรรมดาที่เป็นของคู่กัน คือเกิดและดับ จะกล่าวว่าเป็นความดับของทุกสิ่งที่เกิดมาก็ได้

ชีวิตนี้เรียกได้ว่าเป็นความเกิดสิ่งแรก ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดของสิ่งทั้งหลายในภายหลัง ก็ต้องมีความดับ สิ่งที่ได้มาพร้อมๆกับชีวิตก็คือตนเอง นอกจากตนเองไม่มีอะไรทั้งนั้น สามิภริยา บุตรธิดา ทรัพย์สินเงินทองไม่มีทั้งนั้น เรียกว่าเกิดมาตัวเปล่า มาตัวคนเดียว พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “ตนแลเป็นคติ (ที่ไปหรือการไป) ของตน” ในเวลาดับชีวิต ก็ตนเองเท่านั้นต้องไปแต่ผู้เดียวตามกรรม ทั้งทุกสิ่งไว้ในโลกนี้ แม้ชีวิตร่างกายนี้ก็นำไปด้วยไม่ได้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า

“บุคคลผู้จะต้องตาย ทำบุญและบาปทั้งสองอันใดไว้ในโลกนี้ บุญบาปทั้งสองนั้นเป็นของผู้นั้น ผู้นั้นพาเอาบุญบาปทั้งสองนั้นไป บุญบาปทั้งสองนั้นติดตามผู้นั้น ไปเหมือนอย่างเงาที่ไม่ละตัว”

ก็เมื่อตนเองเป็นผู้มาคนเดียวไปคนเดียว เมื่อมาก็มาตามกรรม เมื่อไปก็ไปตามกรรมถึงผู้อื่นก็เหมือนกัน ไม่ว่าจะไปใครทั้งนั้น ก็จะเป็นสามี ภริยา เป็นบุตร ธิดา เป็นญาติมิตร หรือแม้เป็นศัตรู ต่างก็มาคนเดียวตามกรรม ไปตามกรรม ฉะนั้นก็ควรที่จะต้องรักตนสงวนตน แสวงหาตนมากกว่าที่จะรัก จะสงวน จะแสวงหาใครทั้งนั้น

คำว่าแสวงหาตนเป็นคำมีคติที่ซึ่ง คิดพิจารณาให้เข้าใจให้ดีจะบังเกิดผลดียิ่งนัก แต่ที่จะเริ่มแสวงหาตนได้ ก็ต้องได้สติย้อนมานึกถึงตนในทางที่ถูกที่ควร และคำว่าแสวงหาตนหาได้มีความหมายว่าเห็นแก่ตนไม่ เพราะผู้เห็นแก่ตนหาใช่ผู้ที่แสวงหาตนไม่ กลายเป็นแสวงหาสิ่งที่มีใจตนไปเสีย

แง่คิดเกี่ยวกับชีวิต

อันเหตุการณ์ที่บังเกิดขึ้นแก่ชีวิต มีอยู่เป็นอันมากที่บังเกิดขึ้นโดยไม่รู้ไม่คิดมาก่อน แต่เมื่อเป็นเหตุการณ์ที่จะต้องเกิดก็เกิดขึ้นจนได้ ถ้าหากใครมองดูเหตุการณ์ต่างๆ เหล่านั้นอย่างของเล่นๆ ไม่จริงจัง ก็ไม่เกิดทุกข์เดือดร้อน หรือจะเกิดบ้างก็เกิดอย่างเล่นๆ ถ้าจะหนีเหตุการณ์เสียบ้างก็เหมือนอย่างหนีไปเที่ยวเล่นหรือไปพักผ่อนเสียครั้งคราวหนึ่ง

คนเรานั้นเมื่อเห็นว่าที่ใดมีทุกข์ ก็จะต้องหนีไปให้พ้นจากคนหรือเหตุการณ์ที่ก่อทุกข์ให้เกิดขึ้น ฉะนั้นถ้าแต่ละคนได้ระลึกถึงข้อนี้ ก็ควรจะไม่ประพฤติหรือกระทำการก่อทุกข์ให้แก่กัน ทั้งนี้ด้วยความสำนึกตนและประพฤตินให้อยู่ในขอบเขตที่สมควร

เรื่องว่อะไรสมควรอะไรไม่สมควรนั้น ถ้าเรามีสติรู้จักตนตามเป็นจริง ไม่หลงตน ไม่ลำเอียงแล้ว ก็จะสามารถรู้ได้โดยง่าย บางทีหลอกคนอื่นได้ แต่หลอกตนเองหาได้ไม่ เช่น คนที่รู้ที่อยู่ของตนเองเป็นอย่างไร แต่เที่ยวพูดโอ้อวดคนอื่นว่าวิเศษต่างๆ บางทีหลอกตนเองให้หลงไปสนิท แต่หลอกคนอื่นไม่ได้ เช่นคนที่หลอกหาได้มีความวิเศษอันใดไม่ แต่เข้าใจตนเองว่าวิเศษ แล้วแสดงตนเช่นนั้น ส่วนคนอื่นเขารู้ว่าเป็นอย่างไร จึงหัวเราะเอา หากได้มองดูความเป็นไปต่างๆ กันของคนในทางที่น่าหัวเราะดังนี้ ก็น่าจะมีทุกข์น้อยลง การมองดูคนอื่นนั้นผู้มองดู

ตนเองไม่ได้ เพราะตนเองต้องรับผิดชอบต่อตนเองโดยตรง ส่วนคนอื่นเขาก็ต้องรับผิดชอบต่อตัวเอง เรื่อง ความรับผิดชอบนี้บางทีนึกไปไม่ออกว่าทำอะไรไว้จึงต้องรับผิดชอบเช่นนี้ เช่น ต้องรับเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นแก่ชีวิต

ในฐานะเช่นนี้ ผู้เป็นศิษย์ของพระพุทธเจ้าย่อมใช้ศรัทธาความเชื่อในกรรมและผลของกรรม ทำกรรมที่ผิดไว้ก็ต้องรับผิดชอบต่างๆ ทำกรรมที่ชอบไว้ก็ต้องรับผิดชอบต่างๆ จะเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่งหาได้ไม่ เมื่อยอมรับกรรมเสียได้ดังนี้ ก็จะมีใจกล้าหาญ เป็นอะไรเป็นกันไม่กลัวต่อเหตุการณ์ต่างๆ และเมื่อเหตุการณ์ต่างๆ เกิดขึ้นจะแก้อย่างไร ศิษย์ของพระพุทธเจ้าย่อมแก้ด้วยสติและปัญญา เพื่อให้เป็นผู้ชนะด้วยความดี

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “พึงชนะคนตระหนี่หรือความตระหนี่ด้วยการให้” นี่เป็นวิธีเอาชนะวิธีหนึ่ง ใครเป็นคนมีความตระหนี่และความโลภ ก็คือตัวเราเองหรือคนอื่นก็ได้ ถ้าเป็นตัวเราเองก็ต้องเอาชนะด้วยการให้ พยายามให้ตัวเองเป็นผู้ให้ ถ้าเป็นคนอื่นก็อาจเอาชนะเขาด้วยการให้ได้เหมือนกัน เช่น ให้สิ่งที่เขาต้องการ เขาก็พอใจแล้ว ให้สิ่งที่เราต้องการบางทีก็ซื้อเขาได้ด้วยการให้ทรัพย์ ผู้ที่มีจิตใจสูงบางคนสละให้ยิ่งกว่าเขาขอเป็นทานอย่างสูงซึ่งทำให้เป็นที่พิศวงแก่คนอื่นๆ ว่าทำไมจึงให้ได้

คนยอมปฏิบัติตามระดับของจิตใจ ไม่สามารถจะทำให้ต่ำกว่าระดับของตนได้ แต่คนดีนั้นพระยอมรักษา ดังภาษิตว่า “ธรรมแลยอมรักษาผู้ประพฤติธรรม” ศิษย์ของพระพุทธเจ้าย่อมมีศรัทธาอยู่อย่างมั่นคงดังนี้ และยอมปฏิบัติตนเป็นผู้หลักออกอยู่เสมอ โดยเฉพาะเป็นผู้หลักออกทางใจ จึงไม่เป็นทุกข์

อันเรื่องของชีวิต บางคราวก็ดูเป็นของเปิดเผยง่าย ๆ บางคราวก็ดูลึกลับ เพราะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแก่ชีวิต บางอย่างก็เกิดตามที่คนต้องการให้เกิด บางอย่างก็เกิดขึ้นโดยคนมิได้เจตนาให้เกิด แต่ผลทุกอย่างย่อมมีเหตุ ถ้าได้รู้เหตุก็เป็นของเปิดเผย ส่วนที่ว่ลึกลับก็เพราะไม่รู้เหตุ จู่ๆ ก็เกิดผลขึ้นเสียแล้ว เช่น ไม่ได้คิดว่าพรุ่งนี้จะไปข้างไหน ครั้นถึงวันพรุ่งนี้เช้า ก็ต้องไปด้วยเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบัดเดี๋ยวนั้น ว่าถึงคนทั่วไปแล้ว เรื่องของพรุ่งนี้เป็นเรื่องลึกลับ เพราะต่างก็ไม่วุ่นวายของตนเองจริงๆ ถึงวันนี้เองก็รู้อยู่เฉพาะปัจจุบัน คือเดี๋ยวนี้นี้แต่อนาคตหารู้ได้ไม่ ว่าต่อไปแม้ในวันนี้จะเกิดอะไรขึ้นบ้าง

คนเรามีความคิดหวังกันไป ซึ่งจะคิดอย่างไรก็คิดได้ และก็จะทำให้ผลตามที่คิด แม้คนที่คิดทุจริตทำทุจริต ก็อาจได้ผลจากการทำทุจริต คนที่ประทุษร้ายมิตรหรือคนดี คนบริสุทธ์ก็อาจได้รับผลจากการทำนั้น เช่น ได้ทรัพย์สินเงินทอง วันนั้นจน แต่พรุ่งนี้มั่งมีขึ้น ขวนให้เคลิบเคลิ้มไปไม่น้อย และคนเป็นอันมากก็ดูเหมือนจะเคลิ้มไปในผลที่ล่อใจเช่นนี้ง่าย จนถึงบางทีคนที่เคยตรงก็กลับคด เคยเป็นมิตรก็กลับเป็นศัตรู เพราะมุ่งแต่จะได้เป็นประมาณ เพราะความกลัวต่อวันพรุ่งนี้หรือโลกต่อวันพรุ่งนี้ บางทีก็เพื่อตนหรือเพื่อผู้อื่นที่ตนรักใคร่ วันพรุ่งนี้อาจจะร้ายขึ้นจริง แต่วันพรุ่งนี้มีชั่วโมงเพียงวันเดียว ผู้ที่คิดให้ยาวออกไปอีกหลายๆ พรุ่งนี้จึงน่าจะสะดุดใจ

และถ้าใช้ความคิดให้มากสักหน่อย เช่นว่า น่าละอายไหมที่ไปช่วงชิงของของผู้อื่น ยิ่งถ้าผู้อื่นนั้นเป็นคนดี คนบริสุทธ์ ก็ยิ่งน่าละอายใจ เพราะคนดีอย่างที่เรียกว่าใจพระนั้นยอมถือว่า “แท้เป็นพระ ชนะเป็นมาร” จึงเป็นผู้ยอมให้แก่ผู้ที่ต้องการ แม้จะต้องเสียจนหมดสิ้น ก็ยังคิดว่าจะเป็นทุกข์ใจมาก เพราะเหตุที่จะต้องแก่งแย่งจะคิดเอาเปรียบนั้นไม่ต้องพูดถึง เพียงคิดให้พอเสมอกันก็ไม่ประสงคจะเสียแล้ว คนดีที่มีใจเช่นนี้ ไม่มีประทุษร้ายจิตต่อใครเลย แม้แต่น้อย ใครต้องการจะเอาเปรียบเมื่อใดก็ได้เปรียบเมื่อนั้น แต่ข้อที่สำคัญ หากไปกระทบคนดีมีใจพระนั้นมิใช่จะได้เปรียบอย่างง่ายดายน่าจะเสียใจ ยังได้กรรมที่หนักด้วย คือได้บาปหนักหนา คิด

เอาเปรียบคนที่คิดเอาเปรียบด้วยกันยังบาปน้อยกว่า เพราะมีใจเป็นอกุศลเสมอกัน ข้อที่ว่าเป็นบาปหนักหนา นั้น คือกกระดับแห่งจิตใจของตนเองลงไปให้ต่ำทรมานไม่จำเป็นต้องไปพูดถึงนรกหรือผลอะไรที่คอยจะค้ำอยู่

ระดับของคน แม้เพียงคนสามัญย่อมมียุติธรรมตามควร ไม่ต้องการเสียเปรียบ ไม่ต้องการเอาเปรียบใคร ไม่รังแกข่มเหงผู้อื่น ไม่ต้องพูดถึงมิตรหรือผู้มิตุคนมีอุปการะแก่ตนซึ่งจะต้องมีความซื่อตรงต่อมิตร มีความกตัญญูต่อผู้มิตุคนโดยแท้ คนบาปหนักก็คือคนที่มิตุระดับแห่งจิตใจต่ำลงไปกว่านี้ พระพุทธเจ้าทรงปรารภคนที่มิตุระดับจิตใจต่างๆ กันนี้ จึงตรัสว่า “*ความดีอันคนดีทำง่าย แต่คนชั่วทำยาก ส่วนความชั่วอันคนชั่วทำง่าย แต่คนดีทำยาก*”

เมื่อนั่งรถไปตามถนนสายต่างๆ ถึงตอนที่มิมีสัญญาณไฟเขียวแดง จะพบว่าถูกไฟแดงที่ต้องหยุดรถมากกว่าไฟเขียวซึ่งแล่นรถไปได้ นานีกว่าการดำเนินทางชีวิตของทุกคนมักจะต้องพบอุปสรรคที่ทำให้การงานต้องชะงัก หากเทียบกับทางโปรง น่าจะต้องพบความติดขัดมากกว่าที่จะปลอดโปรงไปได้ทีเดียว บางครั้งอาจต้องประสบเหตุที่น่าตกใจว่าจะล้มเหลวหรือเสียหายมาก คล้ายอุบัติเหตุของรถที่วิ่งไปบนถนน คนที่อ่อนแอยอมยอมเพื่ออุปสรรคง่ายๆ ส่วนคนที่เข้มแข็งยอมไม่ยอมแพ้ เมื่อพบอุปสรรคก็แก้ไขไป รักษาการงานหรือสิ่งที่มุ่งจะทำไว้ด้วยจิตใจที่มุ่งมั่น ถืออุปสรรคเหมือนอย่างสัญญาณไฟแดงที่จะต้องพบเป็นระยะ ถ้ากลัวจะต้องพบสัญญาณไฟแดงตามถนนซึ่งต้องหยุดรถ ก็จะไปข้างไหนไม่ได้ แม้ในการดำเนินทางชีวิตก็ฉนั้น ถ้ากลัวจะต้องพบอุปสรรคก็ทำอะไรไม่ได้ ฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงตรัสสอนไว้แปลความว่า “*คนพึงพยายามร่ำไปจนกว่าจะสำเร็จประโยชน์ที่ต้องการ*”

ความไม่สำเร็จและความพิบัติต่างๆ อาจมิได้เหมือนกัน เมื่อได้ใช้ความพยายามเต็มที่แล้วไม่ได้รับความสำเร็จก็ไม่ควรเสียใจ ควรคิดปลงใจลงว่าเป็นคราวที่จะพบความไม่สำเร็จในเรื่องนี้ ทั้งไม่ควรจนปัญญาที่จะคิดแก้หรือทำการอย่างอื่นต่อไป เพราะการงานที่จะพึงทำให้เกิดผลนั้นมีอยู่เป็นอันมาก ดังคำว่า “*ทรัพย์นี้มีไกล ใครปัญญาไว หาได้ไม่นาน*” วิสัยคนมีปัญญาไม่อับจนถึงกับไปคิดแย่งทรัพย์ของใคร คนที่เพียวลภขโมยแย่งชิง หรือทำทุจริตเพื่อได้ทรัพย์ล้วนเป็นคนอับจนปัญญาที่จะหาในทางสุจริตทั้งนั้น ส่วนความพิบัติต่างๆ นั้น เมื่อไม่ประมาทยังต้องพบ ก็แปลว่าถึงคราว หรือที่เรียกว่าเป็นกรรม เช่น ถูกไฟไหม้หรือถูกเสียหายต่างๆ

เรื่องของกรรมที่หมายถึงกรรมเก่า เป็นแรงดันที่สำคัญอย่างหนึ่ง กรรมเก่าที่ทำไว้ไม่ดียอมเป็นแรงดันให้พบผลที่ไม่ดี กรรมเก่าที่ทำไว้ดีเป็นแรงดันให้พบผลที่ดี แต่ยังมีแรงดันอีกอย่างหนึ่งที่ส่งเสริมหรือต้านทาน คือกรรมใหม่ที่ทำในปัจจุบัน ถ้ากรรมปัจจุบันไม่ดีเป็นแรงดันได้แรงดันของกรรมดีเก่า ส่งเสริมแรงดันของกรรมเก่าที่ไม่ดีด้วยกัน ถ้ากรรมปัจจุบันดีก็เป็นแรงดันได้แรงดันของกรรมเก่าที่ไม่ดี ส่งเสริมแรงดันของกรรมเก่าที่ดีด้วยกัน ความที่จะได้กันหรือส่งเสริมกันได้เพียงไรนั้น ขึ้นอยู่กับระดับของกำลังที่แรงหรืออ่อนกว่ากันเพียงไร

คติทางพระพุทธศาสนาแสดงว่า “*บาปกรรมที่บุคคลใดทำไว้แล้ว บุคคลนั้นย่อมละได้ด้วยกุศล*” ฉะนั้น ผู้ที่มีศรัทธาในกรรมหรือในบุญบาปจึงทำการที่คืออยู่เสมอ และมีจิตใจเด็ดเดี่ยวกล้าหาญ เพราะได้เห็นแล้วว่าบุญช่วยได้จริงและช่วยได้ทันเวลา ผลที่เกิดขึ้นในระยะเวลาต่างๆ กันเป็นเครื่องพิสูจน์ ความจริงเรื่องบุญบาปซึ่งจะเห็นกันได้ในชีวิตนี้

ชีวิตของทุกๆ คนที่ผ่านพ้นไปรอบปีหนึ่งๆ นับว่าเป็นลาภอย่างยิ่ง เมื่อถึงวันเกิด บรรดาผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาจึงถือเป็นปรารภเหตุทำบุญน้อยหรือมาก เพื่อฉลองอายุที่ผ่านมาและเพื่อความเจริญอายุ พร้อมทั้งวรรณะ สุข พล ยิ่งขึ้น ความเจริญอายุ วรรณะ สุข พล เป็นพรที่ทุกๆ คนปรารถนา แต่พรเหล่านี้หาได้เกิดขึ้นด้วย

ลำพังความปรารถนาเท่านั้นไม่ ย่อมเกิดขึ้นจากการทำบุญ ฉะนั้นคนไทยเราส่วนมากจึงยินดีในการทำบุญ และยินดีได้รับพรอนุโมทนาจากพระสงฆ์หรือผู้ใหญ่ ยินดีรับประพรมน้ำพระพุทธมนต์ในที่สุดแห่งการทำบุญถือว่าเป็นสิริมงคล

พิจารณาคุณถึงพฤติกรรมในเรื่องนี้โดยตลอดแล้ว จะเห็นว่าพึงเป็นสิริมงคลจริง เพราะสาระสำคัญของเรื่องนี้อยู่ที่ว่าได้ทำบุญแล้ว คำอวยพรต่างๆ จึงตามมาทีหลัง สนับสนุนกันให้จิตใจมีความสุขขึ้นในปัจจุบันทันที ความสุขอันบริสุทธิ์นี้แหละคือบุญ ดังมีพุทธภาษิตตรัสไว้แปลความว่า “ท่านทั้งหลายอย่ากลัวต่อบุญเลย คำว่าบุญนี้เป็นชื่อแห่งความสุข” หมายถึง ความสุขที่บริสุทธิ์ คือความสุขอันเกิดจากกรรมที่บริสุทธิ์ ซึ่งก็เรียกว่าบุญเช่นเดียวกัน

อีกแห่งหนึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ แปลความว่า “ผู้ที่ได้ทำบุญไว้บันเทิงเบิกบาน เพราะเห็นความบริสุทธิ์แห่งกรรมของตน ผู้ที่ได้ทำบาปไว้ยับเสรำ เพราะเห็นความเศร้าหมองแห่งกรรมของตน” อันกรรมที่บริสุทธิ์เกิดจากจิตใจที่บริสุทธิ์ เพราะสงบความโลภ โกรธ หลง ประกอบด้วยธรรมมีเมตตากรุณา เป็นต้น จะเห็นได้จากจิตใจของผู้ที่ทำการบริจาคในการบุญต่างๆ ของผู้ที่รักษาศีลและอบรมจิตใจกับปัญญา

ใครๆก็เคยทำทาน รักษาศีล และอบรมจิตกับปัญญาดังกล่าว ย่อมจะทราบได้ว่ามีความสุขอย่างไร ตรงกันข้ามกับจิตใจที่เราร้อนด้วยกิเลสต่างๆ และแม้จะได้อะไรมาด้วยกิเลส มีความสุข ตื่นเต้น ลองคิดดูให้ดีแล้วจะเห็นว่าเป็นความสุขจอมปลอม เพราะเป็นความสุขของคนที่ยังหลงไปแล้ว เหมือนความสุขของคนที่ถูกเขาลอกหลวงนำไปทำร้าย ด้วยหลอกให้ตายใจและจิตใจด้วยเครื่องล่ออย่างใดอย่างหนึ่ง คนที่ตายใจเสียเพราะเหตุนี้คือคนที่ประมาทไปแล้วดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “คนประมาทแล้วเหมือนคนตาย” ไม่อาจจะเห็นสังขะ คือความจริง ตามธรรมของพระพุทธเจ้า อาจคัดค้านคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าได้ อย่างที่คิดว่าตนฉลาด

ไม่มีอะไรจะช่วยบุคคลประเภทนี้ได้ นอกจากการทำบุญ เพราะการทำบุญทุกครั้งไปย่อมเป็นการฟอกชำระจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาดขึ้นทุกที เหมือนอย่างการอาบน้ำชำระร่างกายซึ่งทำให้ร่างกายสะอาดสบาย เมื่อจิตใจมีความสะอาดบริสุทธิ์ขึ้นตามสมควรแล้ว จะมองเห็นได้เองว่าความสุขที่บริสุทธิ์แท้จริงนั้นเกิดจากกรรมที่บริสุทธิ์เท่านั้น จะได้ปัญญาซาบซึ่งถึงคุณพระทั้งสามว่า “ความเกิดขึ้นของพระพุทธทั้งหลายให้เกิดสุขจริง การแสดงพระสัทธรรมให้เกิดสุขจริง ความพร้อมเพรียงของสงฆ์คือหมู่ให้เกิดสุขจริง ความเพียรของหมู่ที่พร้อมเพรียงกันให้เกิดสุขจริง”

ผู้ที่มีจิตใจ ธรรม และความสุขที่บริสุทธิ์ดังนี้ ชื่อว่าผู้มีบุญอันได้ทำแล้วในปัจจุบันเป็นผู้ที่มีความมั่นคงในตนเองอย่างใดใครๆ หรืออะไรจะทำลายมิได้ และจะเจริญพร คือ อายุวรรณ สุข พล ยิ่งๆ ด้วยเดชบุญ

ความเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆ ทั้งที่เป็นเหตุการณ์ส่วนตัวและส่วนรวม ตลอดถึงที่เรียกว่าเหตุการณ์ของโลก ได้เกิดขึ้น บางทีก็รวดเร็วอย่างไม่นึก ถึงกับทำให้คนทั้งปวงพากันตะลึงงันก็มี เหตุการณ์ในวันนี้เป็นอย่างนี้ แต่วันพรุ่งนี้เล่า ยากที่จะคาดว่าจะเป็นอย่างไร วันนี้ยังอยู่ดีๆ พรุ่งนี้มีข่าวออกมาว่าสิ้นชีพเสียแล้วก็มี เมื่อวานนี้ระเบิดกันตุมตามอยู่ วันนี้ประกาศออกไปว่าหุกระเบิดส่วนใหญ่ก็มี วันพรุ่งนี้จะเป็นอย่างไรอีกก็ยากที่จะทราบ

ความเปลี่ยนแปลงของโลกดังนี้ ผู้ที่ศึกษาธรรมะของพระพุทธเจ้าย่อมไม่เห็นเป็นของแปลก ถ้าโลกจักหยุดเปลี่ยนแปลงนั้นแหละจึงจะแปลก ซึ่งไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เพราะขึ้นชื่อว่าโลกแล้วต้องเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ที่เรียกว่าความเปลี่ยนแปลงนั้น คือเหตุการณ์อย่างหนึ่งดับไป เหตุการณ์อีกอย่างหนึ่งก็เกิดขึ้นแทน ฉะนั้น

ความเปลี่ยนแปลงก็คือความดับ – เกิด หรือความเกิด – ดับของสิ่งทั้งหลาย นี่เป็นวิบาก คือเป็นผล ถ้าเป็นผลที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติก็มีคำเรียกว่าปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ ซึ่งจะยกไว้ไม่พูดถึงในที่นี้ จะพูดถึงแต่ที่เกี่ยวกับบุคคลคือบุคคลก่อนนั่นเอง

อันเหตุการณ์ที่คนก่อให้เกิดขึ้นนั้น นับว่าเป็นกรรมของคน หมายความว่า การที่คนทำขึ้นไม่ใช่หมายความว่ากรรมเก่าอะไรที่ไม่รู้ กรรมคือการทำที่รู้ๆ อยู่นี่แหละ เมื่อเกิดขึ้นด้วยกิเลส ก็เป็นเหตุทำลายล้าง แต่เมื่อเกิดขึ้นด้วยธรรม ก็เป็นเหตุเกื้อกูลให้เกิดความสุข เหตุการณ์ส่วนใหญ่ของโลกนั้นมีขึ้นด้วยกิเลสหรือกรรมของคนไม่มากนัก แต่มีผลถึงคนทั้งปวงมากมาย

ถ้าจะถามว่ากิเลสซึ่งนับว่าอธรรมเป็นธรรมนั้น ก่อให้เกิดเหตุการณ์ต่างกันตรงกันข้ามใครๆ ก็น่าจะมองเห็น แต่ใจจริงยังใช้กิเลสกันอยู่ พระพุทธศาสนาหรือศาสนาอื่นๆ จะช่วยให้คนใช้ธรรมกันให้มากกว่านี้มีได้หรือ

ถ้ามีคำถามมาดังนี้ ก็น่าจะมีคำถามย้อนไปบ้างว่า เมื่อเป็นสิ่งที่เรามองเห็นกันง่ายดั่งนั้นทำไมใครๆ จึงไม่สนใจที่จะปฏิบัติธรรมของพระพุทธเจ้ากันให้มากขึ้นเล่า พระพุทธศาสนาพร้อมที่จะช่วยทุกๆ คนอยู่ทุกขณะ แต่เมื่อใครปิดประตูใจ ไม่เปิดรับธรรม พระพุทธศาสนาก็เข้าไปช่วยไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ โลกจึงต้องปราบกันลงไปด้วยกำลังต่างๆ แม้ฝ่ายถูกก็ต้องใช้กำลังแก้ฝ่ายผิด นับว่าเป็นเรื่องของโลก ซึ่งมีวุ่นวายมีสงบสลับกันไป และมนุษย์เรานั้นแม้มีกำลังกายด้อยกว่าช้างมาเป็นต้น แต่มีกำลังปัญญาสูงกว่า กำลังปัญญานี้เองที่สร้างแสนยานุภาพได้ยิ่งใหญ่ ทั้งสร้างระบอบธรรมอย่างพิเศษขึ้นด้วย ฉะนั้น ในขณะที่มีจิตใจได้สำนึกได้สติขึ้นแม้จะหลังตีกันมาพักใหญ่แล้ว ก็เป็นโอกาสที่มีปัญญามองเห็นธรรม และกลับมาใช้ธรรมสร้างความเจริญและความสุขกันต่อไป

จุดหมายของชีวิต

ชีวิตอันอุดม เป็นจุดหมายที่พระพุทธเจ้าสอนให้ทุกคนปฏิบัติให้ถึง ถ้าจะตั้งปัญหาว่าอะไรคือชีวิตอันอุดม ก็น่าจะต้องพิจารณากัน คำว่า อุดม แปลว่า สูงสุด ชีวิตอันอุดมคือชีวิตที่สูงสุด ผลที่ปรารถนาจะได้อย่างสูงสุดในชีวิตไซ้ไหมเป็นชีวิตอันอุดม ถ้าถือเอาความปรารถนาเป็นเกณฑ์ดังนี้ ก็ตอบได้ว่าไม่ใช่เกณฑ์จัดระดับชีวิตของพระพุทธเจ้าแน่นอน เพราะแต่ละคนย่อมมีความปรารถนาต่างๆ กัน ทั้งเพิ่มความปรารถนาขึ้นได้เสมอ จนถึงมีพระพุทธภาษิตตรัสไว้ว่า “*แม่น้ำเสมอด้วยตมทา(ความอยาก) ไม่มี*” เช่น บางคนอยากเรียนให้สำเร็จปริญญาขั้นนั้นขั้นนี้ บางคนอยากเป็นเศรษฐี บางคนอยากเป็นเจ้าของเมือง อยากเป็นอธิบดี อยากเป็นผู้แทนราษฎร อยากเป็นรัฐมนตรี อยากเป็นนายกรัฐมนตรี เป็นต้น แต่คนที่มีความอยากดังนี้ จะประสบความสำเร็จดังที่อยากได้สักกี่คน ตำแหน่งต่างๆ เหล่านี้ย่อมมีจำนวนจำกัด จะเป็นด้วยกันทุกคนหาได้ไม่ บางทีคนที่ไม่ได้คิดปรารถนาว่าจะเป็นที่ก็ได้เป็นบางคนคิดอยากและชวนขวยต่างๆ มากมายก็ไม่ได้เป็น ต้องไปเป็นอย่างไม่อยากก็มีอยู่มาก

ฉะนั้น *ผลที่ได้ด้วยความอยากอันเป็นตมทา* จึงมิใช่เป็นเกณฑ์จัดว่าเป็นชีวิตอันอุดมเช่นว่าเมื่อได้เป็นอย่างนั้นๆ แล้วก็อันได้ถึงขีดชีวิตอันอุดม ในทางโลกอาจจะเข้าใจกันเช่นนั้น เช่น ที่พูดว่ากำลังรุ่งเรืองหมายถึงอยู่ในตำแหน่งสูง มีทรัพย์ มีบริวารมาก ก็ว่าชีวิตขึ้นถึงขีดสูงแต่ละคนย่อมมีขีดสูงสุดต่างกัน ขีดสูงสุดผู้ใดก็เป็นชีวิตอันอุดมของผู้นั้น แต่ความขึ้นถึงขีดสูงสุดของชีวิตแบบนี้ ตามสายตาของท่านผู้รู้ย่อมว่าเป็นเหมือนอย่างความขึ้นของพลุ หรือความขึ้นของปรอททอนเป็นไข ก็เป็นของชั่วคราว บางทีในขณะที่ชะตาชีวิตขึ้นสูงนั้น กลับมีชีวิตไม่เป็นสุข ต้องเป็นทุกข์มากเสียอีก บางคนอาจจะไม่ต้องการตำแหน่งอะไรสูงนัก แต่อยาก

เรียนให้รู้มากๆ ให้สำเร็จชั้นสูงๆ สิ่งอื่นๆ ไม่สำคัญ แต่ความมีวิชาสูง (ทางโลก) จะหมายความว่าชีวิตสูงขึ้นด้วยหรือไม่

อันวิชาข่อมเป็นปัจจัยอุคหมหนุนชีวิตขึ้นอย่างหนึ่ง แต่จะต้องมีปัจจัยอื่นร่วมสนับสนุนอีกหลายอย่าง ดังจะเห็นตัวอย่างคนที่เรียนมา มีวิชาสูงๆ แต่รักษาตัวไม่รอด หรือรักษาตัวให้ดีตามสมควรไม่ได้ ทั้งไม่ได้รับความนับถือจากคนทั้งหลายก็มีอยู่ไม่น้อย เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าตรัสรู้ จึงได้ทรงวางเกณฑ์ของชีวิตไว้ว่า ชีวิตมี 3 อย่างก่อน คือ **ทุชีวิต** **ชีวิตชั่วร้าย** หมายถึงคนที่ใช้ชีวิตทำกรรมชั่วร้ายต่างๆ **โมฆชีวิต** **ชีวิตเปล่า** หมายถึงคนที่ปล่อยให้ชีวิตล่วงไปเปล่าปราศจากประโยชน์ และ **สุชีวิต** **ชีวิตดี** หมายถึงคนที่ใช้ชีวิตประกอบกรรมที่ดีที่ชอบต่างๆ และชีวิตดีนี้เอง เมื่อมีมากๆ ขึ้นจะกลายเป็นชีวิตอุคหมในที่สุด

ชีวิตอันอุคหมคือชีวิตอันสูงสุด ในแง่ของพระพุทธศาสนา**คือชีวิตที่ดี** อันเรียกว่า**สุชีวิต** หมายถึงความดีที่อาศัยชีวิตทำขึ้น **ชีวิตของผู้ที่ทำความดีจึงเรียกว่าชีวิตดี** เมื่อทำความดีมาก **ชีวิตก็สูงขึ้นมาก** ทำดีที่สุด **ชีวิตก็สูงสุด**

ที่เรียกว่าชีวิตอุคหมนั้น องค์ประกอบของสิ่งที่เรียกว่าความดีใน**ชีวิตมี 4 ประการ** คือ **กรรม** **วิชา** **ศีล** และ **ธรรม** อธิบายสั้นๆ **กรรม** คือการงานที่ทำ หมายถึงการงานที่เป็นประโยชน์ต่างๆ **วิชา** คือความรู้ในศิลปวิทยา **ศีล** คือความประพฤติที่ดี **ธรรม** คือคุณสมบัติที่ดีในจิตใจ **ชีวิตที่ดีจะต้องมีองค์คุณทั้งสี่ประการนี้** **ชีวิตจะสูงขึ้น** **เพียงไร ก็สุดแต่องค์คุณทั้งสี่นี้จะสูงขึ้นเท่าไร**

นึกคิดถึงบุคคลในโลกที่คนเป็นอันมากรู้จัก เรียกว่าคนมีชื่อเสียง ลองตรวจดูว่าอะไรทำให้เขาเป็นคนสำคัญขึ้น ก็จะเห็นได้ว่า ข้อแรกก็คือกรรม การงานที่เขาได้ทำให้ปรากฏเป็นการงานที่สำคัญในทางดีก็ได้ ในทางเสียทางร้ายก็ได้ ในทางดี เช่น คนที่ได้ทำอะไรเป็นสิ่งที่เกื้อกูลมาก ในทางชั่ว เช่น คนที่ทำอะไรเลวร้ายเป็นข้อฉกรรจ์ เหล่านี้เกี่ยวแก่กรรมทั้งสิ้น

ไม่ต้องคิดออกไปให้ไกลตัว คิดเข้ามาที่ตนเอง ก็จะเห็นว่าการทำงานของตนเองเป็นองค์ประกอบสำคัญของชีวิต คนเราทุกคนจะเป็นอะไรขึ้นมาก็เพราะการงานของตน เช่น จะเป็นชวานาก็เพราะทำนา กสิกรรมเป็นการงานของตน ของผู้ที่เป็นชวานา จะเป็นพ่อค้าก็เพราะทำพาณิชย์การ คือการค้า จะเป็นหมอก็เพราะประกอบเวชกรรม จะเป็นนักเรียนนักศึกษาก็เพราะทำการเรียนการศึกษา จะเป็นโจรก็เพราะทำโจรกรรม ดังนี้ เป็นต้น

กรรมทั้งปวงนี้ ไม่ว่าดีหรือชั่วย่อมเกิดจากการทำ อยู่เฉยๆ จะเป็นกรรมอะไรขึ้นมาหาได้ไม่ จะเป็นกรรมชั่วก็เพราะทำ อยู่เฉยๆ กรรมชั่วไม่เกิดขึ้นมาเองได้ แต่ทำกรรมชั่วอาจรู้สึกรู้สีกว่าทำได้ง่าย เพราะมักมีความอยากจะทำ มีแรงกระตุ้นให้ทำ ในเรื่องนี้พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า **“กรรมชั่วคนชั่วทำง่าย แต่คนดีทำยาก”**

ฉะนั้น **ใครที่รู้สึกตนว่าทำชั่วได้ง่าย ก็ต้องเข้าใจว่าตนเองยังเป็นคนชั่วอยู่ในเรื่องนั้น** ถ้าตนเองเป็นดีขึ้นแล้ว **จะทำชั่วในเรื่องนั้นได้ยากหรือทำไม่ได้เอาทีเดียว** **ชีวิตชั่วย่อมเกิดจากการทำชื่อนี้แหละ”**

ส่วนกรรมดีก็เหมือนกัน อยู่เฉยๆ จะเกิดเป็นกรรมดีขึ้นมาเองหาได้ไม่ แต่อาจรู้สึกรู้สีกว่าทำกรรมดียาก จะต้องใช้ความตั้งใจ ความเพียรมาก แม้ในเรื่องของกรรมดี **พระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสไว้ว่า “กรรมดีคนดีทำง่าย แต่คนทำชั่วทำยาก”**

ฉะนั้นใครที่**ทำดียากในข้อใด ก็พึงทราบ**ว่าตนเองยังไม่ดีพอ ต้องส่งเสริมตนเองให้ดีขึ้นอีกด้วยความพากเพียรทำกรรมดีนี้แหละ ถ้าเกียจคร้านไม่ทำกรรมดีอะไร ถึงจะไม่ทำกรรมชั่ว **ชีวิตก็เป็นโมฆชีวิต** **คือชีวิตเปล่า** **ประโยชน์** **ค่าของชีวิตจึงมิได้ด้วยการปฏิบัติ ทำกรรมดีมาก ค่าของชีวิตก็สูงมาก**

ชีวิตของทุกคนเกี่ยวข้องกับกรรม ทั้งที่เป็นกรรมเก่า ทั้งที่เป็นกรรมใหม่ จะกล่าวว่าชีวิตเป็นผลของกรรมก็ได้

คำว่า *กรรมเก่า กรรมใหม่* นี้อธิบายได้หลายระยะ เช่น ระยะไกล กรรมที่ทำแล้วในอดีตชาติเรียกว่ากรรมเก่า กรรมที่ทำแล้วในปัจจุบันชาติเรียกว่ากรรมใหม่ อธิบายอย่างนี้อาจจะไกลมากไป จนคนที่ไม่เชื่ออดีตชาติเกิดความคลางแคลง ไม่เชื่อ จึงเปลี่ยนมาอธิบายระยะใกล้ว่าในปัจจุบันชาตินี้แหละ กรรมที่ทำไปแล้วตั้งแต่เกิดมาเป็นกรรมเก่า ส่วนกรรมที่เพิ่งทำเสร็จลงไปในใหม่ๆ เป็นกรรมใหม่ แม้กรรมที่กำลังทำหรือที่จะทำก็เป็นกรรมใหม่

ความมีชีวิตดีหรือชั่วย่อมขึ้นอยู่กับกรรมที่ทำแล้วนี้ กล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า ความขึ้นหรือลงแห่งชีวิตย่อมแล้วแต่กรรม แต่ก็อาจจะกล่าวว่ายอมแล้วแต่บุคคลด้วย เพราะบุคคลเป็นผู้ทำกรรม เป็นเจ้าของกรรม สามารถที่จะละอกุศลกรรมด้วยกุศลกรรมได้ คือสร้างกุศลกรรมขึ้นอยู่เสมอ เมื่อกุศลกรรมมีกำลังแรงกว่า อกุศลกรรมจะตามไม่ทัน หรือจะเป็นอโหสิกรรมไป

แต่ในการสร้างกุศลกรรมนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับจิตใจเป็นประการสำคัญ คือจะต้องมีจิตใจประกอบด้วยสัมมาทิฐิ คือความเห็นชอบ ตั้งต้นแต่เห็นว่าอะไรเป็นบาปอกุศล อะไรเป็นบุญกุศลตลอดถึงเห็นในเหตุผลแห่งทุกข์และความดับทุกข์ตามเป็นจริง ความเห็นชอบดังนี้จะมีขึ้นก็ต้องอาศัยวิชาที่แปลว่าความรู้

อันคำที่หมายถึงความรู้มีอยู่หลายคำ เช่น วิชา ปัญญา ญาณ เฉพาะคำว่า วิชา หมายถึงความรู้ดังกล่าวก็ได้ หมายถึงวิชาที่เรียนรู้ ดังที่พูดกันว่าเรียนวิชานั้นวิชานี้ก็ได้ ในที่นี้หมายถึงรวมๆ กันไป จะเป็นความรู้โดยตรงก็ได้ จะเป็นความรู้ที่เรียนดังที่เรียกว่าเรียนวิชาก็ได้ เมื่อหมายถึงตัวความรู้โดยตรงก็เป็นอย่างเดียวกับปัญญา

วิชาเป็นองค์ประกอบสำคัญแห่งชีวิตอีกข้อหนึ่ง และเมื่อพิจารณาดูแล้ว จะเห็นว่ากรรมทุกอย่างย่อมต้องอาศัยวิชา ถ้าขาดวิชาเสีย จะทำกรรมอะไรหาได้ไม่ คือจะต้องมีวิชาความรู้จึงจะทำอะไรได้ ทุกคนจึงต้องเรียนวิชาสำหรับใช้ในการประกอบกรรมตามที่ประสงค์ เช่น ผู้ที่ประสงค์จะประกอบกสิกรรมก็ต้องเรียนวิชาทางกสิกรรม จะประกอบอาชีพทางตุลาการหรือนายความ ก็ต้องเรียนวิชากฎหมาย ดังนี้เป็นต้น นี้เป็นวิชาความรู้ทั่วไป

วิชาอีกอย่างหนึ่งคือวิชาที่จะทำให้เป็นสัมมาทิฐิดังกล่าวมาข้างต้น ซึ่งจะเป็นเหตุให้ละอกุศลกรรมด้วยกุศลกรรม และที่จะเป็นเหตุให้ละความทุกข์ที่เกิดขึ้นทางใจได้ วิชาละอกุศลธรรมและวิชาละความทุกข์ใจนี้ เป็นวิชาสำคัญที่จะต้องเรียนให้รู้ และเป็นวิชาของพระพุทธเจ้าโดยตรง ถึงจะรู้วิชาอื่นท่วมท้น แต่ขาดวิชาหลังนี้ ก็จจะรักษาตัวรอดได้โดยยาก

พึงผิดที่ ชีวิตยอมมีภัย

ภัยของชีวิตโดยตรงคือกิเลส กล่าวอย่างสามัญคือ โลภะ ความอยากได้ โทสะ ความขัดเคือง โมหะ ความหลง เรียกกันสั้นๆ ว่า โลภ โกรธ หลง สำหรับภูมิภคหัตถ์หมายถึงที่เป็นมูลให้ประพตติชั่ว เรียกว่า *กิเลสภัย* 1 อกุศลทุจริต บาปกรรม เรียกว่า *ทุจริตภัย* 1 ทางดำเนินที่ชั่วประกอบด้วยทุกข์เดือดร้อน เรียกว่า *ทุกข์ภัย* 1 ทั้งสามนี้เป็นเหตุผลเนื่องกัน คือกิเลสเป็นเหตุให้ประกอบทุจริต ทุจริตก็ส่งไปสู่ทุกข์

ภัยเหล่านี้บุคคลนั่นเองก่อขึ้นแก่ตน คือก่อกิเลสขึ้นก่อน แล้วก่อกรรมก่อทุกข์เดือดร้อน ทั้งนี้เพราะระลึกแค้นไปผิด จะกล่าวว่าถึงสภาวะผิดก็ได้ คือถึงกิเลสเป็นสภาวะ ได้แก่ ระลึกแค้นไปถึงสิ่งที่เป็นเครื่องก่อ โลภ โกรธ หลง เช่น แก้วแหวนเงินทอง ลาภยศ ที่ไม่ควรได้ควรถึงแก่ตน จะกล่าวว่าถึงลาภยศเช่นนั้นเป็นสภาวะ

ก็ได้ ด้วยจำแนกออกเป็นสิ่งๆ และระลึกแล่นไปถึงบุคคลผู้มีโลก โกรธหลงว่าผู้นั้นเป็นอย่างนั้น ผู้นี้เป็นอย่างนี้ และถือเอาเป็นตัวอย่าง ถึงกรรมที่เป็นทุจริตเป็นสภาวะ คือ ระลึกแล่นไปเพื่อฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เพื่อลักขโมย น้อ โกง เพื่อประพฤติดิในทางกาม เพื่อพูดเท็จ เพื่อดื่มน้ำเมาอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท หรือระลึกแล่นไปในทางอบายมุขต่างๆ เมื่อจิตระลึกแล่นไปเช่นนี้ ก็เป็นผู้เข้านั่งใกล้กิเลสทุจริตนั้นๆ ด้วยจิตก่อน แล้วก็เข้านั่งใกล้ด้วยกาย ด้วยประพฤติทุจริตนั้นๆ ทางกาย วาจา ใจ ทางดำเนินของตนจึงเป็นทุกคิดตั้งแต่เข้านั่งใกล้กิเลสทุจริตในปัจจุบันนี้ทีเดียว

คนเป็นผู้ก่อภัยขึ้นแก่ตนด้วยตนเองเพราะถึงสภาวะที่ผิดขณะนี้ และเพราะมีกิเลสกำบังปัญญาอยู่ จึงไม่รู้ว่า เป็นภัย ส่วนผู้ที่ถึงพระพุทธรเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสภาวะที่ระลึกแล่นไปของจิต ตลอดถึงนกายเข้านั่งใกล้เป็นอุบาทกุบาติกาของพระพุทธรเจ้าย่อมเป็นผู้ไม่ก่อภัยเหล่านี้ เพราะพระรัตนตรัยเป็นที่ระลึกที่ไม่ก่อภัยทุกอย่าง จึงเป็นผู้ละภัยได้

อนึ่ง ผู้ถึงพระพุทธรเจ้า พระธรรม พระสงฆ์เป็นสภาวะ เข้านั่งใกล้พระรัตนตรัยย่อมเป็นผู้ใคร่ปรารถนาธรรม ที่เรียกว่าธรรมกามบุคคล จึงเป็นผู้พอใจชวนชวนและตั้งใจสดับฟังธรรม จึงได้ปัญญาธรรมยิ่งขึ้นโดยลำดับ ความรู้ธรรมนั้น กล่าวโดยตรงก็คือ รู้สัจจะ สภาพที่จริง กล่าวอย่างสามัญ ได้แก่ รู้ว่าอะไรดี มีคุณประโยชน์ เป็นบุญเป็นกุศล เป็นทางเจริญ อะไรชั่วเป็นโทษ ไร้ประโยชน์ เป็นบาป เป็นอกุศล เป็นทางเสื่อมเสีย อะไรเป็นวิธีที่จะหลีกเลี่ยงเสียเหล่านั้นๆ ดำเนินไปสู่ทางเจริญกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ รู้วิธีสัจ แปลว่า ของจริงของพระอริยะ คือรู้จักทุกข์ รู้จักเหตุเกิดทุกข์ รู้จักความดับทุกข์ รู้จักทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ หลักรัศยสัจนี้ อาจน้อมมาใช้เพื่อแก้ทุกข์ในโลกได้ทั่วไป และเป็นธรรมที่พระพุทธรเจ้าทรงสั่งสอนแก่ผู้ที่ยังเกลือกกลั้วอยู่ด้วยทุกข์ และมีความปรารถนาเพื่อจะเปลื้องทุกข์ออกจากตน เพราะหลักอริยสัจเป็นหลักของเหตุผล ผลต่างๆ นั้น ย่อมเกิดแต่เหตุ เมื่อจะเปลี่ยนแปลงผล ก็ต้องเปลี่ยนแปลงเหตุหรือแก้เหตุ

ผู้กล่าวว่าไม่ต้องการผลอย่างนี้ๆ แต่ยังประกอบเหตุเพื่อให้เกิดผลอย่างนั้นอยู่ ไม่สามารถจะพ้นจากผลอย่างนั้นได้ เช่น กล่าวว่าไม่ต้องการความเสื่อมทรัพย์ แต่ก็ดำเนินไปในอบายมุข มีเป็นนักเลงการพนัน เป็นต้น ก็ต้องประสบความเสื่อมทรัพย์อยู่นั่นเอง กล่าวว่าไม่ต้องการความวิเวทขาดหมางในระหว่าง แต่ยังประพฤติก่อเหตุวิเวทอยู่ ก็คงต้องวิเวทกันอยู่นั่นเอง กล่าวว่า ไม่ต้องการทุกข์ แต่ยังประพฤติทุจริตอยู่ ก็คงต้องประสบทุกข์อยู่นั่นเอง กล่าวว่าไม่อยากแก่ เจ็บ ตาย แต่ยังยึดถือแก่ เจ็บ ตาย เป็นของเราอยู่ ก็ต้องประสบทุกข์เหล่านี้อยู่นั่นเอง ทุกข์ในข้อหลังนี้ พระบรมศาสดาทรงยกแสดงเป็นทุกข์สัจจ์ ในที่ทรงแสดงอริยสัจจ์ทั่วไป และทรงยกค้นหาคือความดิ้นรนกระเสือกกระสนของใจ เพื่อได้สิ่งที่ชอบ เพื่อเป็นนั่นเป็นนี่ เพื่อไม่เป็นนั่นเป็นนี่ ว่าเป็นเหตุเกิดทุกข์ ยกทางมีองค์แปดมีความเห็นชอบ เป็นต้น ว่าเป็นทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ความเห็นชอบนั้น ก็คือ เห็นเหตุผลทั้งสองฝ่าย ตามหลักอริยสัจจ์นี้นั่นเอง

กล่าวโดยย่อ เมื่อจะละทุกข์ก็ต้องรู้จักทุกข์และปล่อยทุกข์เสีย ด้วยปัญญาที่เข้าถึงสัจจะคือความจริง เมื่อละทุกข์ได้ ก็ย่อมประสบความสุขโดยลำดับ

ความสุขอยู่ที่ไหน

อันความสุขย่อมเป็นที่ปรารถนาของคนทุกๆ คน และทุกๆ คนย่อมเคยประสบความสุขมาแล้ว ความสุขเป็นอย่างไรจึงเป็นที่รู้จักกันอยู่ ในเวลาที่กายและจิตใจอิมเมิบสมบูรณสบายก็กล่าวกันว่าเป็นสุข ความสุขจึงเกิดขึ้นที่กายและจิตใจนี้เอง สำหรับกายนั้น เพียงให้เครื่องอุปโภคบริโภคพอให้เป็นไปได้ก็นับว่าสบาย แม้กาย

สบายดังกล่าวมานี้ ถ้าจิตไม่สบาย กายก็พลอยชิวชืดเศร้าหมองด้วย ส่วนกายเมื่อไม่สบายด้วยความเจ็บป่วย หรือด้วยความคับแค้นอย่างใดอย่างหนึ่ง ถ้าจิตยังร่าเริงสบายอยู่ ก็ไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นทุกข์เป็นร้อนเท่าใดนัก และความไม่สบายของกายก็อาจบรรเทาไปได้เพราะเหตุนี้ ความสุขจิตสุขใจนั้นแลเป็นสิ่งสำคัญ

อันความสุขทางจิตใจนี้ คิดๆดูก็น่าเห็นว่าหาได้ไม่ยากอีก เพราะความสุขอยู่ที่จิตใจของตนเอง จักต้องการให้จิตเป็นสุขเมื่อใดก็น่าจะได้ ใครๆ เมื่อคิดดูก็จักต้องยอมรับว่าน่าคิดเห็นอย่างนั้น แต่ก็ต้องยอมจนอีกว่าสามัญชนทำไม่ได้เสมอไป เพราะยังต้องการเครื่องอุปกรณ์แห่งความสุข หรือเรียกว่าเครื่องแวดล้อมอุดหนุนความสุข มีเงินทอง เครื่องอุปโภคบริโภค เป็นต้น ถ้าเครื่องอุปกรณ์แห่งความสุขขาดไปหรือมีไม่เพียงพอ ก็ทำให้เป็นสุขมิได้ นี้เรียกว่ายังต้องปล่อยใจให้เป็นไปตามเหตุการณ์อยู่ ข้อนี้เป็นความจริง เพราะเหตุฉะนั้น ในที่นี้จึงประสงค์ความสุขที่มีเครื่องแวดล้อมหรือที่เรียกว่าสุขสมบัติ อันเป็นความสุขขั้นสามัญชนทั่วไป

คิดดูดีๆ ความสุขนี้น่าจักหาได้ไม่ยาก เพราะในโลกนี้มีเครื่องอุปกรณ์แห่งความสุขแวดล้อมอยู่โดยมาก หากสังเกตดูชีวิตของคนโดยมากที่กำลังดำเนินไปอยู่ จักรู้สึกว่าการที่ตรงกันข้ามกับที่คิดคาด ทั้งนี้มิใช่เพราะเครื่องแวดล้อมอุดหนุนความสุขในโลกนี้มีน้อยจนไม่เพียงพอ แต่เป็นเพราะผู้ขาดแคลนความสุขสมบัติ ไม่ทำเหตุอันเป็นศรีแห่งสุขสมบัติ จึงไม่ได้สุขสมบัติเป็นกรรมสิทธิ์ ส่วนผู้ที่ทำเหตุแห่งสุขสมบัติ ย่อมได้สุขสมบัติมาเป็นกรรมสิทธิ์ เพราะเหตุนี้ผู้ปรารถนาสุขจึงสมควรจับเหตุให้ได้ก่อนว่าอะไรเป็นเหตุของความทุกข์ และอะไรเป็นเหตุของความทุกข์

บางคนอาจมองเห็นว่าเหตุของความทุกข์ความทุกข์อยู่ภายนอก คือสุขเกิดจากสิ่งภายนอก มีเงินทอง ยศ ชื่อเสียง บ้านที่สวยงาม เป็นต้น ส่วนความทุกข์ก็เกิดจากสิ่งภายนอกนั้นเหมือนกัน บางคนอาจเห็นว่าความสุขความทุกข์เกิดจากเหตุภายใน จักพิจารณาความเห็นทั้งสองนี้ต่อไป

เงื่อนไขของความสุข

สิ่งภายนอก โดยมากถ้าเป็นส่วนที่ดี มีเงินทอง ยศ ชื่อเสียง เป็นต้น ก็เป็นที่ปรารถนาตรงกันของคนเป็นอันมาก จึงต้องมีการแสวงหาแข่งขันกันโดยทางใดทางหนึ่ง เมื่อได้มาก็ให้เกิดความสุขเพราะสมปรารถนาบ้าง เพราะนำไปเลี้ยงชีพตนและผู้อื่นให้อิ่มหนำสำราญบ้าง สิ่งภายนอกย่อมอุดหนุนความสุขฉะนี้ แต่สิ่งภายนอกเป็นของไม่ยั่งยืน แปรเปลี่ยนไปอยู่เสมอ ความสุขที่เกี่ยวข้องติดอยู่ก็ต้องแปรเปลี่ยนไปตาม ความทุกข์จึงปรากฏขึ้นคิดๆ กันไปที่เดียว ความสุขเช่นนี้เป็นความสุขที่ลอยไปลอยมา หรือเรียกว่าเป็นความสุขลูกโป่ง และในแสวงหา ถ้าไม่ได้ หรือได้สิ่งที่ไม่ชอบ ก็ให้เกิดความทุกข์ เพราะไม่สมปรารถนา อนึ่ง ถ้าได้สิ่งนั้นๆ มาด้วยการกระทำที่ไม่ดี การกระทำนั้นก็จักเป็นเครื่องตัดทอนตนเองอีกส่วนหนึ่ง ข้อความที่กล่าวมานี้แสดงว่าสิ่งภายนอกอุดหนุนความสุขสำราญให้บ้าง แต่จัดเป็นเหตุของความทุกข์หรือ? ถ้าเป็นเหตุของความทุกข์ ผู้ที่มีสิ่งภายนอกบริบูรณ์จักต้องเป็นสุขทุกคน แต่ความจริงไม่เป็นเช่นนั้น ผู้ที่บริบูรณ์ด้วยสิ่งภายนอกแต่เป็นทุกข์มีถมไป เพราะเหตุนี้ สิ่งภายนอกจึงมิใช่เป็นตัวเหตุของความทุกข์ เป็นเพียงเครื่องแวดล้อมความสุขดังกล่าวแล้วเท่านั้น บัดนี้ยังเหลืออยู่อีกความเห็นหนึ่ง ซึ่งว่าสุขทุกข์เกิดจากเหตุภายใน

อันสิ่งภายนอก มีเงินทอง ยศ ชื่อเสียง เป็นต้น อันเป็นอุปกรณ์แก่ความสุข เมื่อคิดดูให้ซึ่งลงไป จักเห็นว่าเกิดจากการกระทำของตนเอง ถ้าตนเองอยู่เฉยๆ ไม่ทำการงานอันเป็นเหตุที่เพิ่มพูนสิ่งภายนอกเหล่านั้น สิ่งภายนอกนั้นก็จักจะไม่เกิดขึ้น ที่มีอยู่แล้วก็ต้องแปรเปลี่ยนไป ถ้าไม่มีไหมมาชดเชยก็จักต้องหมดไปในที่สุด เพราะเหตุฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าสิ่งภายนอกที่เป็นอุปกรณ์แก่ความสุขนั้น ก็เกิดขึ้นเพราะการกระทำของตนเอง

ในทางธรรม การประกอบอาชีพ มีกสิกรรม พาณิชยกรรม เป็นต้น ไปตามธรรมดาไม่เรียกเป็นการงานที่ดีหรือชั่ว แม้ชาวโลกก็ไม่เรียกผู้ประกอบการอาชีพไปตามธรรมดาว่าเป็นคนดีหรือเป็นคนเลว แต่หากว่ามีการทำอย่างอื่นพิเศษออกไป ถ้าต้องด้วยเนติอันงามก็เรียกกันว่าดี ถ้าไม่ต้องด้วยเนติอันงามก็เรียกกันว่าเลว ไม่ได้เพราะเหตุฉะนั้น ผู้ปรารถนาสุขเบื้องต้นจึงสมควรหมั่นประกอบการงานหาเลี้ยงชีพตามทางของตน โดยไม่ติดรอนกันไม่เฉื่อยชา เกียจคร้าน และแก้ไขในการงานของตนให้ดีขึ้น ก็จักไม่ต้องประสบความเร้นแค้นขัดข้อง ถ้าไม่หมั่นประกอบการงาน เกียจคร้าน เฉื่อยชา และไม่คิดแก้ไขการงานของตนให้ดีขึ้น ปล่อยให้ไปตามเรื่อง ก็อาจจักต้องประสบความยากจนข้นแค้น ต้องออกห่างเป็นทุกข์และนั่นเป็นความผิดใหญ่ต่อประโยชน์ปัจจุบันของตนเอง

การทำอย่างหนึ่งทางธรรมเรียกว่าดี เป็นวิถีทางของคนฉลาด และทางโลกยกย่องนับถือว่าดี การทำอย่างนี้เรียกว่าสุจริต แปลว่า ประพฤติดี ประพฤติดีทางกาย เรียกว่ากายสุจริต ประพฤติทางวาจา เรียกว่าวจีสุจริต ประพฤติดีทางใจ เรียกว่ามโนสุจริต กายสุจริต จำแนกเป็น 3 คือ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤตินิโคตนาในทางกามประเวณี วจีสุจริต จำแนกเป็น 4 คือ ไม่พูดปด ไม่พูดต่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพื่อเจ้าเหนือหัว มโนสุจริตจำแนกเป็น 3 คือ ไม่ฟังเลื่องทรัพย์สมบัติของผู้อื่นด้วยโลภเจตนา คิดจะเอามาเป็นของของตน ไม่พยายามปองร้าย ไม่เห็นผิดจากคลองธรรม มีความเห็นว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น รวม 10 ประการ

ส่วนการกระทำที่ตรงกันข้าม เรียกว่าทุจริตรวม 10 ประการ เรียกว่า ทุจริตรวม 10 ประการ เรียกว่า กายทุจริตรวม 10 ประการ เรียกว่า วจีทุจริตรวม 10 ประการ เรียกว่า มโนทุจริตรวม 10 ประการ เรียกว่า ทุจริตรวม 10 ประการ

คำว่า ประพฤติ มักจะพูดมุ่งหมายถึงการกระทำทางกายและวาจา คำว่า ทำ ก็มักพูด หมายถึงการทำทางกาย การทำทางวาจาเรียกว่าพูด การทำทางใจเรียกว่าคิด ส่วนทางธรรมการทำ พูด คิด เรียกเป็นอย่างเดียวกันว่า ทำ หรือประพฤติ และมีคำว่า กาย วาจา ใจ กำกับ เพื่อให้รู้ว่าทำหรือประพฤติทางไหน

ทุจริตรวม 10 ประการ เรียกว่าไม่ดี เป็นวิถีทางของผู้ไม่ฉลาด ทางโลกก็เหยียดหยามว่าเลวไม่ดี โดยนัยนี้จึงเห็นว่า ทั้งทางโลกทั้งทางธรรมนับถือสิทธิของผู้อื่น หรือเรียกว่านับถือขอบเขตแห่งความสงบสุขของผู้อื่น เพราะสุจริตและทุจริตรวม 10 ประการนั้น โดยความก็คือไม่ประพฤตินิโคตนา หรือไม่เบียดเบียนความสงบสุขของผู้อื่น และการประพฤตินิโคตนาและความสงบสุขของผู้อื่นนั่นเอง แต่ทางโลกนับถือสิทธิของบุคคลและสัตว์เดียรัจฉานบางจำพวก ไม่นับถือบางจำพวก โดยอาศัยกฎหมายเป็นหลัก ส่วนทางธรรมนับถือทั่วไป ไม่มีแบ่งแยกยกเว้น เพราะทางธรรมละเอียดยุติธรรม

อนึ่ง ทุจริตรวม 10 ประการนี้ไม่ได้ ต้องประพฤติด้วยความขวนขวายพยายามจนผิดแผกแปลกไปจากปกติ จึงจัดเป็นทุจริตรวม 10 ประการได้ ส่วนสุจริตประพฤติได้โดยไม่ต้องลงทุนลงแรงประพฤติไปตามปกติของตนนั้นแล ไม่ต้องตกแต่งเปลี่ยนแปลงก็เป็นสุจริตได้ เพราะเหตุนี้เมื่อว่าทางความประพฤติ สุจริตจึงประพฤติได้ง่ายกว่า

เมื่อเป็นเช่นนี้ เพราะเหตุไรทุจริตรวม 10 ประการจึงเกิดขึ้นได้ ข้อนี้เป็นเพราะยังขาดธรรมะในใจเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งความประพฤติจึงเป็นไปตามใจของตนเอง ผู้รักษาศีลหรือประพฤตินิโคตนาหรือแม้ประพฤตินิโคตนาของบ้านเมือง ถ้าไม่มีธรรมะอยู่ในใจบ้างแล้ว ก็มักจะรักษาหรือประพฤติทำนองตนว่าความ เพราะการกระทำบางอย่างไม่ผิดศีลตามสิกขาบท ไม่ผิดสุจริตตามหัวข้อ แต่ผิดธรรมะมีอยู่ และจะประพฤติหรือรักษาให้ตลอดไปไม่ได้ เพราะเหตุนี้จึงสมควรมีธรรมะในใจสำหรับประพฤติกู้กันไปกับสุจริต

ธรรมะมีมาก แต่ในที่นี้จักเลือกแสดงแต่ที่สมควรประพฤติปฏิบัติคู่กันไปกับสุจริตโดยนัยหนึ่งคือ มีความละเอียดใจในการเบียดเบียน มีความเอ็นดูชวนชวายนุเคราะห์สัตว์ทั้งปวงด้วยประโยชน์ คู่กับการไม่ฆ่าสัตว์ มีความโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เฉลี่ยความสุขของตนแก่คนที่ควรเฉลี่ยให้ด้วยการบริจาคให้ คู่กับการไม่ลักทรัพย์ มีสันโดษยินดีเฉพาะสามีหรือภริยาของตน ไม่คิดนอกใจ สำหรับผู้ที่ยังไม่มีการบวช ก็มีเคารพในธรรมเนียมประเพณีที่ดี ไม่คิดละเมิด คู่กับการไม่ประพฤติผิดในทางกามประเวณี อนึ่ง มีปากตรงกับใจ ไม่ลดเลี้ยวถลนถกมใน คู่กับไม่พูดปด พูดชักให้เกิดสามัคคี สมานสามัคคีด้วยในใจสมานคู่กับไม่พูดต่อเสียด พูดกันดีๆ อ่อนหวาน ตามสมควรแก่ภาษานิยม มีชกอด มีชกยอด้วยอัธยาศัยอ่อนโยนนิ่มนวล ไม่กระด้าง คู่กับไม่พูดคำหยาบ พูดมีหลักฐานที่อ้างอิง มีกำหนด มีประโยชน์ มีจบอย่างสูง เรียกว่ามีวาจาสิทธิ์ ด้วยความตกลงใจทันทั่วทั้งที่ มั่นคง ไม่โงงเงง โลด เล คู่กับไม่พูดเพื่อเจ้อเหลวไหล อนึ่ง มีใจสันโดษยินดีในสมบัติของตนตามได้ตามกำลัง ตามสมควร และมีใจยินดีด้วย หรือวางใจเฉยๆ ด้วยความรู้เท่าในเมื่อผู้อื่นได้รับสมบัติหรือในเมื่อเห็นสมบัติของผู้อื่น คู่กับไม่เพ่งเล็งทรัพย์สมบัติของผู้อื่นด้วยโลกเจตนาคิดจะเอามาเป็นของตน มีเมตตาไมตรีจิตในสัตว์ทั้งปวง คู่กับไม่พยายามทำปองร้าย ทำความเห็นให้ตรงเพื่อให้ถูกให้ชอบยิ่งขึ้น คู่กับความเห็นชอบ

ธรรมตามที่แสดงมานี้มีอยู่ในบุคคลใด บุคคลนั้นชื่อว่า ธรรมจริ ผู้ประพฤติธรรมหมายถึงความประพฤติเรียกว่า ธรรมจริยา ส่วนที่ตรงกันข้ามกับที่แสดงมานี้เรียกว่า อธรรม คู่กับ ทุจริต สุจริตกับธรรมที่คู่กันเรียกอย่างสั้นในที่นี้ว่า สุจริตธรรม นอกนี้เรียกว่าตุจริตธรรม

สุจริตธรรม เหตุแห่งความสุขที่แท้จริง

สุจริตธรรมให้เกิดผลอย่างไร ตุจริตธรรมให้เกิดผลอย่างไร คิดให้รอบคอบสักหน่อยก็จักให้เห็นได้ในปัจจุบันนี้เอง ผู้ประพฤติสุจริตธรรมย่อมเป็นคนไม่มีภัย ไม่มีเวร มีกาย วาจา ใจปลอดโปร่ง นี่เป็นความสุขที่เห็นกันอยู่แล้ว ส่วนผู้ประพฤติตุจริตธรรม ตรงกันข้าม มีกาย วาจา ใจหมกมุ่นวุ่นวาย แม้จักมีทรัพย์ ยศ ชื่อเสียงสักเท่าใด ก็ไม่ช่วยให้ปลอดโปร่งได้ ต้องเปลืองทรัพย์ เปลืองสุข ระวังทรัพย์ ระวังรอด้าน นี่เป็นความทุกข์ที่เห็นกันอยู่แล้ว ส่วนในอนาคตเล่าจักเป็นอย่างไร อาศัยพุทธภาษิตที่แสดงว่า *กฺลฺยาณการี กฺลฺยาณํ ผู้ทำดีย่อมได้ดี ปาปการี จ ปาปกํ ผู้ทำชั่วย่อมได้ชั่ว* จึงลงสันนิษฐานได้ว่า สุจริตธรรมอันนำผลที่ดีคือความสุข ตุจริตธรรมอันนำผลที่ชั่วคือความทุกข์แม้ในอนาคตแน่แท้ อนึ่ง ในที่นี้รวมผลแห่งสุจริตธรรมทั้งสิ้น แสดงรวมยอดอย่างเดียวว่าความสุข เพราะเหตุนี้ สิ่งใดเป็นอุปกรณ์แห่งความสุขหรือเรียกว่าสุขสมบัติ เช่น ความบริบูรณ์ทรัพย์ ผิวพรรณงาม อายุยืน ยศ ชื่อเสียง สิ่งนั้นทั้งหมดเป็นผลแห่งสุจริตธรรม

จักแสดงวิธีปฏิบัติสุจริตธรรมสักคู่หนึ่งโดยย่อไว้เพื่อผู้ต้องการต่อไป คือ ไม่พยายามทำกับเมตตา เมื่ออารมณ์ร้ายอย่างเบา คือความหงุดหงิด ไม่พอใจ แแรงขึ้นเป็นความฉุนเฉียวร้ายกาจ แแรงขึ้นอีกเป็นพยายามเหล่านี้อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น ควรทำความรู้จักตัวและพิจารณาโดยนัยว่า นี้เท่ากับทำโทษตน เผาตนโดยตรง มิใช่ทำโทษหรือแผดเผาผู้อื่นเลยคราวที่ตนผิด ใจยังเคยให้อภัย ไม่ถือโทษโกรธแค้น เหตุไฉนเมื่อผู้อื่นทำผิดใจจึงมาลงโทษแผดเผาตนเล่า ผู้อื่นที่ตนโกรธนั้นเขามีได้ทุกข์ร้อนไปกับเราด้วยเลย อนึ่ง ควรตั้งกติกายับยั้งสำหรับคนว่า เมื่อเกิดอารมณ์ร้าย มิโกรธเป็นต้นขึ้น จักไม่พูด จักไม่แสดงกิริยาของคนโกรธหรือตั้งกติกายับยั้งประการอื่นซึ่งอาจจกรักษาอารมณ์ร้ายเหล่านั้นไว้ข้างใน มิให้ออกมาเด่นอยู่ข้างนอกและพยายามดับเสียด้วยอารมณ์เย็นชนิดใดชนิดหนึ่ง ด้วยการพิจารณาให้แยกกาย มิให้ลุกลงกระเพื่อมออกอยู่ได้

เมตตา มิตร ไมตรี สามคำนี้เป็นคำหนึ่งอันเดียวกัน **เมตตา** คือ ความรักใคร่ปรารถนาจะให้มีความสุข **มิตร** คือ ผู้มีเมตตา ปรารถนาสุขประโยชน์ต่อกัน **ไมตรี** คือ ความมีเมตตาปรารถนาดีต่อกัน ผู้ปรารถนาจะปลูกเมตตาให้่องงามอยู่ในจิต พึงปลูกด้วยการคิดแผ่ ในเบื้องต้นแผ่ไปโดยเจาะจงก่อน ในบุคคลที่ชอบ มีมารดา บิดา ญาติ มิตร เป็นต้น โดยนัยว่าผู้หนึ่งๆ จงเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่มี ความเบียดเบียน ไม่มีทุกข์ มีสุขสวัสดิ์รักษาตนเถิด เมื่อจิตได้รับการฝึกหัดคุ้นเคยกับเมตตาเข้าแล้ว ก็แผ่ขยายให้กว้างออกไปโดยลำดับดังนี้ ในคนที่เฉยๆ ไม่ชอบไม่ชัง ในคนที่ไม่ชอบน้อย ในคนที่ไม่ชอบมาก ในมนุษย์และดิรัจฉานไม่มีประมาณ

เมตตาจิต เมื่อคิดแผ่กว้างออกไปเพียงใด มิตรและไมตรีก็มีความกว้างออกไปเพียงนั้นเมตตาไมตรีจิต มีให้อำนวยความสุขให้เฉพาะบุคคล ย่อมให้ความสุขแก่ชนส่วนรวมตั้งแต่สองขึ้นไปด้วย คือหมู่ชนที่มีไมตรีจิตต่อกัน ย่อมหมดความระแวง ไม่ต้องจ่ายทรัพย์ จ่ายสุขในการระวางหรือเตรียมรุกรับ มีโอกาสประกอบการงานอันเป็นประโยชน์แก่ตนเองและหมู่เต็มที มีความเจริญรุ่งเรืองและความสงบสุขโดยส่วนเดียว

เพราะเหตุนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นพระบรมศาสดาของเราทั้งหลาย ผู้ทรงมีพระเมตตาไมตรี มีมิตรภาพในสรรพสัตว์ ทอดพระเนตรเห็นการณโกล จึงได้ทรงประทานศาสนธรรมไว้หนึ่งฉันทกาลา แปลความว่า *บุคคลพึงประพฤติธรรมให้เป็นสุจริต ไม่พึงประพฤติธรรมให้เป็นทุจริต ผู้มีปกติประพฤติธรรม ย่อมอยู่เป็นสุขในโลกนี้และในโลกอื่นดังนี้*

ในข้อว่า พึงประพฤติธรรมให้เป็นสุจริต ไม่พึงประพฤติธรรมให้เป็นทุจริต ในฉันทกาลานั้น *คำว่า ธรรม นำจักหมายเอาการงานทั้งปวงที่ทำทางกาย วาจา และใจ คือการทำ การพูด การคิด ที่เป็นไปอยู่ตามปกตินี้เอง* ทรงสอนให้ทำ พูด และคิด ให้เป็นสุจริต มิให้เป็นทุจริต ส่วนในข้อว่า ผู้มีปกติประพฤติธรรมย่อมอยู่เป็นสุข นั้น *คำว่า ธรรม หมายความว่าความดี ดังคำว่า มีธรรมอยู่ในใจ* ดังที่เข้าใจกันอยู่ทั่วไป ผู้ประพฤติกาย วาจา ให้เป็นสุจริตไม่ประพฤติให้เป็นทุจริต ทั้งประพฤติธรรม คือมีธรรมอยู่ในใจ ย่อมอยู่เป็นสุขในโลกนี้และโลกอื่น คือในโลกอนาคต อันจักค่อยเลื่อนมาเป็นโลกปัจจุบันแก่ทุกๆ คนในเวลาไม่ช้า

ความสุขย่อมเกิดจากเหตุภายใน คือสุจริตธรรม ด้วยประการฉะนี้ เพราะฉะนั้นผู้ปรารถนาสุข เมื่อจับตัวเหตุการณ์แห่งความสุขและความทุกข์ได้ฉะนี้แล้ว ควรเว้นทุจริตธรรมอันเป็นเหตุของความทุกข์ ควรประพฤติสุจริตธรรมอันเป็นเหตุของความสุสุข ถ้าประพฤติดังนี้ ชื่อว่าได้ก่อเหตุการณ์ของความสุสมบัติทั้งปวงไว้แล้ว นี้เป็นความชอบยิ่งของตนเอง ถ้ากลับประพฤติทุจริตธรรม เว้นสุจริตธรรมเสีย ย่อมชื่อว่าได้ก่อเหตุการณ์แห่งความทุกข์พิบัติทั้งปวงไว้แล้ว นี้เป็นความผิดของตนเอง

อนึ่ง ถ้ามีปัญหาในชีวิตปัจจุบันของผู้ประพฤติสุจริตธรรมหรือทุจริตธรรมเกิดขึ้นพึงทราบว่ ในคราวที่สุจริตธรรมที่ได้ทำไว้แล้วกำลังให้ผลอยู่ ผู้ประพฤติทุจริตธรรมย่อมพร้อมด้วยสุขสมบัติและความสดชื่น ร่าเริง อาจสำคัญทุจริตธรรมคุณน้ำหวาน และอาจเหย้าหยันผู้ประพฤติสุจริตธรรมได้ แต่ในกาลที่ทุจริตธรรมของตนให้ผล ก็จักต้องประจวบทุกข์พิบัติชบเขาเศร้าหมอง คุณต้นไม้อันในฤดูแล้ง

อนึ่ง ในคราวที่ทุจริตธรรมที่ได้ทำไว้แล้วกำลังให้ผลอยู่ ผู้ประพฤติสุจริตธรรมก็ยังต้องประสบทุกข์พิบัติชบเขาอันเฉาอยู่ก่อน แต่ในกาลที่สุจริตธรรมของตนให้ผล ย่อมเกิดสุขสมบัติอย่างน่าพิศวงคุณต้นไม้อันในฤดูฝน แม้สุจริตธรรมจักยังไม่ให้ผลโดยนัยที่กล่าวนี้ กาย วาจา และใจของตนก็ย่อมปลอดโปร่ง เป็นสุขสงบ เป็นผลที่มีประจำทุกทิวาราตรีกาล

พระประวัติสมเด็จพระสังฆราชฯ

(เจริญ สุวฑฺฒโน)

สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน) เป็นสมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ 19 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ สถิต ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ทรงดำรงตำแหน่งเมื่อวันที่ 21 เมษายน พ.ศ.2532 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

พระองค์มีพระนามเดิมว่า **เจริญ คชวัตร** พระชนกชื่อ **น้อย** พระชนนีชื่อ **กิมน้อย** ประสูติเมื่อวันศุกร์ที่ 3 ตุลาคม พ.ศ.2456 ที่ตำบลบ้านเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ทรงศึกษาที่โรงเรียนวัดเทวสังฆารามเมื่อพระชนมายุได้ 8 พรรษา และบรรพชาเป็นสามเณรที่วัดเทวสังฆารามเมื่อพระชนมายุ 14 พรรษา ต่อมาปี พ.ศ.2470 ได้ไปเรียนภาษาบาลีที่วัดเสนาหา จังหวัดนครปฐม และปี พ.ศ.2472 ได้มาอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร โดยได้ศึกษาพระปริยัติธรรมตามลำดับ ดังนี้

พ.ศ.2472 สอบได้นักธรรมชั้นตรี

พ.ศ.2473 สอบได้นักธรรมชั้นโท และเปรียญธรรม 3 ประโยค

พ.ศ.2475 สอบได้นักธรรมชั้นเอกและเปรียญธรรม 4 ประโยค

พ.ศ.2476 อุปสมบทที่วัดเทวสังฆาราม จำพรรษาที่วัดนี้ 1 พรรษา แล้วกลับมาวัดบวรนิเวศวิหาร อุปสมบทซ้ำเป็นธรรมยุติ และสอบได้เปรียญธรรม 5 ประโยค

พ.ศ.2477, 2478, 2481 และ 2484 สอบได้เปรียญธรรม 6, 7, 8 และ 9 ประโยคตามลำดับ

พระองค์ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ตามลำดับ ดังนี้

พ.ศ.2490 เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่ **พระโศภณคณาภรณ์**

พ.ศ.2495 เป็นพระราชาคณะชั้นราช ในราชทินนามเดิม

พ.ศ.2498 เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ในราชทินนามเดิม

พ.ศ.2499 เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่ **พระธรรมวราภรณ์** พร้อมทั้งได้ทรงเป็นพระอภิบาล (พระพี่เลี้ยง) ของพระภิกษุพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวระหว่างที่ทรงผนวชเป็นพระภิกษุ และเสด็จประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร

พ.ศ.2504 เป็นพระราชาคณะชั้นเจ้าคณะรอง ที่ **พระศาสนโสภณ** และทรงดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร

พ.ศ.2515 เป็นสมเด็จพระราชาคณะ ที่ **สมเด็จพระญาณสังวร**

พระองค์ได้ทรงนิพนธ์เรื่องต่างๆ มากมาย ทั้งที่เป็นตำรา พระธรรมเทศนา งานแปลไทย เป็นอังกฤษ และพระนิพนธ์ทั่วไป เช่น *การนับถือพระพุทธศาสนา*, *หลักพระพุทธศาสนา*, *พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านล้าเลิศ*, *45 พรรษาพระพุทธเจ้า*, *พระพุทธเจ้าสั่งสอนอะไร (ไทย-อังกฤษ)*, *แนวปฏิบัติในสติปัญญา*, *การบริหารจิตสำหรับผู้ใหญ่*, *บัณฑิตกับโลกธรรม*, *คำกลอนนिरาสังขาร* และ *วิธีปฏิบัติตนให้ถูกต้องทางธรรมะ เป็นต้น*

ประวัติเฉลิมชัย โฆสิตพิพัฒน์

.....

ชีวิตนี้สำคัญนัก

“คุณค่าของชีวิต
ที่เราอาจลืม โดยไม่รู้ตัว”

“ชีวิตนี้น้อยนัก แต่ชีวิตนี้สำคัญนัก

เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อ

เป็นทางแยก

จะไปสูง ไปต่ำ จะไปดี ไปร้าย

เลือกได้ในชีวิตนี้เท่านั้น

ฟังสำนักขื่อนี้ให้จงดีแล้วจงเลือกเถิด

เลือกให้ดีเถิด”

สรีรมงคลของชีวิต

“ความดีของคนดี
คือสรีรมงคลในที่ทุกสถาน”

“อันความดีและความชั่วนี้

มีลักษณะพร้อมทั้งผลต่างกัน

เมื่อเป็นความดีจริง

ถึงใครจะพยายามเปลี่ยนแปลงให้เป็นความชั่ว

ก็ไม่อาจทำได้

คงเป็นความดีอยู่นั่นเอง

แม้ความชั่วก็เหมือนกัน เมื่อเป็นความชั่วจริง

ก็คงเป็นความชั่วอยู่นั่นเอง

“ไม่มีใครสามารถจะกลับกลายให้เป็นความดีไปได้”

“....ชีวิตนี้แม้น้อยนัก แต่ก็มีความสำคัญนัก สำคัญยิ่งกว่าชีวิตในอดีตและชีวิตในอนาคตที่ว่าชีวิตนี้สำคัญ ก็เพราะในชีวิตนี้เราสามารถหนีกรรมไม่ดีที่ทำไว้ในอดีตได้ และสามารถเตรียมสร้างชีวิตในอนาคตให้ดีเลิศเพียงใดก็ได้ หรือตกต่ำเพียงใดก็ได้ ชีวิตในอดีตล่วงเลยแล้ว ทำอะไรอีกไม่ได้ต่อไปแล้ว ชีวิตในอนาคตก็ยังไม่ถึง ยังทำอะไรไม่ได้ เช่นนี้จึงกล่าวได้ว่า ชีวิตนี้สำคัญนัก ฟังใช้ชีวิตนี้ให้เป็นประโยชน์ ให้สมกับความสำคัญของชีวิตนี้...”

พระนิพนธ์ชิ้นนี้ชี้ไปที่สาระของพระพุทธศาสนา อันว่าด้วยชีวิตของเราเอง หากเราตั้งใจอ่านและนำคำสอนของพระองค์มาประพฤติปฏิบัติ จะช่วยให้เราเข้าถึงความมหัศจรรย์ของชีวิตที่ไปพัวพันลพิษในทางโลกๆ อย่างเป็นความสุขอันสงบ โดยที่จะไปถึงความสว่างในทางโลกอุดรได้อีกด้วย

คำนิยามโดย ส.ศิริรักษ์